

Πληιάδες θ' Ὑάδες τε
τό τε σθένος Ὠρίωνος
δύνωσιν, τότε ἔπειτ'
ἀρότου μεμνημένος εἶναι
ώραίου· πλειῶν δὲ κατὰ
χθονὸς ἄρμενος εἶη.

Εἰ δέ σε ναυτιλίας
δυσπεμφέλου ἴμερος αἶρεϊ·
εὔτ' ἄν Πληιάδες
σθένος ὄβριμον Ὠρίωνος
φεύγουσαι πίπτωσιν
ἐς ἠεροειδέα πόντον,
δὴ τότε παντοίων
ἀνέμων θυίουσιν ἀῆται·
καὶ τότε μηκέτι νῆα
ἔχειν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
γῆν δ' ἐργάζεσθαι
μεμνημένος, ὥς σε κελεύω

Π Λ Ε Ι Α Δ Ω Ν Π Ε Δ Ι Ο

ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ
ΒΕΛΕΜΙΝΑΣ

ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΡΕΤΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ar19402

ΤΖΩΡΤΖΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

ar17045

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

ΒΟΖΑΝΗ ΑΡΙΑΔΝΗ

ΣΤΑΥΡΑΚΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2024

ΣΧΟΛΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ

ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

P L E I A D E S G R O U N D

CUTTING THROUGH THE ARCHAEOLOGICAL LANDSCAPE OF VELEMINA

A B S T R A C T

The thesis project "Pleiades Ground -Cutting through the archaeological landscape of Velemina", concerns the study of the wider archaeological, historical and mythological landscape of Velemina. It combines a set of archaeological routes that intersect to a main unifying route consisting of two polytopa interventions and four topia, is presented in continuation and with reference to the study carried out in the framework of the research project "iv | VISIBLE, Tracing Ruins under the Roots", in which the evolution of the landscapes of this area and their continuity through time, until their total decline, were studied.

This narrative takes place in the pristine Arcadian landscape with the role of the guides of the traveller being played by the Pleiades, nymphs of Arcadia. The presence of the nymphs in a landscape of flow, adorned by the water of the river Eurotas, highlights the bucolic paradise, a characterization attributed to Arcadia since ancient times, indicating the connection between the chthonic and divine elements.

The aim of this thesis is to narrate the history of the landscape based on mythological and conceptual assumptions, aiming to search for theosis with reference to the more abstract terms of the landscape. This narrative emerges, beyond the mythological and conceptual elements, with reference to poles of influence such as Mount Athenaeon, Mount Taygetos and the Pleiades constellation.

The Pleiades lead the travellers into a history lost in space and time, revealing to them a rite of myisis, starting from the Fall and ending in the space of perpetual Flow.

The Research Team,
Retsos Georgios
Tzortzos Stavros

Π Λ Ε Ι Α Δ Ω Ν Π Ε Δ Ι Ο ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΒΕΛΕΜΙΝΑΣ

Σ Υ Ν Ο Ψ Η

Η διπλωματική εργασία «Πλειάδων Πεδίο – Επεμβάσεις στο αρχαιολογικό τοπίο της Βελεμίνας», αφορά τη μελέτη του ευρύτερου αρχαιολογικού, ιστορικού και μυθολογικού τοπίου της Βελεμίνας. Πρόκειται για ένα σύνολο αρχαιολογικών διαδρομών οι οποίες συμβάλλουν σε μια κύρια ενοποιητική διαδρομή αποτελούμενη από σημειακές παρεμβάσεις δυο πολύτοπων και τεσσάρων σημειακών τοπικών παρεμβάσεων. Πραγματοποιήθηκε σε συνέχεια και με αναφορά στη μελέτη που διεκπεραιώθηκε στα πλαίσια της ερευνητικής εργασίας «In | VISIBLE, Ιχνηλατώντας ερείπια κάτω από τις Ρίζες» κατά την οποία διερευνήθηκαν τα τοπία εξέλιξης της περιοχής αυτής και η συνέχεια τους μέσα στον χρόνο, έως την ολοκληρωτική τους πλέον πτώση.

Η αφήγηση εξελίσσεται στο παρθένο αρκαδικό τοπίο με το ρόλο των οδηγών του περιηγητή να έχουν οι Πλειάδες, νύμφες της Αρκαδίας. Η παρουσία των νυμφών σε ένα τοπίο ροής, στολισμένο από τα ύδατα του ποταμού Ευρώτα, αναδεικνύει τον βουκολικό παράδεισο, έναν χαρακτηρισμό όπου αποδίδεται στην Αρκαδία από τα αρχαία χρόνια, δηλώνοντας τη σύνδεση του χθόνιου και του θείου στοιχείου.

Σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας αποτελεί η αφήγηση της ιστορίας του τοπίου με βάση μυθολογικές και εννοιολογικές παραδοχές με στόχο την αναζήτηση της θέωσης με αναφορά τους πιο αφηρημένους όρους του τοπίου. Η αφήγηση αυτή προκύπτει, πέρα από τα μυθολογικά και εννοιολογικά στοιχεία, με αναφορά σε πόλους επιρροής όπως το όρος Αθήναιον, το όρος Ταΰγετος και ο αστερισμός των Πλειάδων.

Οι Πλειάδες οδηγούν τον περιηγητή σε μία ιστορία χαμένη στο χώρο και στο χρόνο, αποκαλύπτοντάς του μία τελετή μύησης, ξεκινώντας από την Πτώση και καταλήγοντας στο χώρο της αέναης ροής.

Η Ερευνητική Ομάδα,
Ρέτσος Γεώργιος
Τζώρτζος Σταύρος

Π Ε Ρ Ι Ε Γ Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΔΙΟΥ	08
ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	10
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	12
ΤΟΠΟΣΗΜΑ	14
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	16
ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΥΘΟΣ	22
ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΕΔΙΟΥ - ΕΠΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	30
ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	34

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΕΠΕΒΑΣΕΙΣ**38**

ΕΠΕΜΒΑΣΗ Α - ΠΤΩΣΙΣ

40

ΕΠΕΜΒΑΣΗ Β - ΑΣΤΥ

64

ΕΠΕΜΒΑΣΗ Γ - ΓΗ

78

ΕΠΕΜΒΑΣΗ Δ - ΚΑΘΑΡΣΙΣ

94

ΕΠΕΜΒΑΣΗ Ε - ΜΝΗΜΗ

118

ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤ - ΥΔΩΡ

132

ΕΝΤΥΠΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

146

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

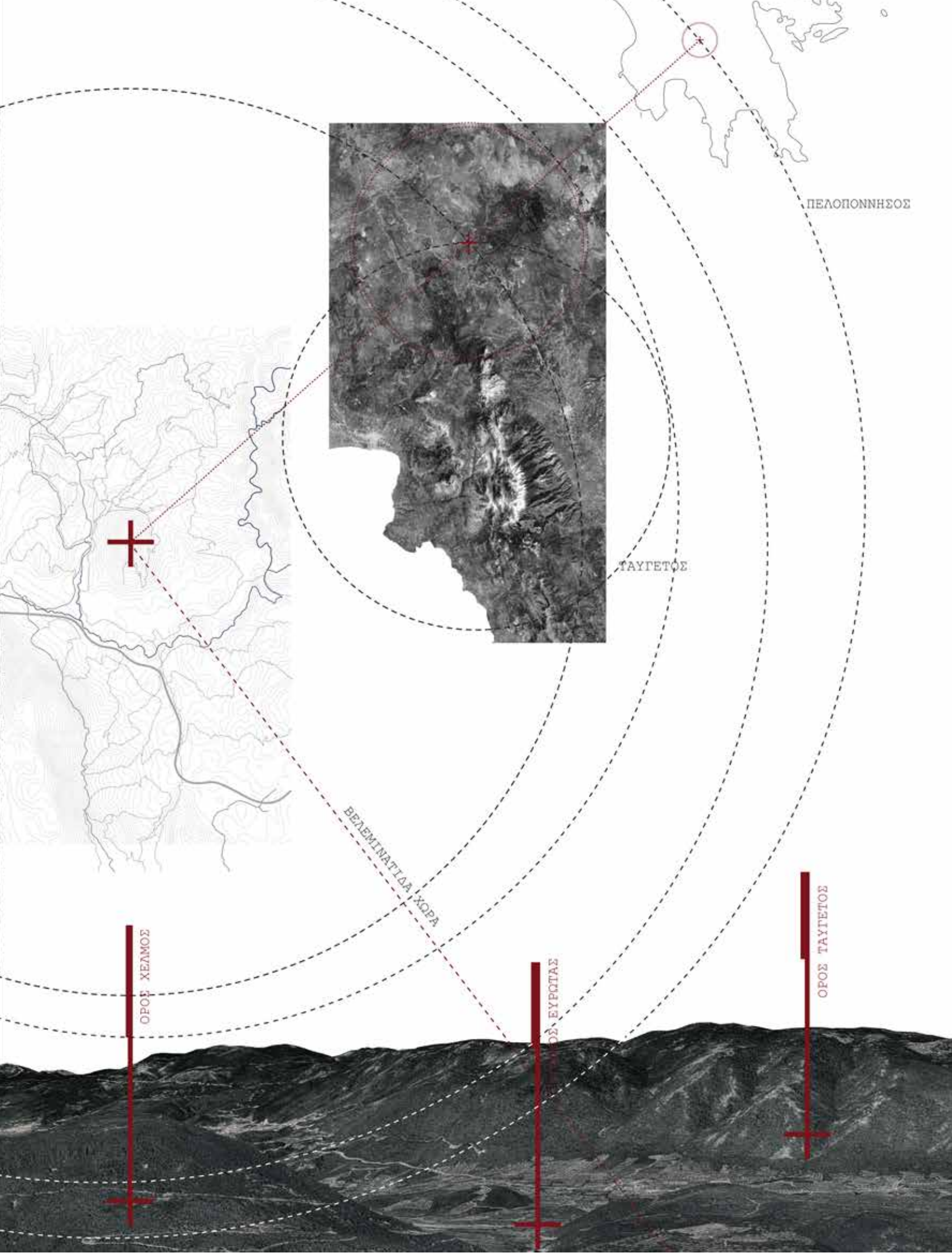
150

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

152

ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Το ευρύτερο τοπίο της θεματικής της διπλωματικής εργασίας εντοπίζεται στη Πελοπόννησο και πιο συγκεκριμένα στα σύνορα της Αρκαδίας με τη Λακωνία, στον χώρο όπου εικάζεται πως δέσποζε η Βελεμινάτιδα χώρα. Η περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται από έντονο γεωγραφικό ανάγλυφο με ποικίλες ιδιομορφίες. Βασικό στοιχείο της φυσικής γεωγραφίας της περιοχής αποτελεί ο ποταμός Ευρώτας και οι Πηγές του. Το στοιχείο αυτό, μείζονος σημασίας έδωσε περιθώρια ανάπτυξης της γεωργίας, δίνοντας εύφορα χωράφια και της κτηνοτροφίας στον ορεινό αυτό τόπο. Με την υδάτινη παροχή αυτή να βοηθά στις ανάγκες σίτισης των κατοίκων της περιοχής, είναι μόνο λογικό, από τα αρχαία κιόλας χρόνια, αυτή να ευημερούσε.

Επιπρόσθετα, καίριο στοιχείο της περιοχής είναι οι λόφοι, με κεντρικό εξ αυτών, το λόφο Χελμό (769μ.) όπου στην κορυφή του τοποθετήθηκε το οχυρό Αθήναιον, και από τους πρόποδες του να πηγάζει ο Ευρώτας. Η τοποθεσία και η μορφή του λόφου αποτελεί ιδανική συνθήκη για οχυρώματα, μιας και ο λόφος είναι δυσπρόσβατος, με είσοδο μόνο από τη ΒΑ μεριά του, και έχει εποπτεία όλης της Λακωνικής κοιλάδας στα Νότια του, καθώς και εποπτεία στα Βόρεια και Δυτικά όπου επικοινωνούσε με λοιπά φρούρια και φυλάκια της περιοχής.

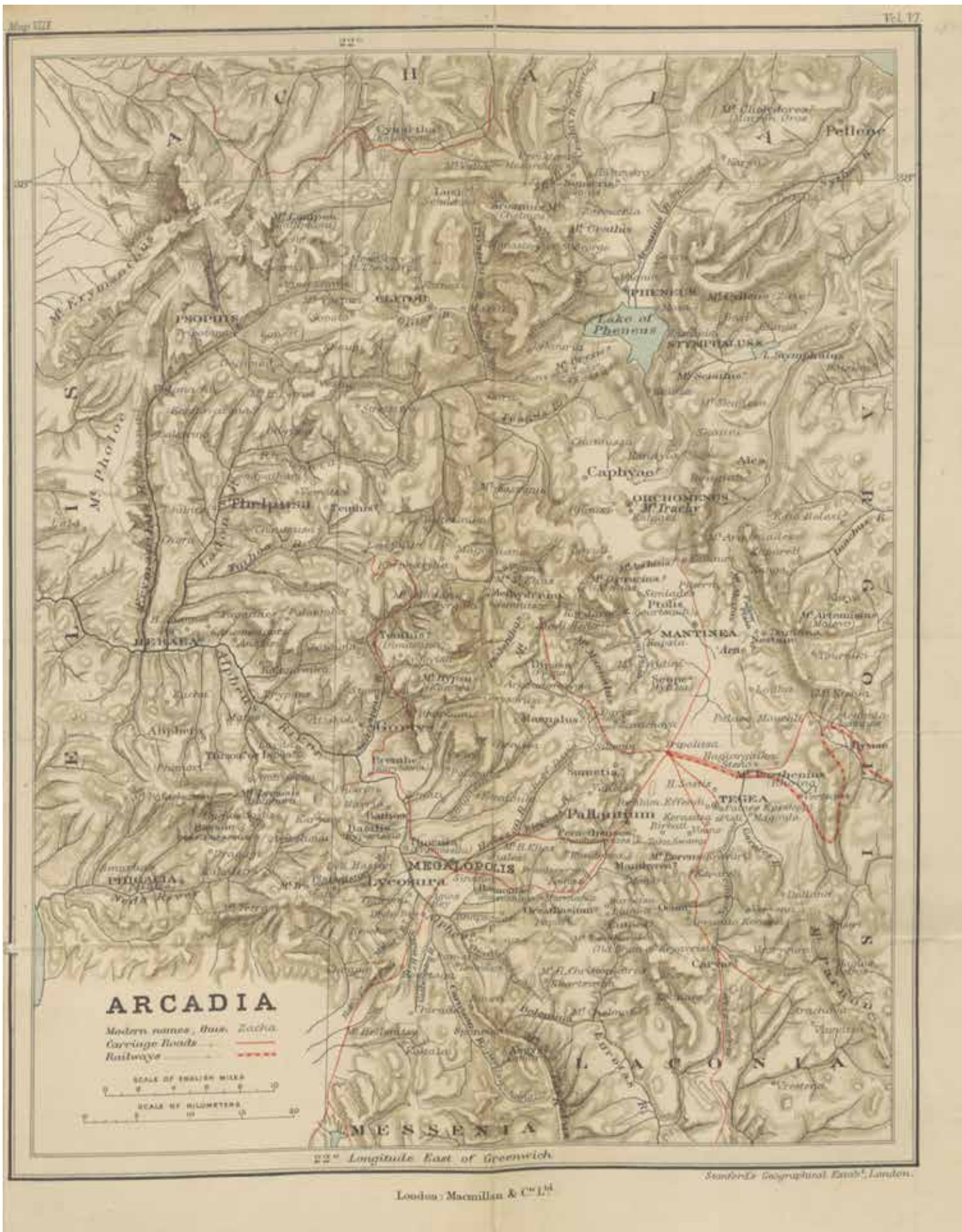
Εξίσου μεγάλης σημασίας για την περιοχή, σε μεγαλύτερη κλίμακα, είναι το όρος Ταΰγετος. Το μεγαλεπήβολο μυθικό όρος αποτελεί σημείο αναφοράς για όλη τη Πελοπόννησο από τις απαρχές της κατοίκησης της, λόγω της ιστορικής, μυθολογικής και γεωπολιτικής σημασίας του. Στη συνολική εικόνα του τοπίου δεσπόζει το το Αρκαδικό στοιχείο, το οποίο εισάγει τον περιηγητή σε μία οπτική και αισθητική παραλληλία της Αρκαδίας του Σοπενχάουερ και του Σίλερ¹.

1 (Schiller 1873, 64-66)

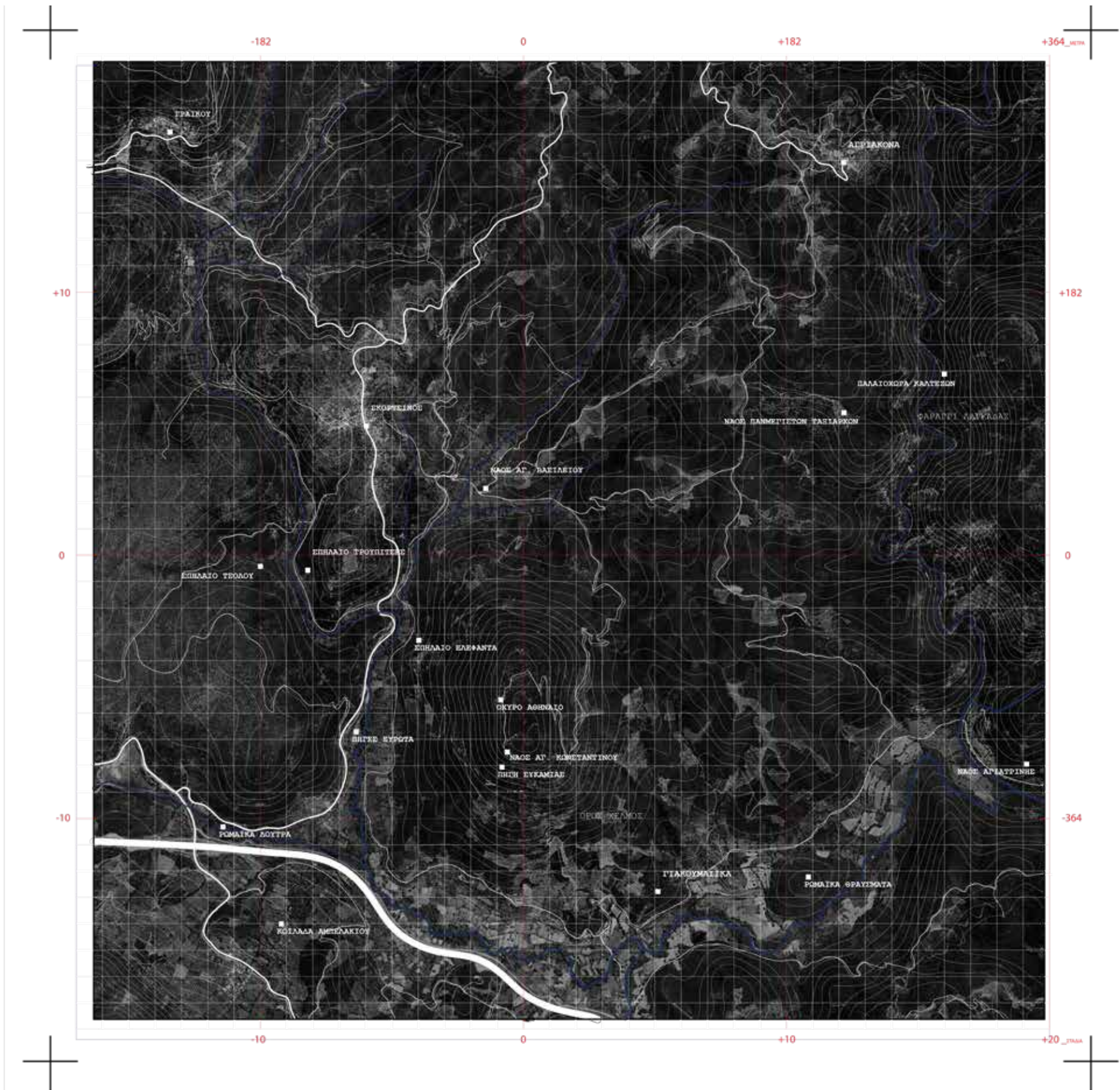
Ο Ι Κ Ι Σ Μ Ο Ι

Στην περιοχή σήμερα βρίσκονται μικροί οικισμοί- χωριά, αποτέλεσμα είτε διάσπασης μεγαλύτερων οικισμών, είτε απλά σταδιακής παρακμής και εγκατάλειψης μέσα στους αιώνες. Σημείο αναφοράς της αφήγησης αποτελεί το χωριό Σκορτσινός. Βρίσκεται στα ΒΑ του λόφου Χελμού και από αυτόν τον οικισμό γίνεται η πρόσβαση στο οχυρό. Ο οικισμός επίσης βρίσκεται Βόρεια των πηγών του Ευρώτα, Ανατολικά της κοιλάδας του Γραικού και Δυτικά του φαραγγιού της Λαγκάδας. Βρίσκεται στην πιο ευνοϊκή θέση σε σχέση με την πρόσβαση στις περισσότερες περιοχές ενδιαφέροντος, από κάθε άλλον από τους γύρω οικισμούς.

Άξια Αναφοράς είναι επίσης το χωριό Γραικός, το χωριό Αγριακόνα, το χωριό Καλτεζές και οι Κολλίνες. Ενώ στα νότια του λόφου και στο τέλος του χειμάρρου συναντάμε τον εξαιρετικά μικρό οικισμό Γιακουμαίικα, όπου λόγω της, σε μεγάλο βαθμό αναλλοίωτης φύσης του είναι πηγή ανακαλύψεων πολλών θραυσμάτων ιστορικής σημασίας. Ο οικισμός αυτός μαζί με το Κυπαρίσι εντάσσονται στην επιρροή του χωριού Λογκανίκος, ενός ακόμα μέρους με μεγάλο ιστορικό παρελθόν, και του μεγαλύτερου οικισμού από όσους έχουν αναφερθεί.

PAUSANIAS DEPICTION OF GREECE,
 STANFORD'S GEOGRAPHICAL ESTAB.

Τ Ο Π Ο Σ Η Μ Α

Η περιοχή αυτή, παρά τα μικρά ίχνη κατοίκησης, διακατέχεται από πληθώρα φυσικών στοιχείων και αρχιτεκτονημάτων τοποσηματικού χαρακτήρα. Υπάρχουν αναρίθμητες περιοχές ενδιαφέροντος που χρήζουν επισήμανση, αλλά όλες ορίζονται από κάποια βασικά σημεία επιρροής. Βασικά λοιπόν τοπόσημα της περιοχής αποτελούν:

Το **οχυρό Αθηναίο**, ένα φρούριο τριών φάσεων στην κορυφή του λόφου του Χελμού, όπου σήμερα διασώζονται οι οχυρώσεις του, το οποίο ήταν βασικός παράγοντας για την ανάπτυξη και εξέλιξη του άστυ γύρω από αυτό ανά τους αιώνες.

Οι **πηγές του Ευρώτα**, ένα μέρος όπου σηματοδοτεί την αρχή της ζωής των οικισμών της περιοχής και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα για γεωργικούς και κτηνοτροφικούς σκοπούς. Μία τοποθεσία φυσικού κάλλους που συνοδεύεται από μύθους και ιστορίες, από την Ωραία Ελένη της Σπάρτης να λούζεται στα νερά, μέχρι νεράιδες να τριγυρνούν στις όχθες τους.

Η **Αγία Ει-ρήνη (Αγία -Τρίνη)**, ένα ξωκλήσι ανακατασκευής μιας εκκλησίας του 13ου αι. μ.Χ το οποίο αποτελεί μετόχι της Μονής Καλτεζών και τα ευρήματα δηλώνουν ότι βρίσκεται στη θέση όπου κάποτε υπήρξε ένα νυμφαίο.

Το **ξωκλήσι των Παμμεγίστων Ταξιαρχών**, ένα Βυζαντινό ξωκλήσι με εποπτεία στη Λαγκάδα, όπου ο οικισμός που όριζε έμελλε να γίνει το χωριό Σκορτσινός.

Το νεολιθικό **σπήλαιο Τρουπίτσες**, το μεγαλύτερο και πιο μελετημένο σπήλαιο της περιοχής (αν και όχι πλήρως εξερευνημένο), το οποίο φανέρωσε τις ακόμα παλαιότερες πτυχές του πολιτισμού που απάρτιζε την περιοχή.

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Κ Η Α Ν Α Λ Υ Σ Η

Εεκινώντας από τα ύστερα νεολιθικά χρόνια εμφανίζονται αρχαιολογικές αναφορές, οι οποίες παρουσιάζουν μία γενικότερη αίσθηση διαρκούς κίνησης και ανθρώπινης ζωτικότητας. Στη παραπάνω κατάσταση θα βρίσκονται οι άνθρωποι πληθυσμοί της περιοχής, εωσότου καταλήξουν χρονικά στην εποχή του Χαλκού και συνεπώς και στα πρώιμα Μυκηναϊκά χρόνια, κατά τα οποία υπάρχουν έντονες αναφορές για πολιτισμική εξέλιξη σε όλον Αρκαδικό χώρο. Κατά τη περίοδο αυτή, αποφαινεται ότι θα συγκροτηθεί ένα δομημένο κοινωνικό σύνολο με κύριο άξονα τον ποταμό Ευρώτα και τον παραπόταμο τού Λογαρά, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι αποτελούν μοναδικό πέρασμα από τον Βορρά² προς τον Νότο και την Λακωνία.

Η συνθήκη αυτή θα αλλάξει παράλληλα με το πέρασμα από την εποχή του Χαλκού στην Αρχαϊκή εποχή και τη δημιουργία της Αρχαίας Ελληνικής πόλις, κατά την οποία αποφαινεται ότι η πρώτη από αυτές τις πόλις δημιουργήθηκε 12 χιλιομέτρα ανατολικά της σύγχρονης Μεγαλόπολης. Η αρχαία Λυκοσούρα ήταν «η πρώτη πόλη που είδε ο ήλιος» σύμφωνα με τον Παυσανία, καθώς πριν από αυτή έχει σημειωθεί ιστορικά από τον ίδιο ότι «οι άνθρωποι ζούσαν ακόμα σε σπηλιές και στην ύπαιθρο»³.

Στην περίπτωση της περιοχής ενδιαφέροντος, η περίοδος αυτή αποτελεί την «εκκίνηση» για την ευρύτερη μελέτη, καθώς αναφέρεται για πρώτη φορά η ύπαρξη της πόλης της Βεντεμίνας από τον Παυσανία⁴.

Η Βεντεμίνα ή Βελεμίνα αναφέρεται ως ένα αρχαίο άστυ, ιδρυμένο από την φυλή των Αιγυτών, χωρίς όμως ξεκάθαρη γεωγραφική θέση, παρά την ακριβή γεωγραφική περιγραφή την οποία απέδωσε ο Παυσανίας σε στάδια σε σχέση με γνωστά σήμερα σημεία, όπως η αρχαία Μεγαλόπολη, γεγονός το οποίο όπως προαναφέρθηκε έχει γεννήσει πολλές αντιφάσεις στην επιστημονική κοινότητα.

2 Η κοιλάδα-φαράγγι του ποταμού Ευρώτα, αποτελεί το μοναδικό ισόπεδο πέρασμα από την Ασέα

στον Νότο και συνεπώς και τη

πόλη της Σπάρτης.

3 (Παυσανίας χ.χ., σελ. 27-39)

4 (Παυσανίας χ.χ., σελ. 173-175)

Έπειτα, κατά τη ρωμαϊκή και ελληνιστική περίοδο η ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου βρίσκεται σε οικονομική και κοινωνική ύφεση, με εξαίρεση την περιοχή της Σπάρτης, την οποία οι Ρωμαίοι εκτιμούν και συμερίζονται ιδεολογικά. Συγκεκριμένα, η Πελοπόννησος μαστίζεται από την αστικοποίηση, αφού μετά τη Σπάρτη υπάρχει η ενωμένη πια Μεγαλόπολη και μεταξύ τους μία ερήμωση των μικρότερων πόλεων και της υπαίθρου, γεγονός το οποίο εκμεταλλεύτηκε και η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία κατάλληλα, κατά την εποχή του αυτοκράτορα Νέρωνα (37-68 π.Χ).⁵

Από την περίοδο αυτή παρατηρούνται πολλά θραύσματα και ερείπια στην περιοχή με αρχιτεκτονήματα που συμπεριλαμβάνουν ένα λουτρό, ένα υδραγωγείο, ένα νυμφαίο, κ.α. Εικάζεται ότι στα χρόνια της ρωμαϊκής κατοχής η περιοχή βίωσε μία νέα άνθηση καθώς και την επέκταση της πόλης.

Κατά τα πρώιμα Βυζαντινά χρόνια αλλά και τα Μεσοβυζαντινά, υπάρχει ένα αναμενόμενο κενό πληροφοριών, πηγών και αναφορών το οποίο προέρχεται φαινομενικά από το πέρασμα μας στα σκοτεινά χρόνια του Μεσαίωνα. Έπειτα, κατά τα Μεσοβυζαντινά χρόνια, ολόκληροι οι πληθυσμοί της Πελοποννήσου, θα υποπέσουν σε μία οριακή κατάσταση για την επιβίωση τους. Πάραυτα, η Νότια Αχαΐα και ειδικότερα η Βελεμίνα φαίνονται να μην ερημώνουν ολοκληρωτικά σε καμία χρονική στιγμή, ούτε όταν οι σλάβοι φτάσουν μέχρι και τη σύγχρονη Τρίπολη.

Στη συνέχεια, κατά τη περίοδο της Τουρκοκρατίας, υφίσταται ευρύτερος περιορισμός των πηγών και αναφορών για την περιοχή ενδιαφέροντός μας, παρά το γεγονός ότι η Πελοπόννησος βρίσκεται στο επίκεντρο των γεγονότων μέχρι και την σύσταση του νέου ελληνικού κράτους. Η κατάσταση αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι κατά τον Βενετό-οθωμανικό πόλεμο, οι παραλιακοί οικισμοί της Πελοποννήσου είχαν μεγαλύτερη σημασία από την ενδοχώρα.

5 (Σπουδών, ΡΩΜΑΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ 1992-1993, σελ. 434-435)

Μεταπηδώντας στις αρχές του 18ου αιώνα, οι Βενετοί έχουν εδραιώσει τη κυριαρχία τους σε όλη τη Πελοπόννησο,⁶ κάτι το οποίο θα δώσει το περιθώριο σε πολλούς ευρωπαίους χαρτογράφους να διαβούν και να καταγράψουν-χαρτογραφήσουν όλη τη περιοχή, σχεδόν για τον επόμενο έναν αιώνα, ακόμα και αν το 1715 τα οθωμανικά στρατεύματα θα επανακτήσουν το σύνολο της, οδηγώντας την να αναλάβει καθοριστικό ρόλο στην ελληνική επανάσταση κατά της οθωμανικής δυναστείας.

Με την γέννηση του επαναστατικού αυτού κινήματος στην αρχή του 19ου αιώνα, σχεδόν παράλληλα με την ολοκλήρωση του και την δημιουργία του ελληνικού κράτους, έχουμε και την αρχή των σύγχρονων ερευνών για τη περιοχή. Πρωτοπόρος του ερευνητικού έργου αυτού αποτελεί ο W. Leake,⁷ ο οποίος αναφέρει για την ύπαρξη της Βελεμίνας κατά το δεύτερο του ταξίδι στη Πελοπόννησο και συγκεκριμένα στις διαδρομές «From Perivolia to Barbitza»⁸ και «Source of Eurotas»⁹ όπου και την κατονομάζει σαν ένα σύνολο αρχαίας ερειπωμένης πόλης την οποία είδε ζωντανά, χωρίς όμως να επιβεβαιών¹⁰ει με απόλυτη σιγουριά αν είναι όντως η Βελεμίνα αυτό που παρατηρεί.

Επόμενη σύγχρονη οικιστική αναφορά για τη Βελεμίνα, αποτελεί αυτή του W. Loring, μέρος της έρευνας του στον 15ο τόμο των βιβλίων «The Journal Of Hellenic Studies» με τίτλο «Some Ancient Routes in the Peloponnese», του 1895. Ο συγκεκριμένος ερευνητής είναι ο πρώτος που αναφέρεται και μελετάει εκστρατείες χαρτογράφησης, ενώ αναφέρεται στον σκοπό του να εμπλουτίσει τον γαλλικό χάρτη της «Expedition Scientifique de Moree» του 1832, τον μέχρι τότε πιο σωστό και ενημερωμένο χάρτη, όπως αναφέρει ο ίδιος.¹¹

6 Τα έτη 1684-1715 μ.Χ

7 Βλ. Υ/παρ. ΙV.Α.ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΩΝ ΠΗΓΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΩΝ , σελ. 18

8 (Leake 1830, σελ. 18-19)

9 (Leake 1830, σελ. 21-23)

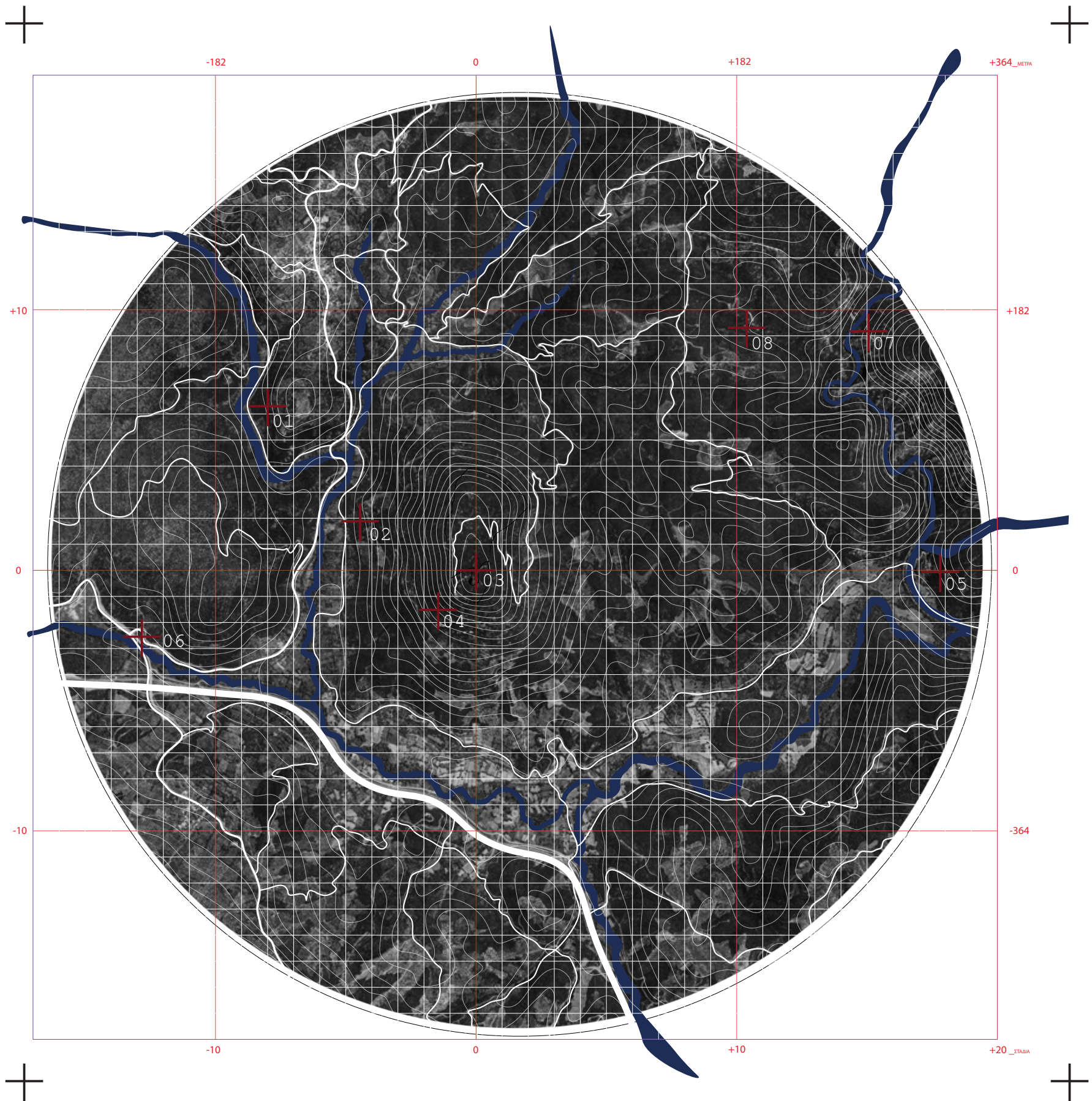
10 (Leake 1830, σελ. 19) [...The entire valley I conceive to have formed the Laconic Tripolis, which bordered on the Megalopolitis, and of which one of the cities was Pellana. The other two were probably AEGYS and Belemina ...]

11 (Loring 1895, σελ. 25) Παρ. 2

Τέλος, άξια αναφοράς αποτελεί και η ανάλυση του Στέφανου Δ. Δραγούμη. Ο Δραγούμης το 1921 δημοσιεύει τη πρώτη ελληνική μελέτη για το σημαντικότατο αυτό βιβλίο- ποίημα, το χρονικό του Μορέως, αφιερώνοντας ξεχωριστή έρευνα και ανάλυση για κάθε περιοχή και σημείο που αναφέρεται σε οποιαδήποτε από τις γλώσσες του χρονικού. Όσον αφορά βέβαια τη Βελεμίνα, θα τη συνδυάσει με την αναφορά του για τη πόλη της Βελιγοστής¹², παραθέτοντας όλους τους προβληματισμούς του για τη σχέση των δύο οικισμών μεταξύ τους, τη σχέση αυτών με το όρος Χελμό¹³ αλλά και τα ζητήματα περί ύπαρξης ή μη ύπαρξης της Βελεμίνας.

12 (Δραγούμης 1921, σελ. 69-84)

13 Βλ. Υ/παρ. V.Δ.Ι. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ, σελ. 32

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ
7000-3200 Π.Χ.

01

02

ΑΡΧΑΪΚΗ-ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
800-323 Π.Χ.

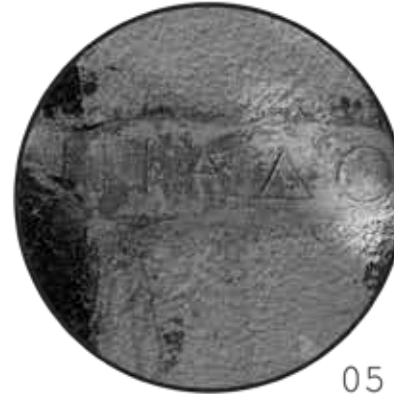

03

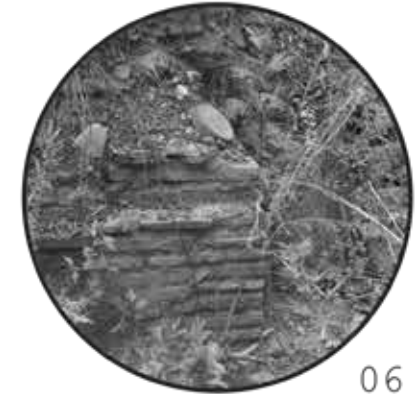

04

ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
146 Π.Χ.-330 Μ.Χ.

05

06

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
330-1453 Μ.Χ.

07

08

Σ Υ Μ Β Ο Λ Ι Σ Μ Ο Σ Κ Α Ι Μ Υ Θ Ο Σ

Στην αναζήτηση των παραπάνω ιστορικών θραυσμάτων στη περιοχή, ο περιηγητής βρίσκεται μέσα στο παρθένο αρκαδικό τοπίο που δηλώνει τον βουκολικό παράδεισο, ερχόμενος αντιμέτωπος με το φυσικό στοιχείο της περιοχής, όπου το θείο συναντά το ανθρώπινο στοιχείο.

Η ιστορία του τόπου έχει υπάρξει μάρτυρας ποικίλων εκφράσεων του θείου στοιχείου. Στην περιοχή εντοπίζεται χώρος σπηλαίου στο όρος Αθήναιον όπου στο σημείο αυτό βρισκόταν προτομή ελέφαντα. Το εύρημα αυτό μας δηλώνει την ιερή σημασία του βουνού από τα νεολιθικά χρόνια. Το ιερό αυτό βουνό, αφιερωμένο στην Αθηνά κατά την Ελληνιστική περίοδο, εικάζεται ότι ήταν αφιερωμένο στην Αλέα, τοπική θεότητα της Αρκαδίας η οποία αντικαταστάθηκε από την Αθηνά. Λίγα είναι γνωστά για την Αλέα, και συχνά αναφέρεται ως θεά της φύσης.

Η επιλογή της Αθηνάς ως θεότητας δε φαίνεται να είναι τυχαία, αφού λόγω των συνεχών συγκρούσεων στην περιοχή μεταξύ Αρκαδίας και Λακεδαιμονίας, μία θεά η οποία εκφράζει τη στρατηγική και το Άστυ αποτελεί ιδανική προστάτιδα της πόλης της Βελεμίνας. Παρ όλα αυτά στα χρόνια της Ρωμαϊκής κατοχής όπου δεν υπήρχε η συνεχής διαμάχη κυριαρχίας στην περιοχή, τα ευρήματα φανερώνουν τη λατρεία της Αρτέμιδος, θεάς της φύσης και της θήρας, καθώς και των Πλειάδων, νυμφών της Αρκαδίας, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη γεωργία. Η εναλλαγή αυτή δημιουργεί την αντιμαχία των δύο θεοτήτων δημιουργώντας δύο εικόνες στο τοπίο. Αυτή των αρχιτεκτονημάτων και οχυρώσεων της περιοχής σε σχέση με την άγρια φύση. Η διαμάχη αυτή εκφράζεται μέσα από τα ερείπια.

Σε έναν τόπο υδάτων είναι ιδανική η συνθήκη για τη λατρεία των νυμφών. Σημαντικές θεότητες για τη περιοχή αποτέλεσαν οι Πλειάδες. Οι Πλειάδες, που βρίσκονταν στην ακολουθία της Αρτέμιδος, ήταν οι επτά κόρες του Τιτάνα Άτλαντα και της Ωκεανίδας Πλειόνης, και γεννήθηκαν στο όρος Κυλλήνη. Ήταν οι αδελφές των Εσπερίδων, των Υάδων, του Ύαντα και της Καλυψούς.

Οι Πλειάδες ήταν οι εξής:

Η Μαία

Η Ταϋγέτη

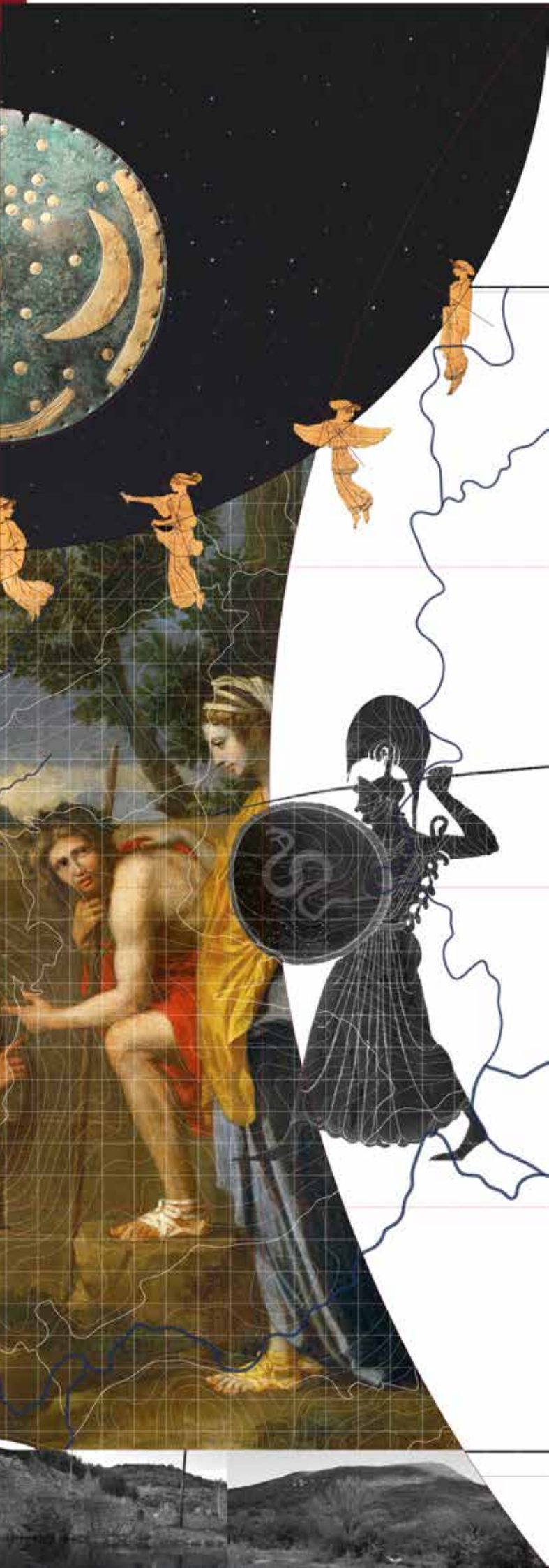
Η Ηλέκτρα

Η Στερόπη

Η Κελαινώ

Η Αλκυόνη

Η Μερόπη

Οι Πλειάδες γεννήθηκαν στο όρος Κυλλήνη. Η μεγαλύτερη εξ αυτών, η Μαία, υπήρξε σύζυγος του θεού Δία και μητέρα του θεού Ερμή. Η μικρότερη αδερφή, η Μερόπη, υπήρξε σύζυγος του μυθικού βασιλιά της Κορίνθου, του Σίσυφου. Οι Πλειάδες συνάντησαν στη Βοιωτία τον γίγαντα Ωρίωνα, υιό του θεού Ποσειδώνα. Ο Ωρίωνας κυνήγησε τις Πλειάδες, και εκείνες ζήτησαν βοήθεια από το Δία, που από φόβο μήπως ο Άτλαντας αφήσει τον ουρανό προκειμένου να προστατέψει τις κόρες του, εκπλήρωσε το αίτημά τους, κάνοντας τες αστέρια. Ο αστερισμός των Πλειάδων, ή των 7 αδερφών, εντοπίζεται στον αστερισμό του Ταύρου με 6 ορατά αστέρια από τη γη, μιας και στο μύθο, επειδή η Μερόπη ερωτεύτηκε θνητό, έχασε τη λάμψη της. Μετά τον θάνατο του Ωρίωνα, ο Δίας τον μετέτρεψε σε αστερισμό, μαζί με τον σκύλο του τον Σείριο. Ο Ωρίωνας συνέχισε να καταδιώκει τις Πλειάδες για πάντα στο νυχτερινό ουρανό.

Οι Πλειάδες χρησίμευαν για τον καθορισμό των εποχών, διότι η εμφάνισή τους στην ανατολή γινόταν κατά την αρχή του Μαΐου, αναγγέλλοντας την άφιξη του θέρους, ενώ η δύση τους προμήνυε την άφιξη του χειμώνα,¹⁴ όπως ο αρχαίος ποιητής Ησίοδος αναφέρει στο έργο του «Έργα και Ημέραι». Επίσης, για το όνομα τους έχει προταθεί ετυμολογική σύνδεση με το ρήμα «πλέει», λόγω αξιοποιήσεως του αστερισμού στην ναυσιπλοΐα.

Ο αστερισμός των Πλειάδων με το συμβολισμό και τη θεολογική σημασία του αριθμού 7, συναντώνται σε πολλούς πολιτισμούς και χρονικές περιόδους. Ένα εύρημα το οποίο δηλώνει αυτή την ιστορική-μυθολογική αναφορά για τις Πλειάδες, αποτελεί ο δίσκος της Νέμπρα. Ο δίσκος αυτός απεικονίζει έναν ουράνιο χάρτη κατασκευασμένο κατά την εποχή του Χαλκού στην Κεντρική Ευρώπη. Είναι ένας χάλκινος δίσκος με διάμετρο περίπου 30 εκατοστών, μπλε-πράσινη πατίνα και ένθετα χρυσά σύμβολα. Τα σύμβολα αυτά ερμηνεύονται γενικά ως απεικόνιση του ήλιου ή της πανσέληνου, ενός μισοφέγγαρου και άστρων (μεταξύ άλλων των Πλειάδων σε κεντρικό σημείο, με τον αριθμό των αστερών που τις αποτελούν να είναι 7).

14 (Ησίοδος, στ. 615-623)

ET IN ARCADIA EGO, POUSSIN, 1637-38,
MUSEE DU LOUVRE

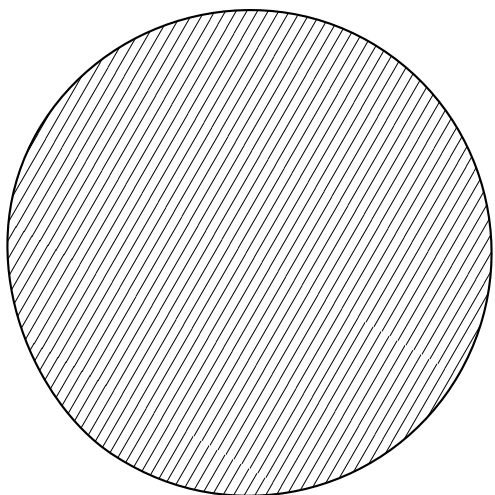
Η ύπαρξη του δίσκου αυτού αποτελεί προοίμιο για την πολιτισμική ευρύτητα της σημασία που φέρει ο αστερισμός των επτά αδελφών από αρχαιοτάτων χρόνων. Πέραν από τις δύο παραπάνω αναφορές, ο αστερισμός παρουσιάζεται με παρόμοια εννοιολογική και μυθολογική αφήγηση σε ποικίλους πολιτισμούς, κατανεμημένους διάσπαρτα στην υδρόγειο χωρίς κάποια άμεση σύνδεση με τον ελληνικό πολιτισμό. Η αντιστοιχία του μύθου των Πλειάδων με τον μύθο Napałjarri-wanu Jukurra όπου βρίσκεται στη μυθολογία των Αβορίγινων της Ωκεανίας, μας δηλώνει ότι η Ιστορία αυτή ξεπερνά τα όρια του Ελλαδικού χώρου και επρόκειτο για κάτι παγκόσμιο. Στο μύθο αυτό, οι 7 αδερφές Napałjarri, προσπαθώντας να ξεφύγουν από τον κυνηγό Jakamarra ο οποίος τις καταδίωξε, έγιναν αστερισμός, με τον κυνηγό να τις ακολουθεί. Ο αστερισμός ο οποίος ακολουθεί τις Napałjarri και εκφράζει τον Jakamarra, είναι αυτός του Ωρίωνα.

Παρά τη διαφορετική χρονική περίοδο και γεωγραφική θέση, οι δύο αυτοί μύθοι μοιράζονται πάρα πολλά στοιχεία σε σχέση με την προέλευση των αστερισμών αυτών. Σε διαφορετικούς πολιτισμούς αναφέρονται ως "Οι 7 αδερφές" ή "Οι 7 κόττες", με τον αριθμό 7 να κυριαρχεί και μία ιστορία να δικαιολογεί την απώλεια του ενός αστέρα. Αυτές οι αναφορές ενισχύουν το μυστήριο του μύθου αυτού, γεννώντας την απορία εάν ποτέ οι άνθρωποι έβλεπαν 7 αστέρια, μέχρι που το ένα χάθηκε.

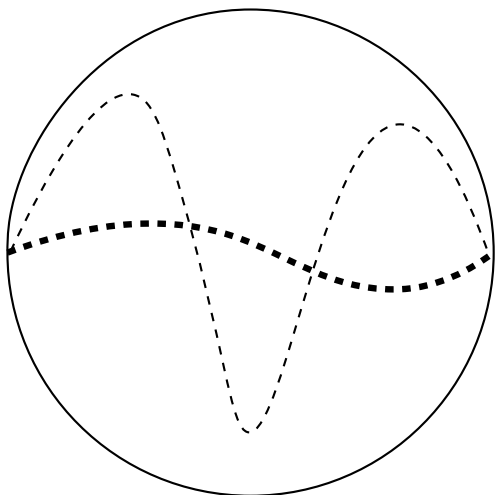

ΔΙΣΚΟΣ ΤΗΣ ΝΕΜΠΡΑ, 1600 - 1560 π.Χ.,
STATE MUSEUM OF PREHISTORIC HALLE
(SAALE)

A. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

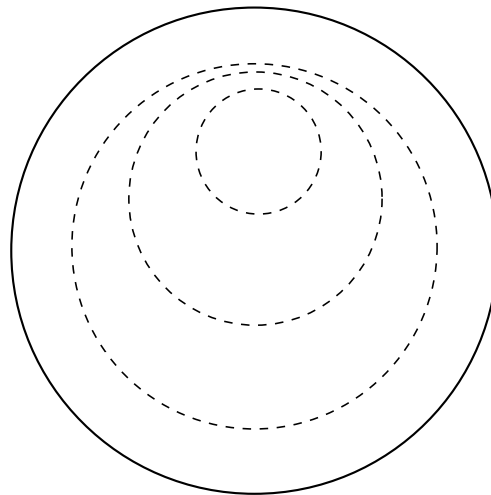
B. ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ

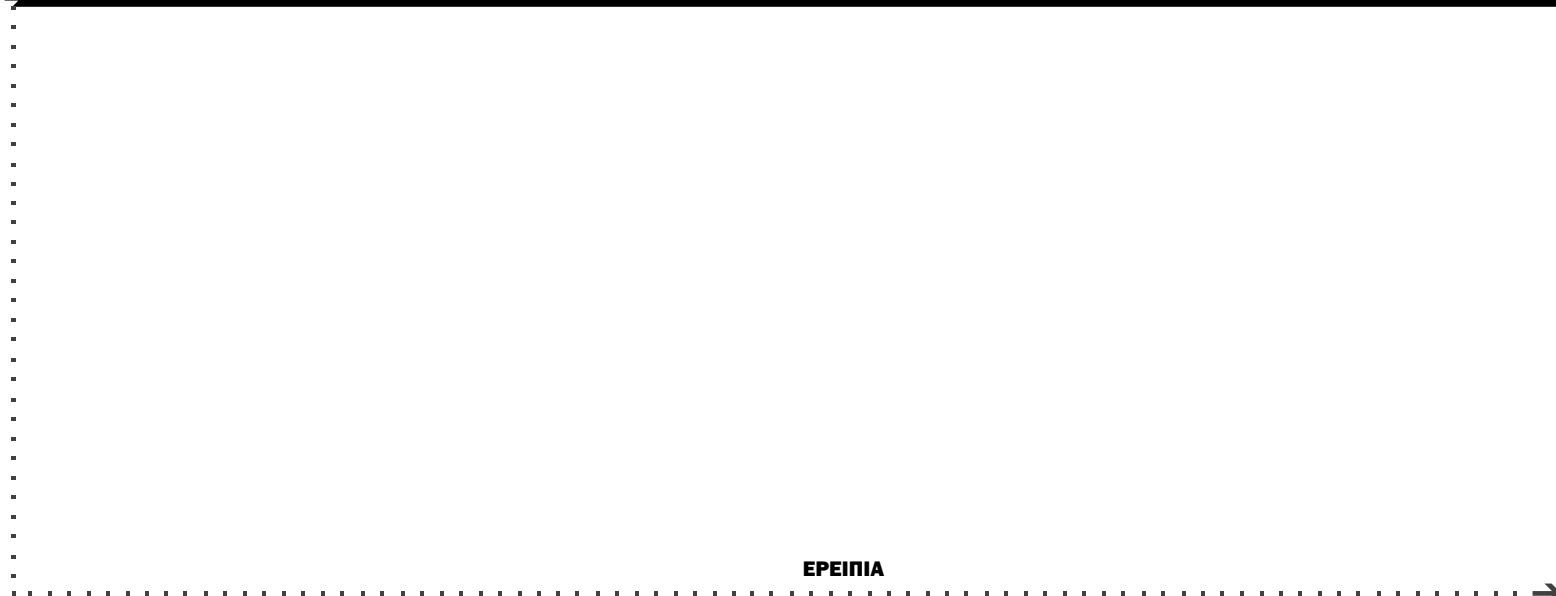
ΑΡΧΗ

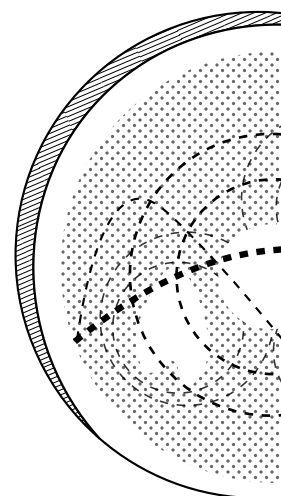
Γ. ΧΩΡΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ

ΡΟΗ

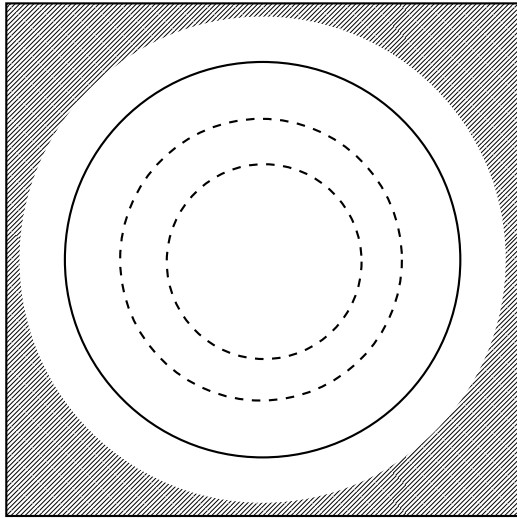

ΕΡΕΙΠΙΑ

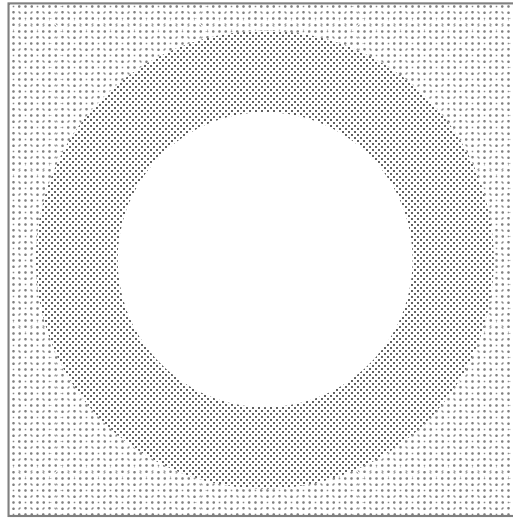

Z. ΠΕ

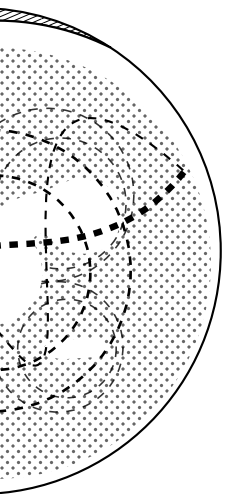
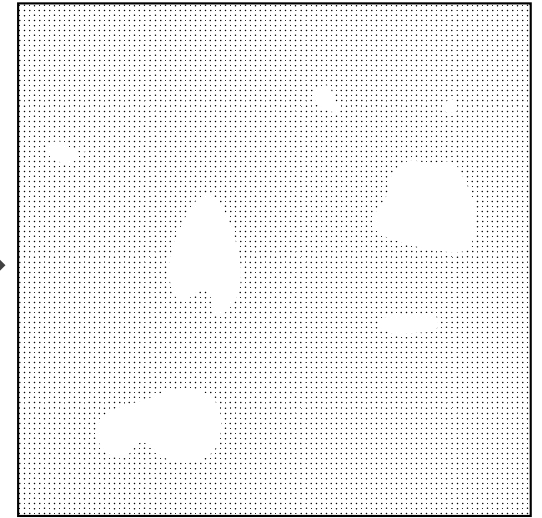
Δ. ΚΕΝΤΡΑ ΕΠΙΡΡΟΗΣ

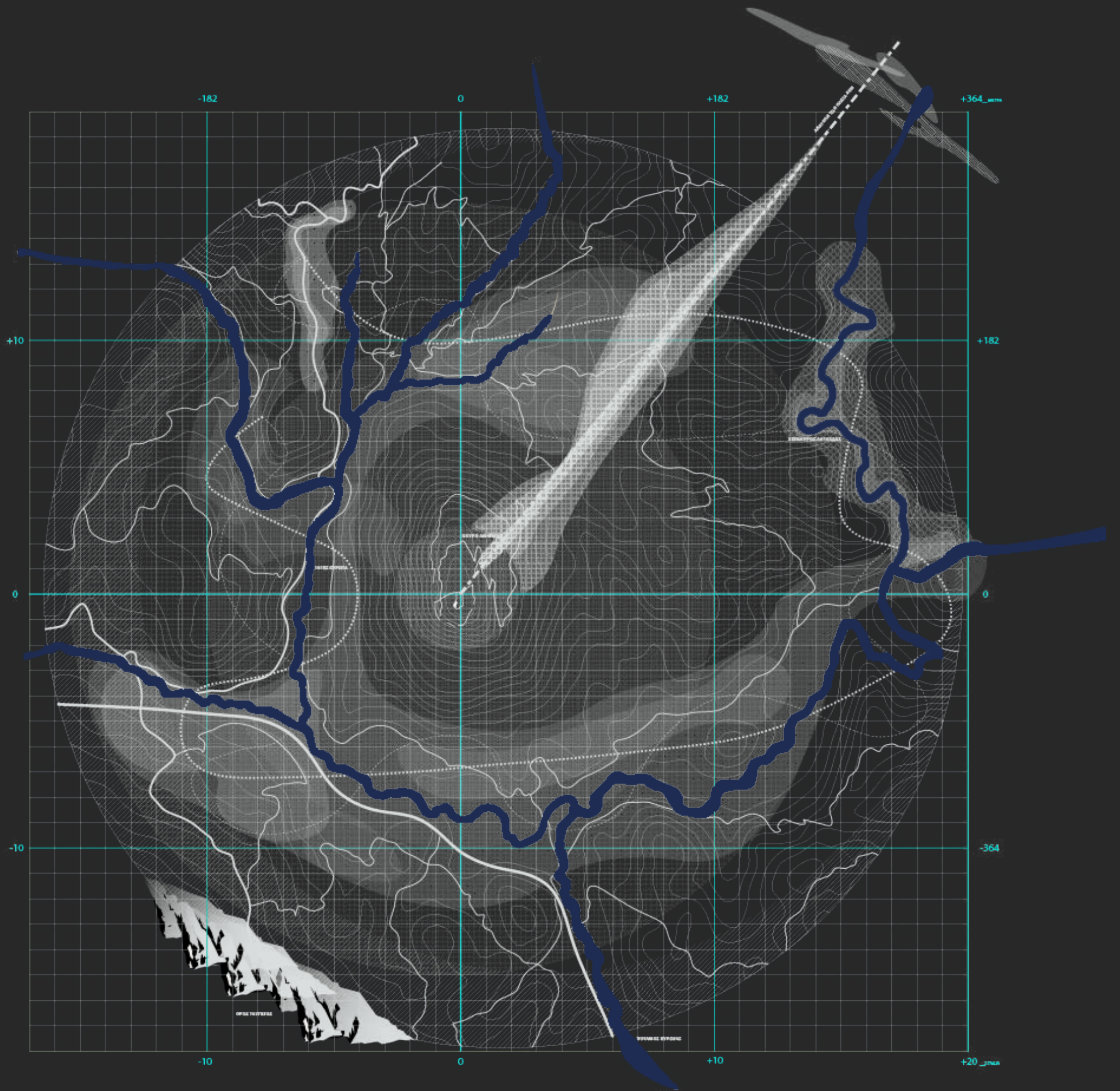

Ε. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΤΟΠΙΑ

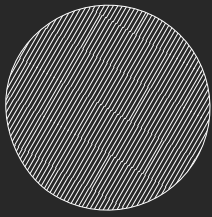

Ζ. ΔΙΑΣΠΟΡΑ

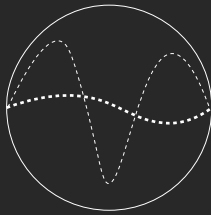

A. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

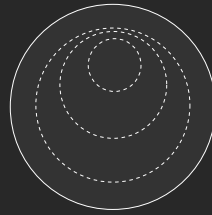
Οριοθέτηση του τοπίου, η οποία στη περίπτωση της περιοχής ενδιαφέροντος μας, συναντάται ως ένας κύκλος με ακτίνα επιρροής από την κορυφή του Χελμού.

B. ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ

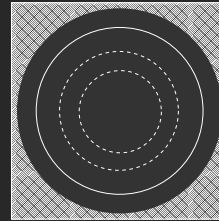
Ο χώρος και τον χρόνο, σε συνάρτηση των διαθέσιμων εμπειριστατωμένων πηγών από τα οποία υπάρχουν σπασμωδικές πληροφορίες σε σχέση με τα ιστορικά κενά.

Γ. ΧΩΡΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ

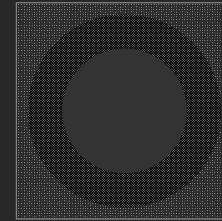
Η χωρική εξαπλώση, δηλαδή το πώς οι πολιτισμοί που έμελλαν να ζήσουν στη περιοχή, διαχειρίζονταν τον χώρο.

Δ. ΚΕΝΤΡΑ ΕΠΙΡΡΟΗΣ

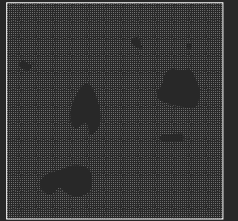
Τα κέντρα επιρροής, με αναφορά στα σημεία τα οποία αποτελούσαν βασικό άξονα για την ανάπτυξη πολιτισμού στη περιοχή

Ε. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΤΟΠΙΑ

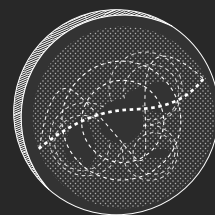
Τα πολιτισμικά τοπία, αναφερόμενα στα κέντρα κατοίκησης, εφήμερα ή διαχρονικά

Φ. ΔΙΑΣΠΟΡΑ

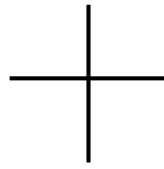

Τη διασπορά αυτών, και το πώς ο κάθε πολιτισμός στην περιοχή ενδιαφέροντος διαχειριζόταν και διαχειρίζεται το τοπίο σε σύνολο

Ζ. ΠΕΔΙΟ

Ο συνδυασμός των παραπάνω εννοιών, ο οποίος δημιουργεί και ορίζει το ΠΕΔΙΟ

ΠΤΩΣΙΣ

700M

ΑΣΤΥ

1800M

ΓΗ

2500M

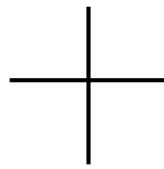
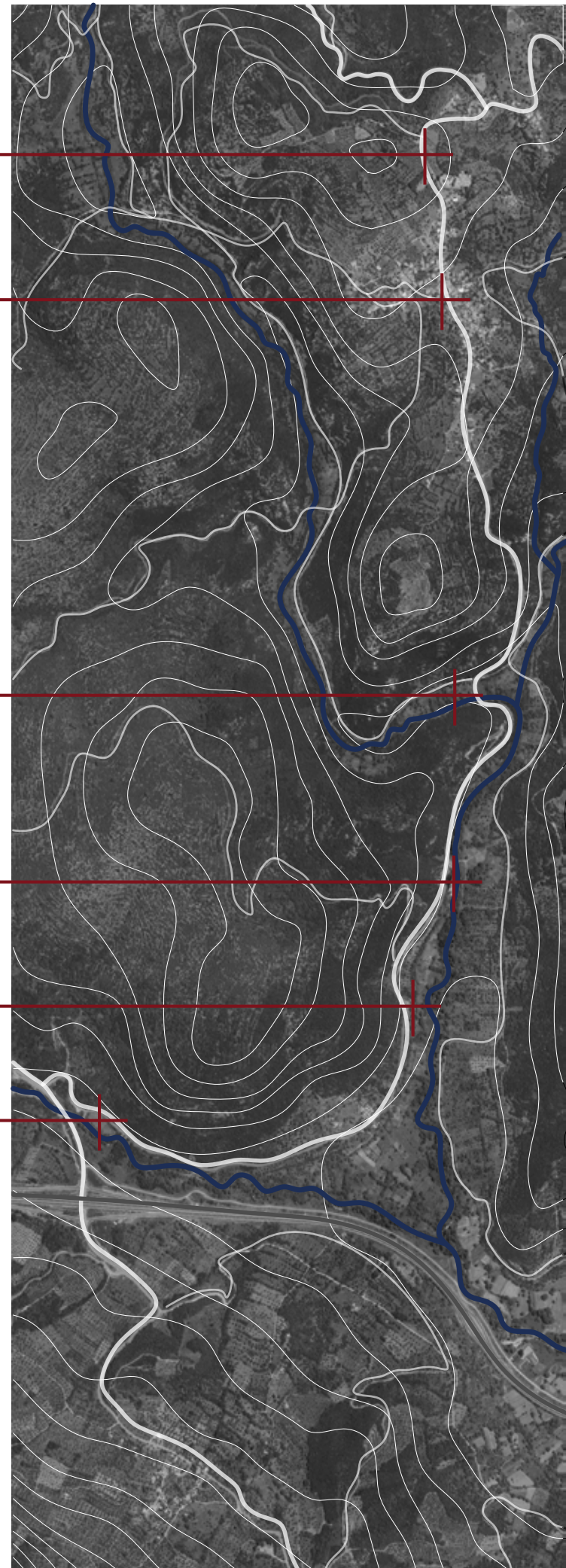
ΚΑΘΑΡΣΙΣ

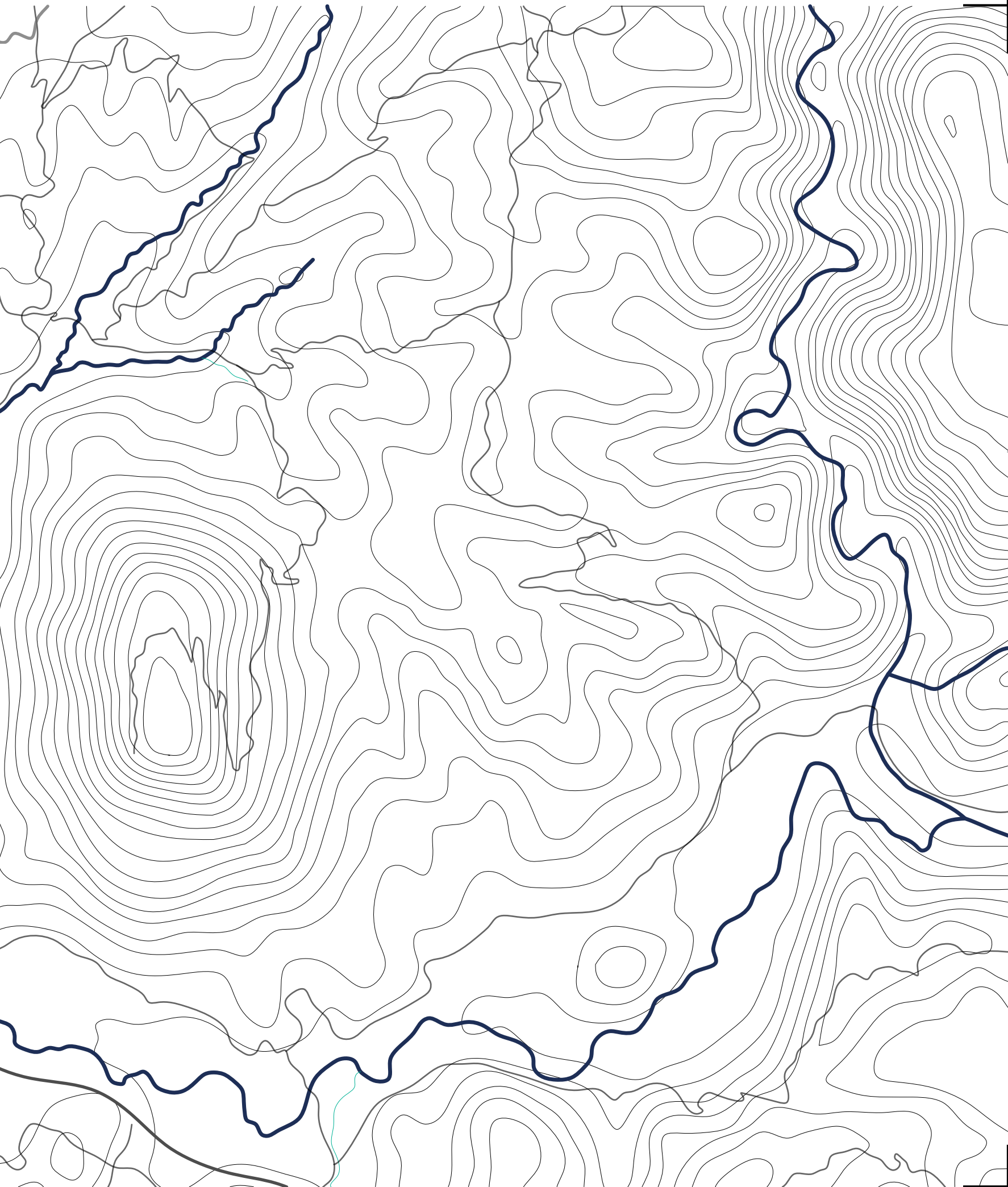
2900M

ΜΝΗΜΗ

4200M

ΥΔΩΡ

Σ Χ Ε Δ Ι Α Σ Τ Ι Κ Η Π Ρ Ο Τ Α Σ Η

Με τις Πλειάδες ως οδηγούς, ο περιηγητής βάλλεται να ξεκινήσει την αναζήτηση του μέσα στην αφήγηση του τοπίου.

Η πρόταση βασίζεται στη δημιουργία μίας αρχιτεκτονικής αφήγησης μέσω μίας διαδρομής που συνδυάζει τέσσερα περιπατητικά μονοπάτια και εμπεριέχει έξι αρχιτεκτονικές επεμβάσεις, κατά σημεία, σε στρατηγική θέση, τα οποία συνολικά δηλώνουν την αρχιτεκτονική και ιστορική ροή στη περιοχή ενδιαφέροντος.

Πρωτίστως, τα έξι μονοπάτια αυτά, μπορεί ο περιπατητής να τα περιηγηθεί είτε επιμέρους είτε σε σύνολο με όποιο τρόπο και σειρά θέλει, έχοντας ένα μέγιστο χρόνο περιήγησης στις έξι ώρες συνολικά, αν έχει σκοπό να επισκεφτεί τη μέγιστη περιπατητική διαδρομή. Τα μονοπάτια αυτά, τα έχουμε περιπλανηθεί, αποτυπώσει και επιλέξει οι ίδιοι κατά την επίσκεψη μας στη περιοχή ενδιαφέροντος, ενώ υπάρχουν επιλογές μεταξύ αυτών για περιπλάνηση σε όλες τις ώρες της ημέρας. Επίσης, είναι χωρισμένα ανά χρονικό-ιστορικό ενδιαφέρον, συγκεκριμένα:

1. Το μονοπάτι Γης, το οποίο αφορά ευρήματα και θεματολογία Νεολιθικής εποχής
2. Το μονοπάτι Ύδωρ, το οποίο αφορά ευρήματα και θεματολογία Αρχαϊκής και Ελληνιστικής εποχής
3. Το μονοπάτι Αθηνάς, το οποίο αφορά ευρήματα και θεματολογία Ρωμαϊκής εποχής
4. Το μονοπάτι Αρτέμιδος, το οποίο αφορά ευρήματα και θεματολογία Πρώιμης Βυζαντινής εποχής

Όπου, η εκκίνηση και το τέλος του κεντρικού μονοπατιού, αποτελεί το σημείο εκκίνησης και ολοκλήρωσης αντίστοιχα όλης της εμπειρίας για τον επισκέπτη, και ταυτόχρονα αποτελούν τα σημεία τα οποία προτείνουμε να καταφθάνει και αντίστοιχα φεύγει ο ίδιος με όχημα.

Στην κεντρική διαδρομή συμβολής των μονοπατιών, εντοπίζονται έξι αρχιτεκτονικές επεμβάσεις. Δύο πολύτοπα και τέσσερα τοπία βρίσκονται τοποθετημένα στη διαδρομή σε γραμμική πορεία, με διαφορετικές κλίμακες και συνθετική τυπολογία, με σκοπό τη βέλτιστη αφομοίωση και ένταξη στο τοπίο.

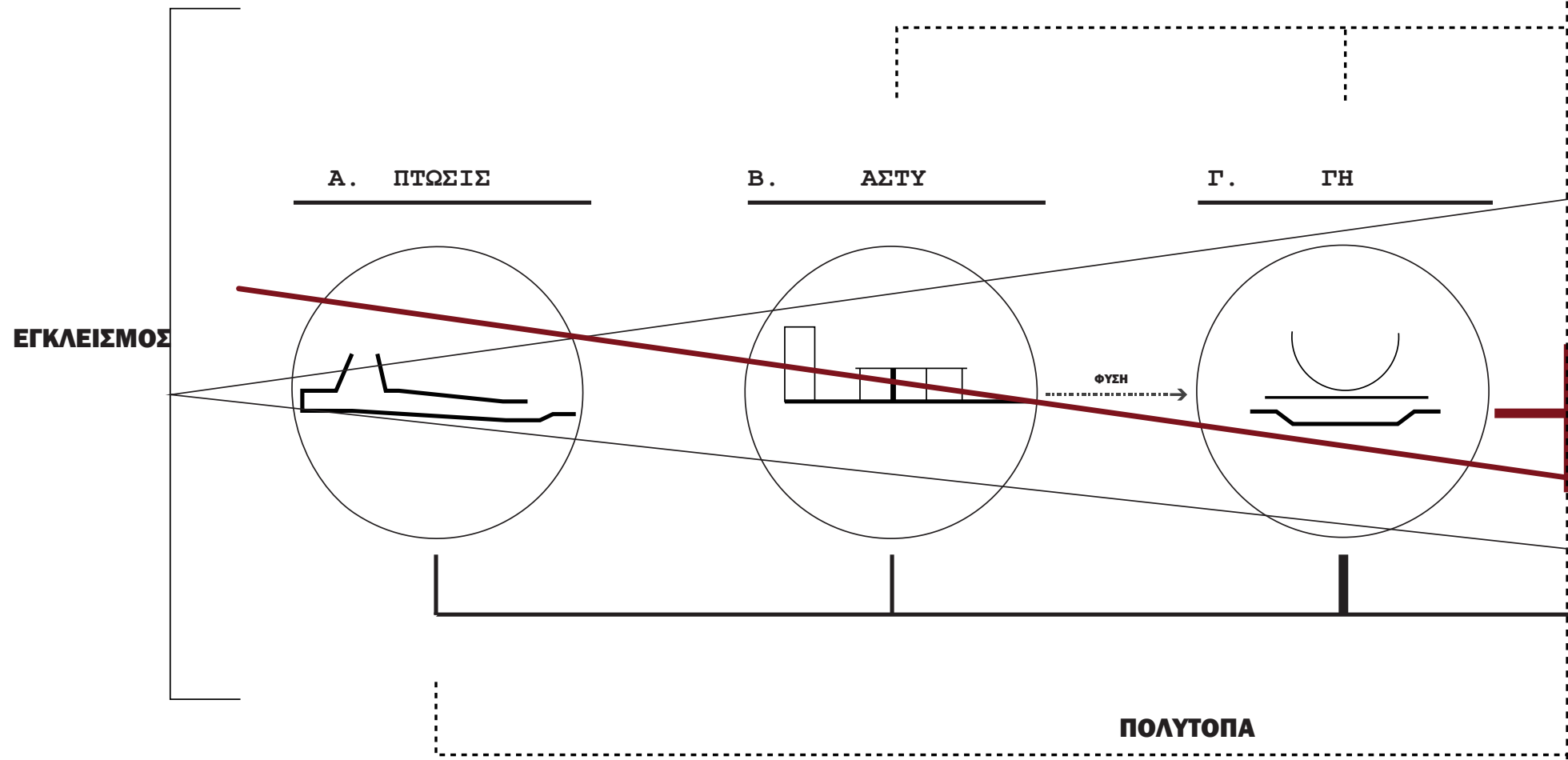
Τα σημεία αυτά είναι:

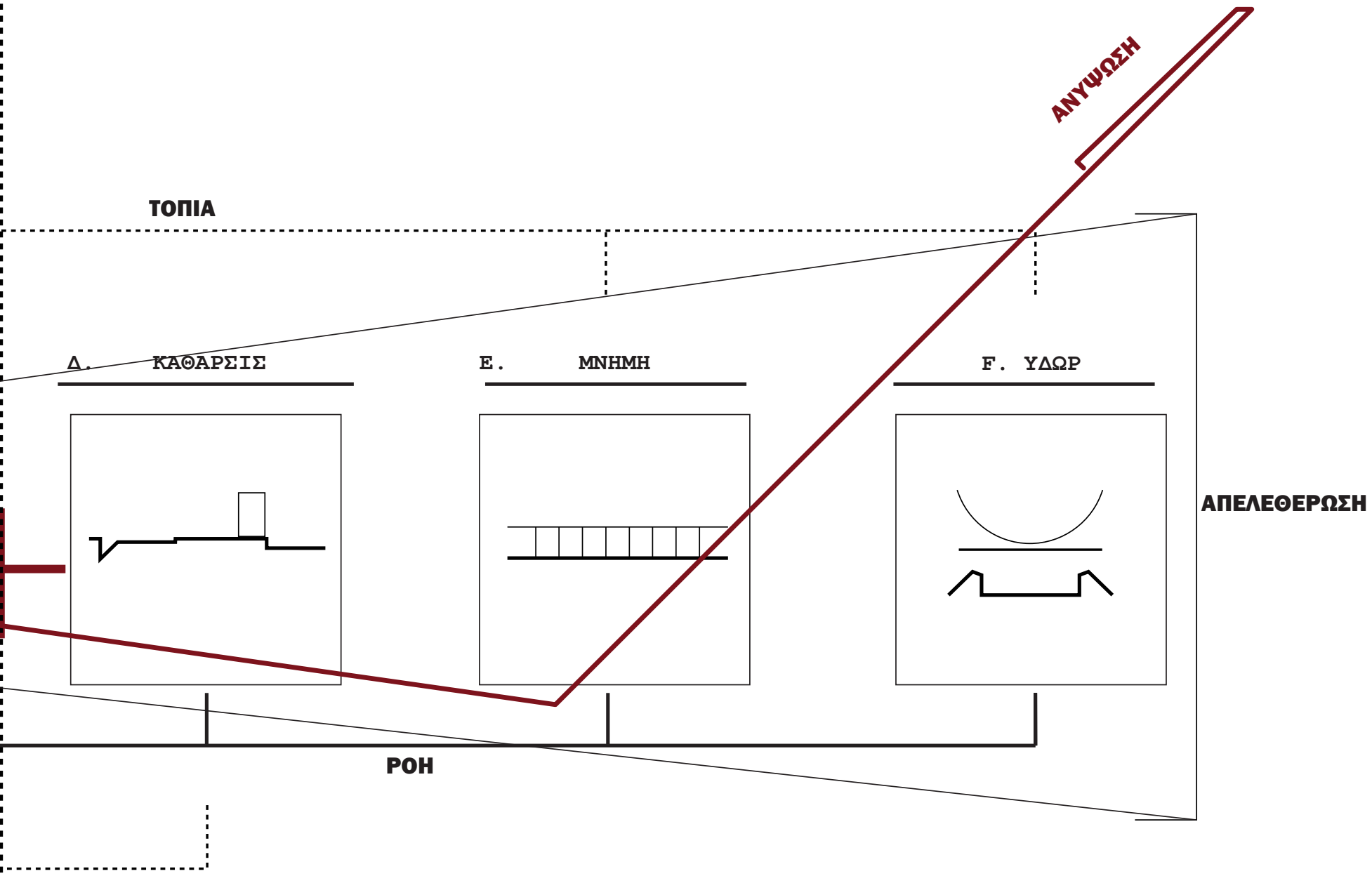
1. Η Πτώσις
2. Το Άστυ
3. Η Γη
4. Η Κάθαρσις
5. Η Μνήμη
6. Το Ύδωρ

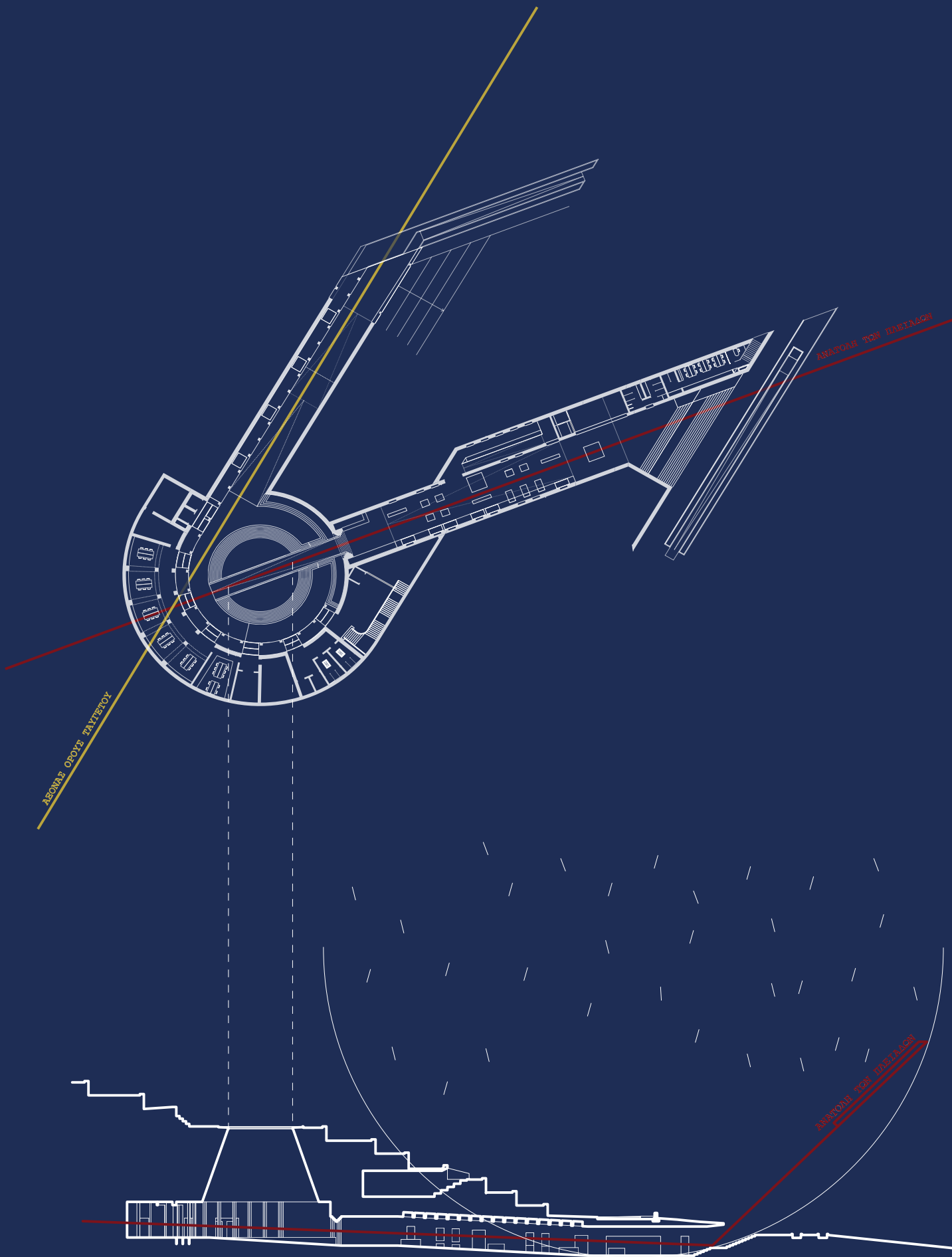
Οι επεμβάσεις αυτές βρίσκονται πάνω στον κεντρικό οδικό άξονα (κεντρικό μονοπάτι), ο οποίος συνδέει τον οικισμό Σκορτσινός με την περιφερειακή οδό Τρίπολης-Σπάρτης ενώ συγκλίνει με τις υπόλοιπες περιπατητικές διαδρομές.

Είναι δομημένες κατά σειρά από την πιο έντονη ανθρωπογενή παρέμβαση έως τη λιγότερο, όπου πλέον το τοπίο κυριαρχεί. Προχωρώντας διαδοχικά μέσα σε αυτές, ενώ το υψόμετρο του ανάγλυφου μειώνεται, δημιουργείται η τάση για ανύψωση λόγω των θεάσεων όπου βρίσκονται σε κάθε στάση όσο πλησιάζει ο περιηγητής στο όρος Ταΰγετο. Σε όλη τη διάρκεια της διαδρομής, η πορεία δίνεται από το υγρό στοιχείο καθώς η διαδρομή περιβάλλεται από πλούσια χλωρίδα.

Οι γεωμετρικές και σχεδιαστικές επιλογές των σημειακών επεμβάσεων χαρακτηρίζονται από τη χάραξη δύο κύριων αξόνων. Ο πρώτος είναι αυτός του Ταΰγέτου, του οποίου η διεύθυνση στοχεύει προς το σημείο του Πενταδάκτυλου, ενώ ο δεύτερος είναι αυτός των Πλειάδων, του οποίου η διεύθυνση στοχεύει προς τη θέση της ανατολής του αστερισμού των Πλειάδων κατά τις αρχές του μήνα Μαΐου, του μηνός της Μαΐας.

ΠΤΩΣΙΣ

ΠΟΛΥΤΟΠΟ ΑΛΗΤΕΜΠΑΡΑΝ

ΒΥΘΙΣΗ

ΓΝΩΣΗ

ΑΝΑΔΥΣΗ

ΒΥΘΙΣΗ

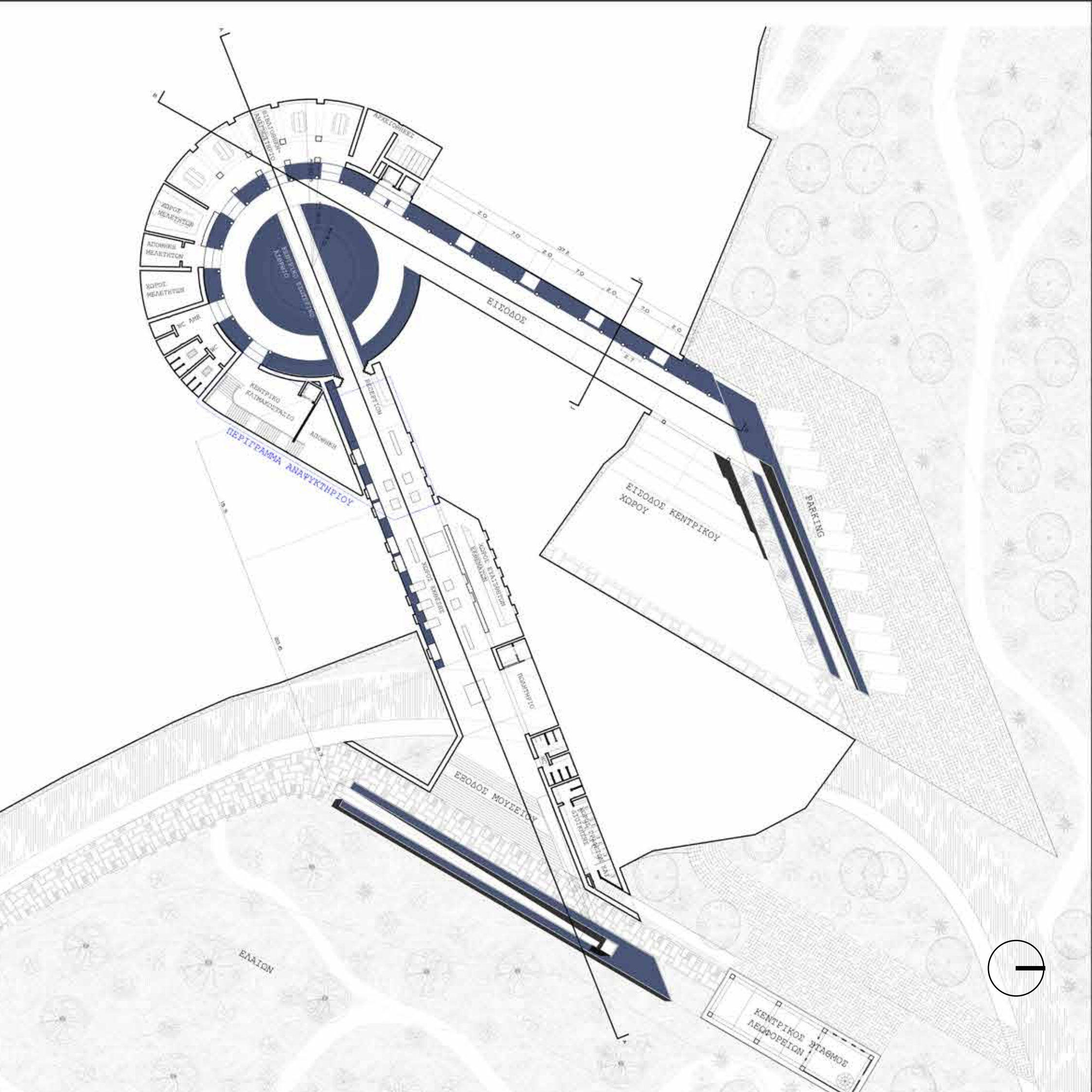
ΠΤΩ

ΣΗ

ΑΝΑΔΥΣΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΘΗΜΕΡΙΟ
ΣΠΙΤΣ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΑΙΘΥΣΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΣΠΙΤΣ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΑΙΘΥΣΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΑΙΘΥΣΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΤΝΑΚΟΣΤΑΣΙΟ
ΠΕΡΙΓΡΑΦΑ ΑΝΑΨΥΧΤΗΡΙΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

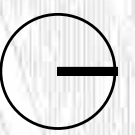
PARKING

ΕΙΣΟΔΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ

ΕΛΛΙΟΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

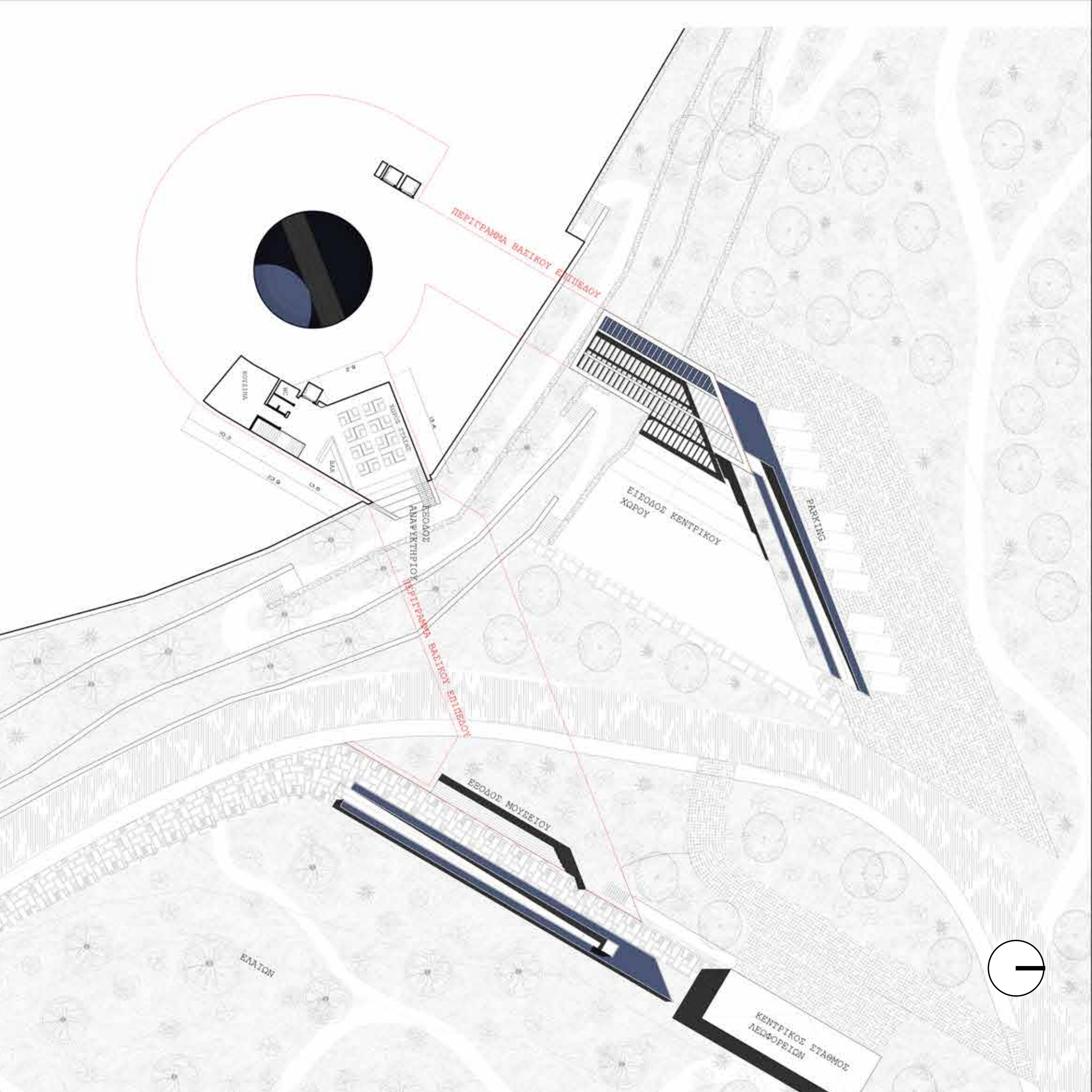
Όντας η εκκίνηση της αφήγησης, η Πτώσις είναι ένας Μουσειακός χώρος, ο που αποτελεί τη πρώτη εικόνα όπου αντικρίζει ο περιηγητής κατά την άφιξη του στο τοπίο, προσκαλώντας τον προς τη διαδρομή δίχως να επεμβαίνει άμεσα ή βίαια στο τοπίο. Ειδικότερα, ο περιηγητής πρώτα αντικρίζει την υπαίθρια διαμόρφωση εισόδου και το περιστύλιο της στεγασμένης εισόδου του υπόσκαφου Μουσειακού χώρου.

Οδηγός του περιηγητή αποτελεί η ροή του νερού η οποία, στη παρούσα παρέμβαση και με βάση την ανάλυση του συνόλου των σημείων, είναι τεχνητή και τον κατευθύνει προς τον κεντρικό χώρο-«μοχλό» της επέμβαση με μία ανεπέστιτη κατάβαση, συντελώντας στην αίσθηση της πτώσης.

Στη συνέχεια ο περιηγητής, αφού φτάσει στον κεντρικό χώρο της επέμβασης, έχει τέσσερις επιλογές, είτε να αναζητήσει τα ομοιώματα ή μεγάλα εκθέματα που βρίσκονται στον χώρο αυτό, είτε να περιηγηθεί στους περιμετρικούς χώρους (βιβλιοθήκη, αναψυκτήριο, χώρος μελετητών), είτε να αναδυθεί προς τον κεντρικό φεγγίτη, φτάνοντας στον υπαίθριο χώρο-ελαιώνα που καλύπτει τη δομή, είτε να καταδυθεί περαιτέρω προς τον μουσειακό χώρο μέσω της κατάβασης μέσα στο νερό, το οποίο είναι και η κύρια διαδρομή. Κατά αυτό τον τρόπο, καταφθάνει στον γραμμικό μουσειακό χώρο, πάντα με την συντροφιά του νερού και με κατάβαση, έως ότου βρεθεί στην σκαλωτή ανάβαση της οριακής εξόδου αυτής της επέμβασης. Βγαίνοντας ξανά στη φύση, στο φως και κάτω από το επίπεδο του δρόμου, θα βρει για τελευταία φορά το νερό να τον κατευθύνει με μία απότομη στροφή, προς τη συνέχεια της διαδρομής και προς τον οικισμό Σκορτσινός.

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΑΝΑΨΥΧΗΡΙΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

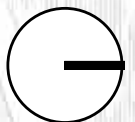
PARKING

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΛΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

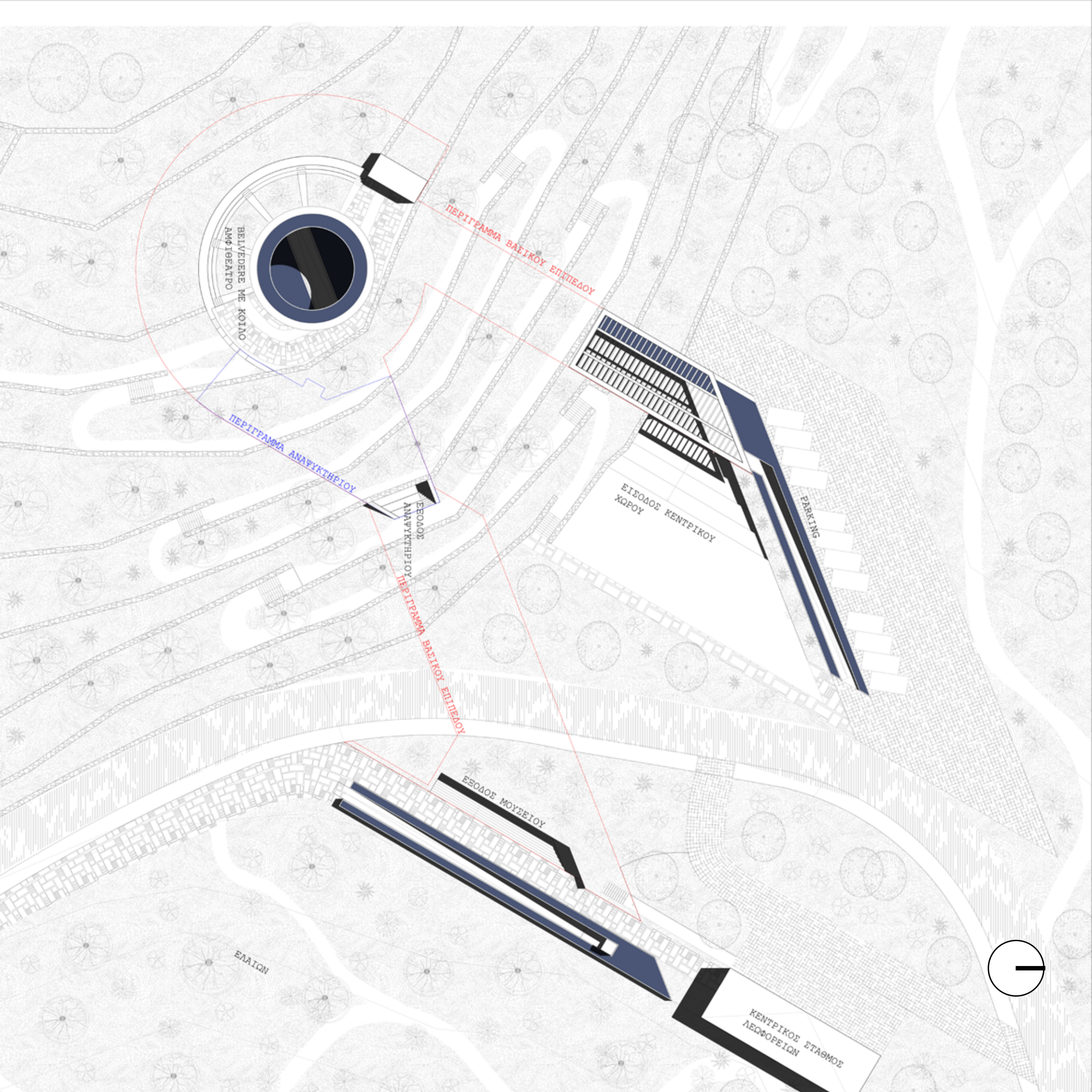

Σκοπός αυτής της επέμβασης είναι η υποδοχή του περιηγητή με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο αλλά και ο ορισμός της διαδρομής μας στο τοπίο. Επί του πρακτέου θα στεγάσει όλα τα ευρήματα που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο μέρος και που είδαμε οι ίδιοι κατά τις περιηγήσεις μας. Συγκεκριμένα, υφίστανται τρεις ζώνες για κάθε κατηγορία εκθεμάτων, με:

1. Πρώτη κατά σειρά την ημιπαίθρια- κεντρική ζώνη, η οποία θα στεγάζει εκθέματα μεγάλης κλίμακας και ομοιώματα εκθεμάτων σε μεγέθυνση, τα οποία δεν θα έχουν ζητήματα με την έκθεση έστω και σε περιορισμένες καιρικές συνθήκες
2. Δεύτερη ζώνη αυτή του γραμμικού μουσειακού χώρου, η οποία θα στεγάζει τοπικά ευρήματα σε κλειστές προθήκες σε μια πιο τυπική μουσειακή συνθήκη και διάταξη, και
3. Τρίτη ζώνη, αυτή των πολύ ευαίσθητων εκθεμάτων, σε χώρο παράλληλο αυτού της δεύτερης ζώνης, ο οποίος είναι ξεχωριστός από τους υπόλοιπους και ο μοναδικός χωρίς υγρό στοιχείο.

ΚΑΤΟΨΗ ΑΝΑΨΥΚΤΗΡΙΟΥ

ΒΕΛΕΔΕΡΕ ΜΕ ΚΟΙΝΟ
ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΒΑΛΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΨΥΧΗΡΙΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ
ΑΝΑΨΥΧΗΡΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΒΑΛΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ

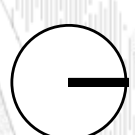
ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΧΩΡΟΥ

PARKING

ΕΙΣΟΔΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΜΑΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

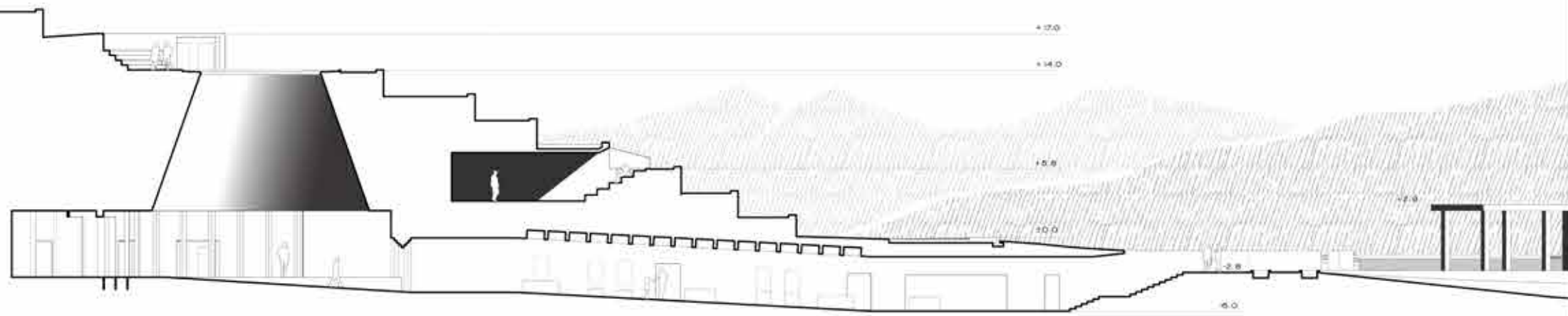
Επίσης, εκτός της δομής, προβλέπεται και διαμόρφωση του υπαίθριου χώρου που την καλύπτει, με σκοπό τη δημιουργία ενός υπαίθριου χώρου στάσης σε μεγάλο σε ύψος σημείο στον οικισμό, χωρίς τη καταστροφή της αίσθησης του ελαιώνα και συνεπώς της αφομοίωσης της επέμβασης με το περιβάλλον.

Το συγκεκριμένο πολύτοπο ακόμα, ορίζεται ως πολύτοπο Αλτεμπαράν. Η αναφορά αυτή βασίζεται στον ομώνυμο αστέρα, όπου το όνομα του στα Αραβικά σημαίνει «αυτός που ακολουθεί τις Πλειάδες», χαρακτηρισμός ο οποίος θα αναλυθεί παρακάτω σχεδιαστικά.

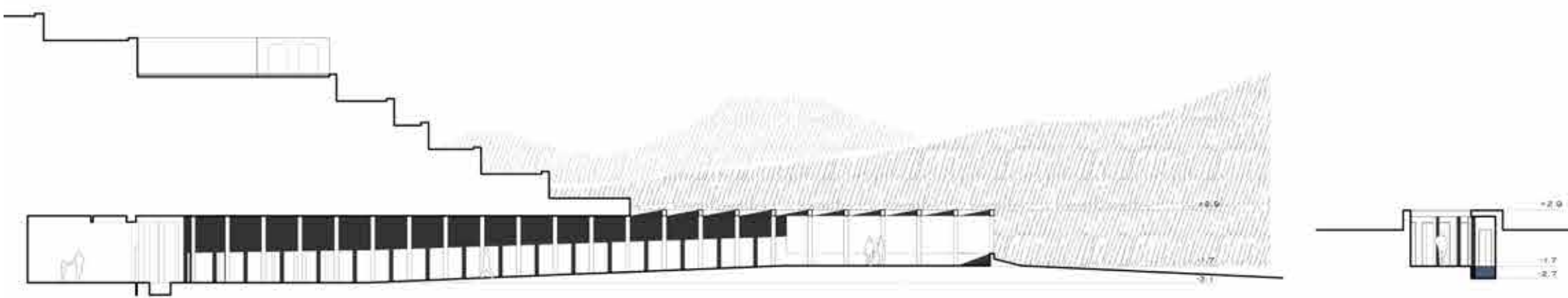
Το πολύτοπο αυτό εισάγει τη βασική σχεδιαστική αρχή που θα ακολουθηθεί σε όλα τα σημεία, η οποία είναι αυτή των δύο κυρίων αξόνων. Ο πρώτος είναι αυτός του Ταϋγέτου, ο οποίος δημιουργεί στο παρόν σημείο μία νοητή ευθεία μεταξύ του κέντρου της δομής και της κορυφής του Πενταδάκτυλου, ενώ ο δεύτερος είναι αυτός των Πλειάδων, ο οποίος αντίστοιχα δημιουργεί μία νοητή ευθεία με τη θέση της ανατολής του αστερισμού των Πλειάδων κατά τις αρχές του μήνα Μαΐου, αφού είναι ο μήνας ο οποίος πήρε το όνομα του από την μεγαλύτερη αδελφή από τις επτά. Επίσης, ο σχεδιασμός της συγκεκριμένης δομής βασίζεται σε μία κεντρική κυκλική χάραξη, η οποία αποτελεί αναφορά στην διάταξη του αρχαϊκού Νυμφαίου, λόγω πιθανής ύπαρξης του στη περιοχή, με τη διαφορά ότι χρησιμοποιείται σχεδιαστικά «αντίστροφα», ώστε να μπορεί να παραλάβει τις δύο προαναφερθείς ευθείες χάραξεις ως εφαπτόμενες σε αυτό, δημιουργώντας έτσι ένα κέντρο-σημείο αναφοράς δομικά, γεωμετρικά και σχεδιαστικά. Η υποβάθμιση μέχρι την υπόγεια διαδρομή, καθώς και οι διατάξεις των διακόσμων, είναι αναφορά σε σπήλαιο, όπου είναι και η αρχή της γνωστής ιστορίας της περιοχής.

ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

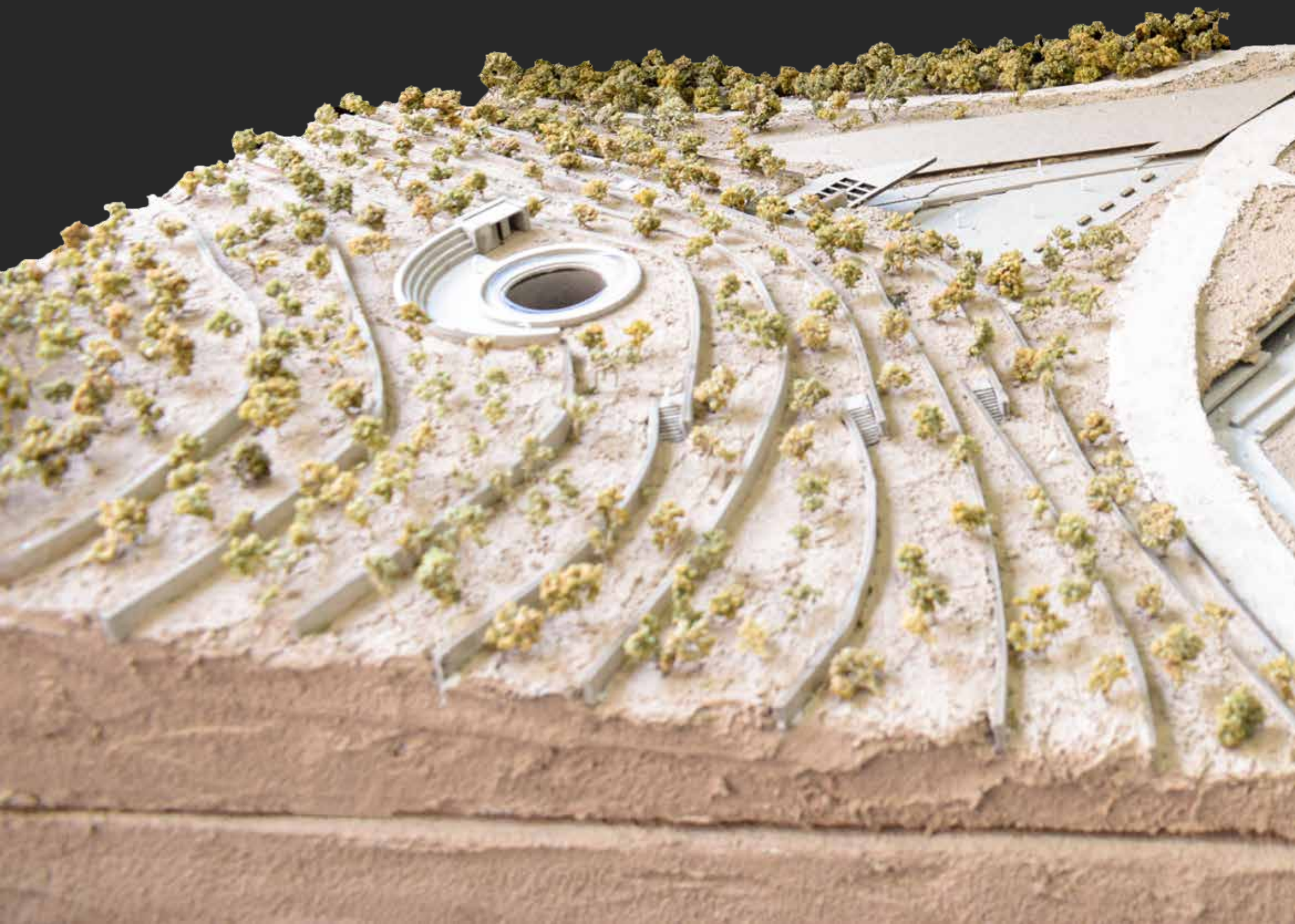

ΤΟΜΗ Α-Α'

ΤΟΜΗ Β-Β´

ΤΟΜΗ Γ-Γ´

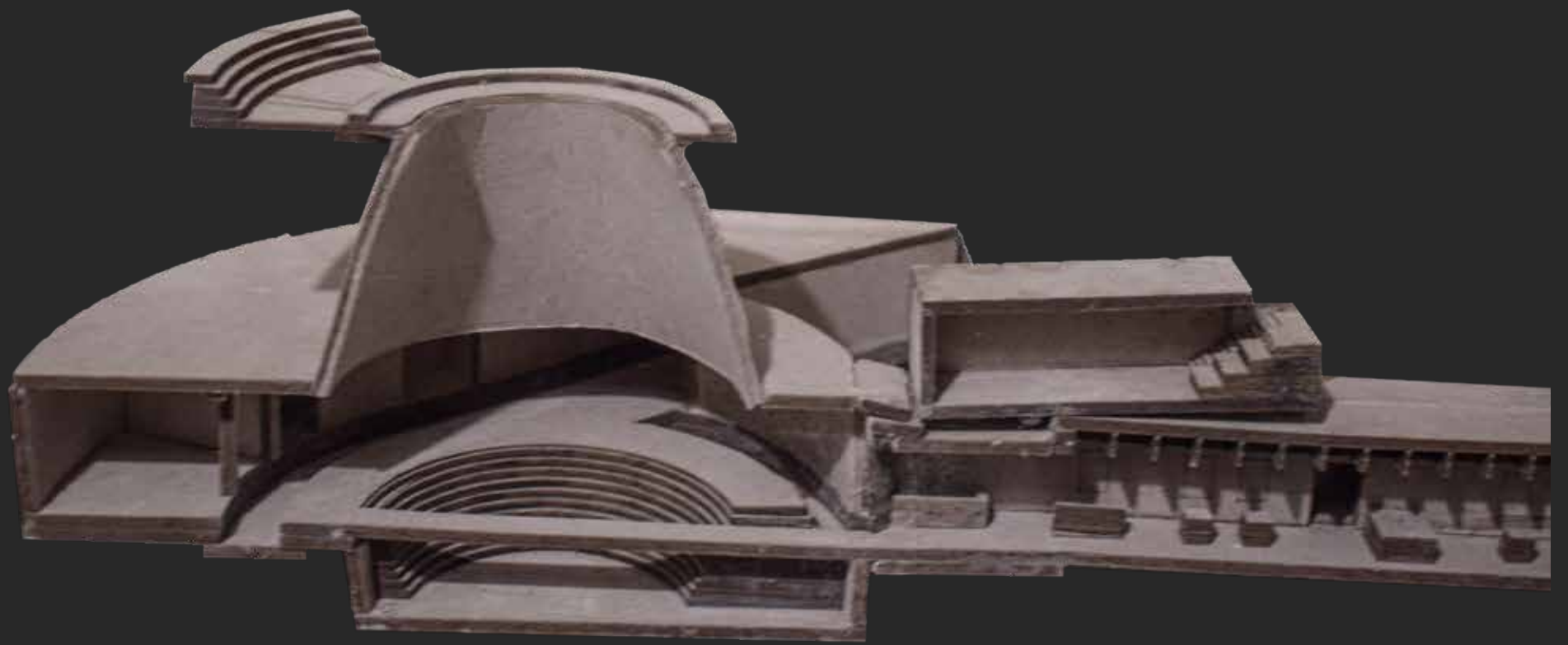

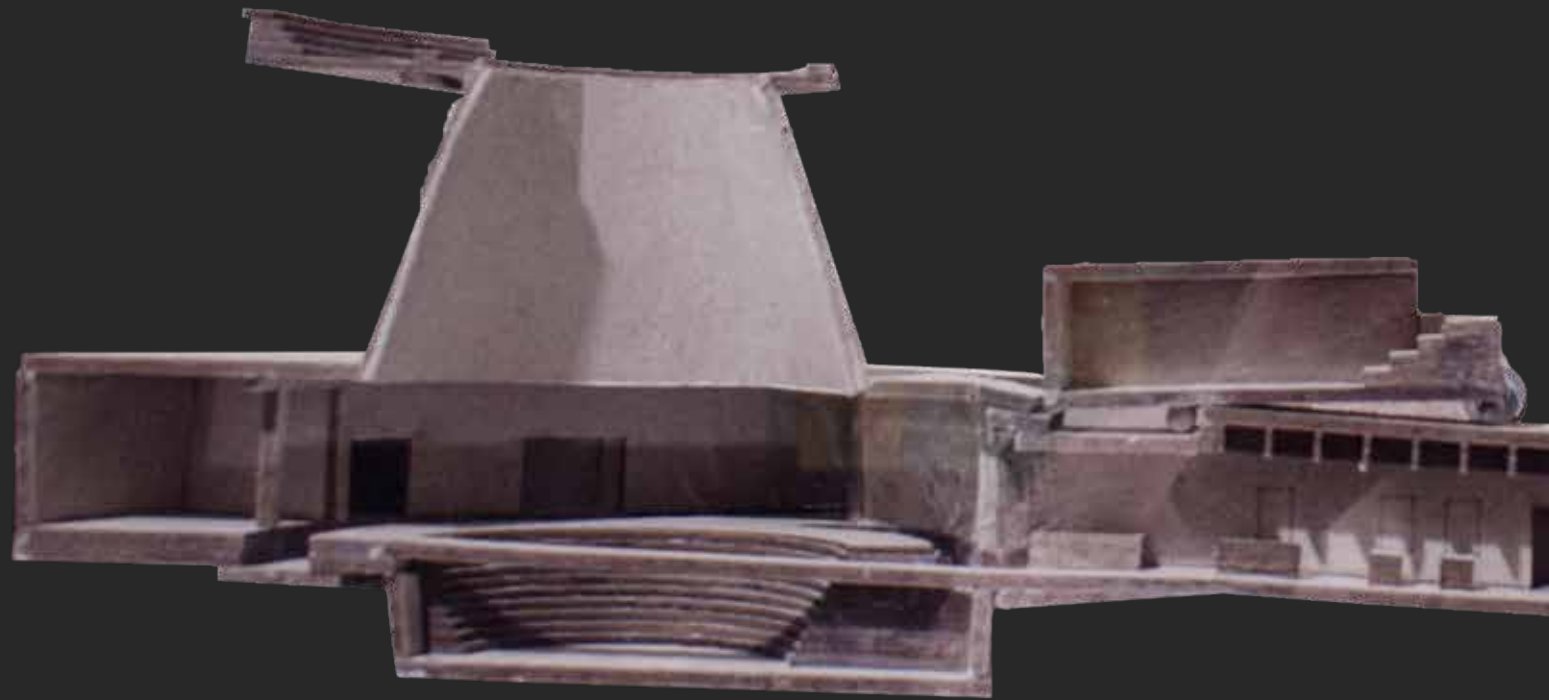

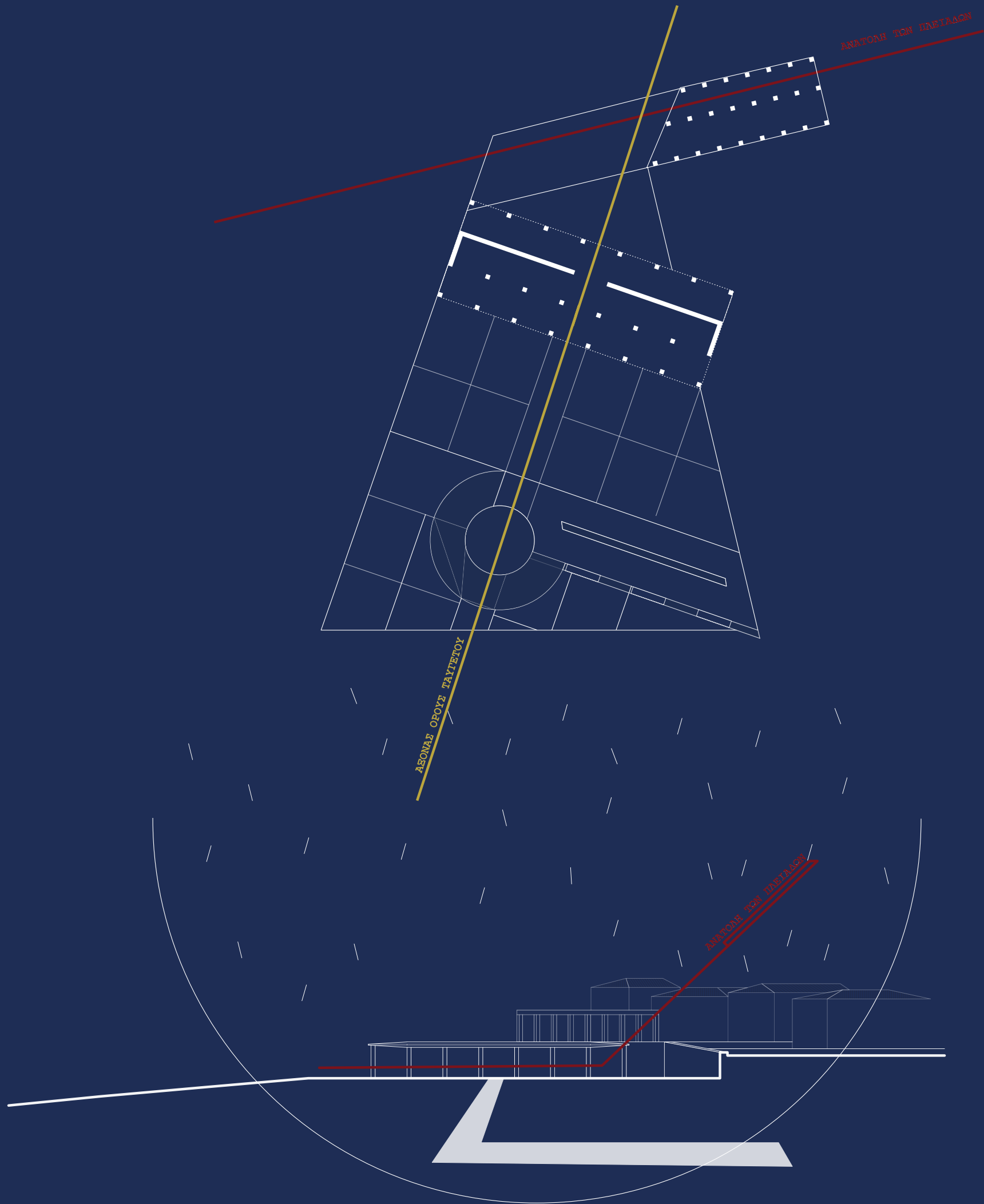

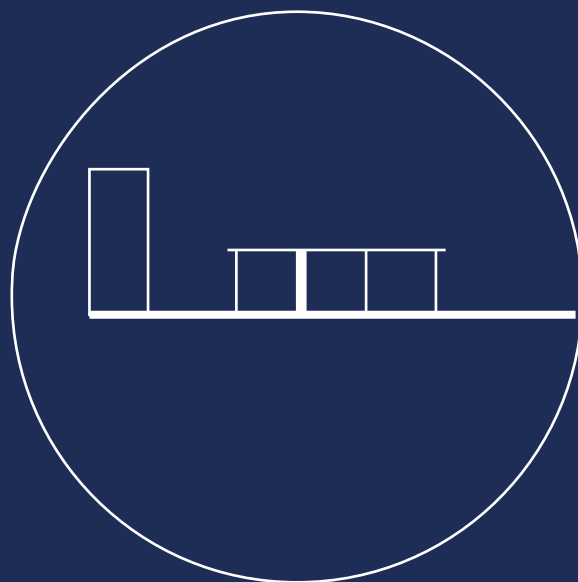

ΑΣΤΥ

ΤΟΠΙΟ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗΣ

ΑΣΤΥ

ΚΗΠΟΣ

ΑΓΟΡΑ

Στη συνέχεια της αφήγησης βρίσκεται το Άστυ, το οποίο αποτελεί χώρο πλατείας για τον τοπικό οικισμό του Σκορτσινού. Αντίστοιχα, πρώτη εικόνα που αντικρίζει ο περιηγητής σε αυτό το τοπίο είναι ένα περιστύλιο εισόδου αντίστοιχης μορφολογίας με αυτού του προηγούμενου σημείου καθώς και μία κατάβαση προς τον κεντρικό πλατειακό χώρο, λόγω της μεγάλης διαφοράς ύψους του οικοπέδου από τον δρόμο αλλά και της οπτικής που έχει ο περιηγητής προς το υγρό στοιχείο της.

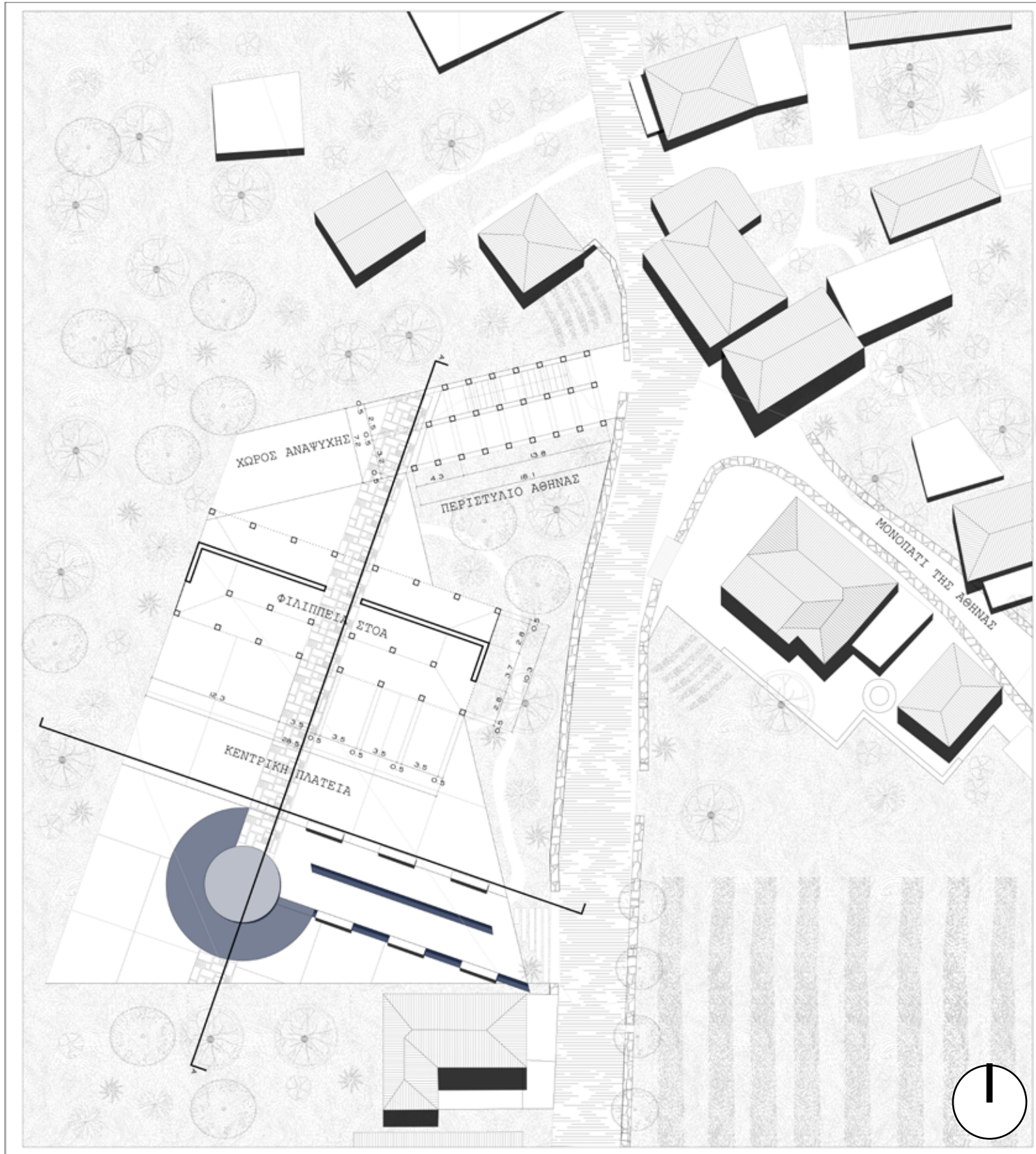
Και σε αυτό το σημείο, το νερό οδηγεί τον περιηγητή, αρχικά με την οπτική και μετά την κατάβαση με τον ήχο, αφού όταν φτάσει ο περιηγητής στο χαμηλό επίπεδο δεν μπορεί αρχικά να δει το υγρό στοιχείο.

Στη συνέχεια, ο περιηγητής αντικρύζει την πίσω όψη της στοάς που έχει προβλεφθεί στη σχεδιαστική πρόταση, η οποία αποτελεί αναφορά στη Φιλιππία στοά της Μεγαλόπολης. Κατά αυτόν τον τρόπο, είναι απαραίτητο το πέρασμα μέσα από τη στοά και τα περιεχόμενα της ώστε να μπορέσει ο περιηγητής να προβεί στον υπαίθριο πλατειακό χώρο και στο υγρό στοιχείο, πριν βγει από την έξοδο και ξανά στον κεντρικό δρόμο.

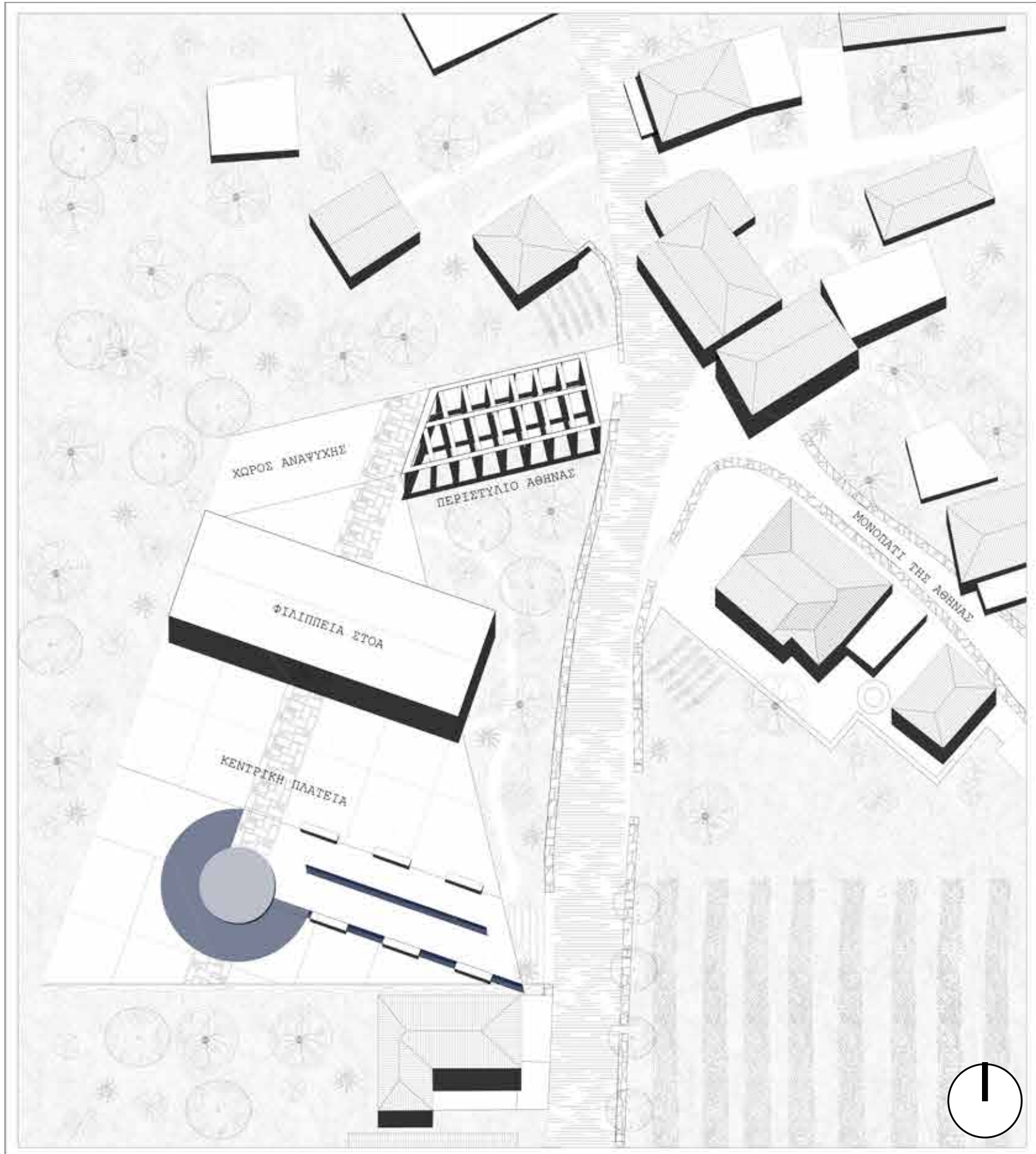
Σκοπός αυτής της επέμβασης είναι η δημιουργία ουσιαστικού κέντρου-πλατείας, με χώρο αγοράς στη στοά, στον οικισμό, καθώς στη παρούσα κατάσταση η τρέχουσα κεντρική πλατεία του χωριού έχει πολύ μικρό μέγεθος ενώ καταλήγει απευθείας σε αυλές κατοικιών. Εκτός αυτών, η θέση που προτείνεται για τη νέα πλατεία βρίσκεται σε πιο καίριο και κεντρικό σημείο του οικισμού, το οποίο δεν θα μπορούσε να έχει άλλη χρήση λόγο φορέα ηλεκτρικού ρεύματος υψηλής τάσης που βρίσκεται στα όρια του οικοπέδου, ενώ η υψομετρική διαφορά εξυπηρετεί σε πολλά επίπεδα την πρόταση για το σαφή διαχωρισμό του χώρου από τον οδικό άξονα.

Η χωροθέτηση προκύπτει από τους δύο κεντρικούς σχεδιαστικούς άξονες προσφέροντας μία ισχυρή είσοδο μέσω του περιστυλίου, έχοντας παράλληλα θέα στο όρος Αθήναιο. Ο άξονας του Ταϋγέτου προσφέρει τον προσανατολισμό της επέμβασης, δημιουργώντας μία οπτική φυγή στο όρος, της οποίας βάση αποτελεί το νερό. Ο προσανατολισμός αυτός, λόγω της διαφοράς του από τον κεντρικό οδικό άξονα, δημιουργεί έναν παράπλευρο χώρο, ο οποίος μετατρέπεται σε χώρος πρασίνου υψηλής φύτευσης, με σκοπό να λειτουργεί σαν φίλτρο προς το δρόμο.

ΚΑΤΟΨΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ

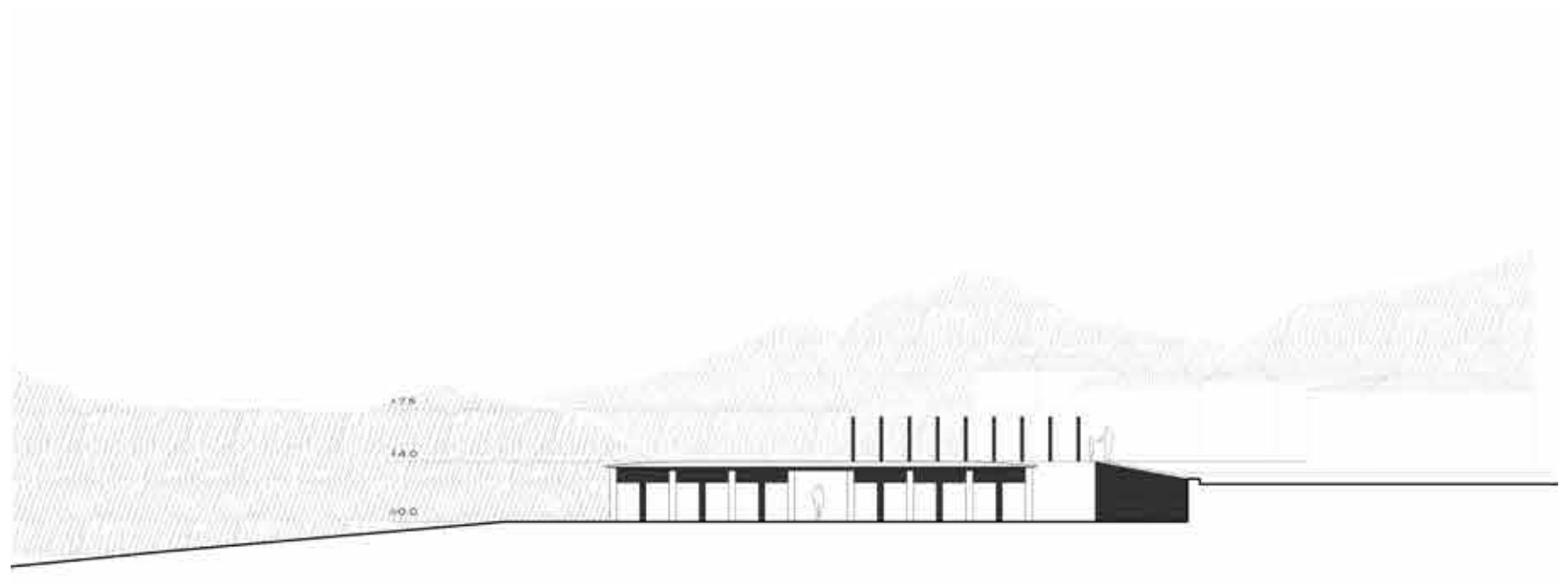

ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

ΤΟΜΗ Α-Α΄

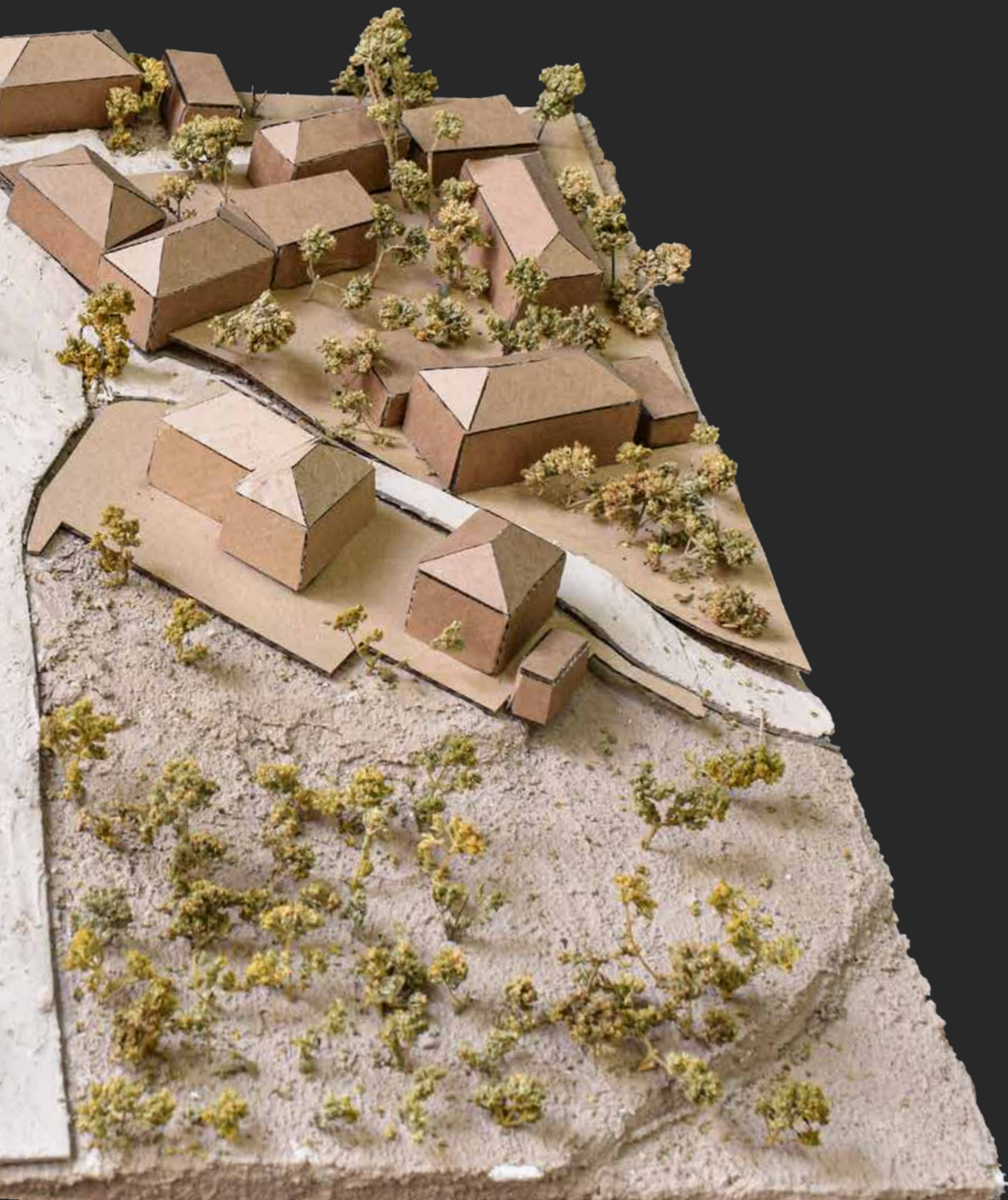
ΟΨΗ

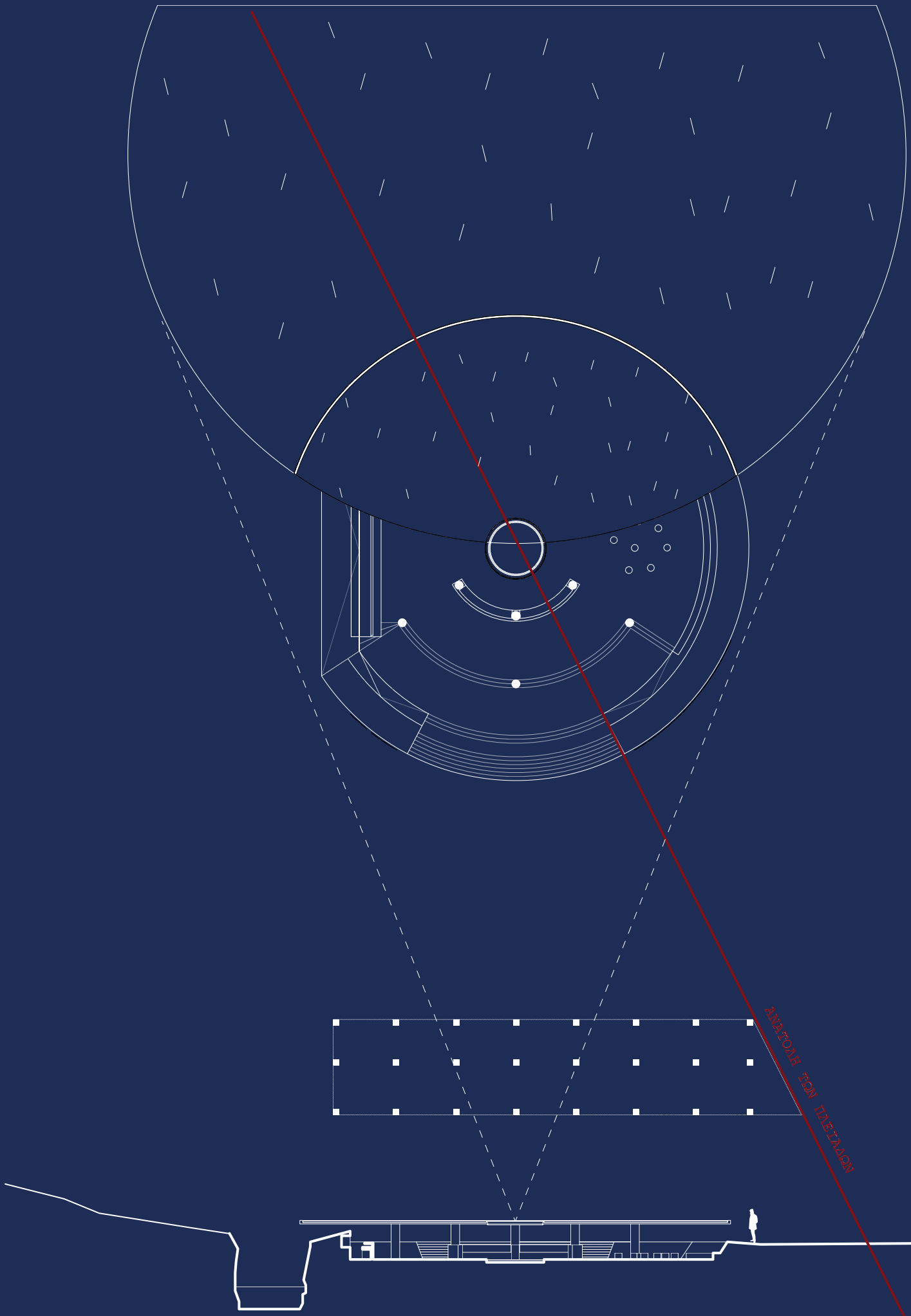

ΓΗ

ΤΟΠΙΟ ΣΥΜΒΟΛΗΣ

ΑΝΑΚΛΑΣΗ

ΕΝΤΑΞΗ

ΣΤΑΣΗ

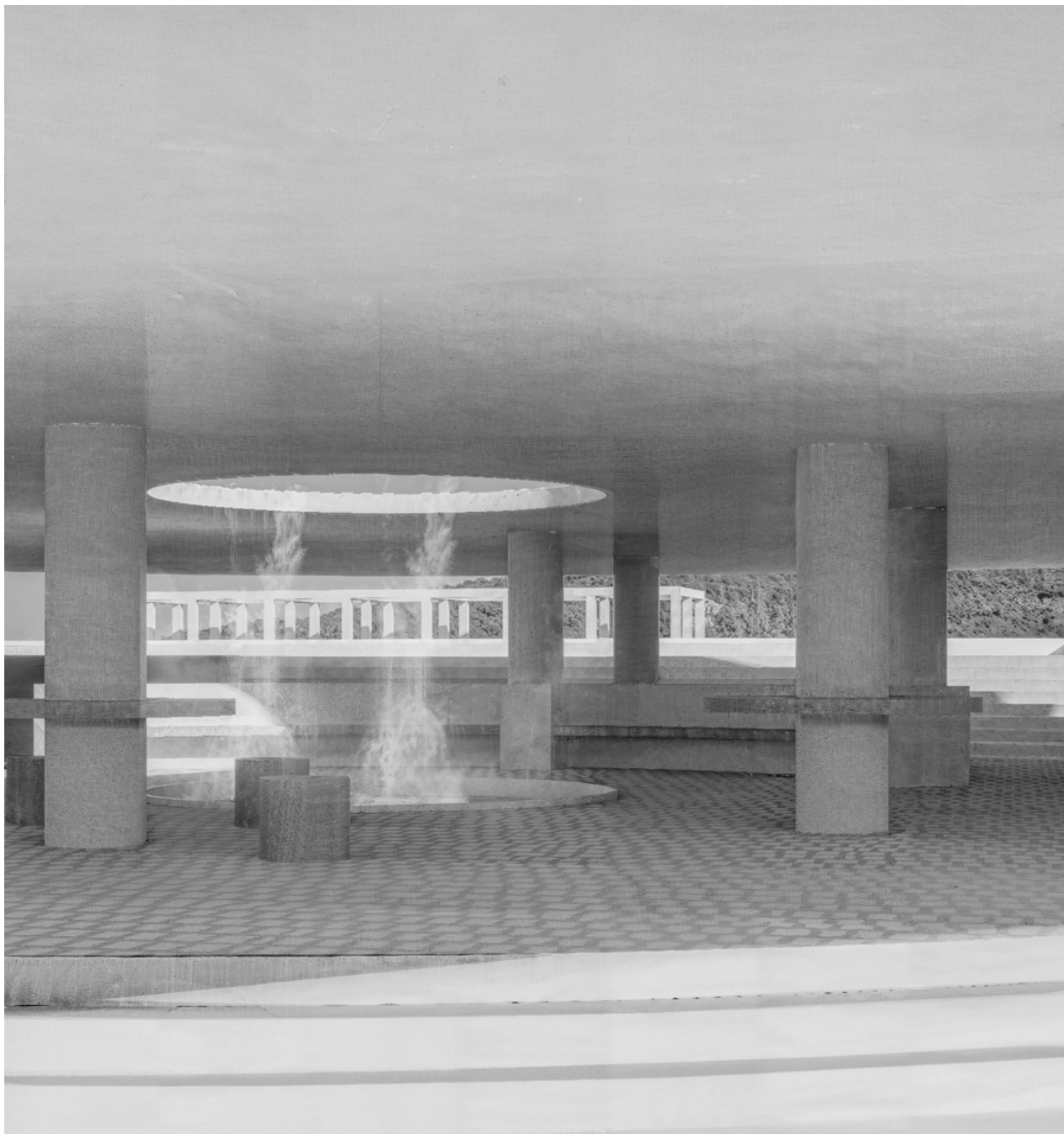
Έπειτα στην αφήγηση βρίσκεται το τοπίο της Γης. Πρόκειται για ένα αστρικό παρατηρητήριο στο μοναδικό χαμηλό και ανοικτό πλάτωμα της περιοχής. Αντίστοιχα, πρώτη εικόνα που αντικρίζει ο περιηγητής σε αυτό το τοπίο είναι στα αριστερά του ένα περιστύλιο αντίστοιχης μορφολογίας με αυτού των δύο προηγούμενων σημείων, ενώ στα δεξιά του ένα παρατηρητήριο-δομή οριακά κρυμμένο μέσα στο δασικό περιβάλλον. Στο βάθος του τοπίου, παρατηρείται για πρώτη φορά στη διαδρομή μας το φυσικό υγρό στοιχείο, το οποίο επίσης μας οδηγεί στη δομή του παρατηρητηρίου.

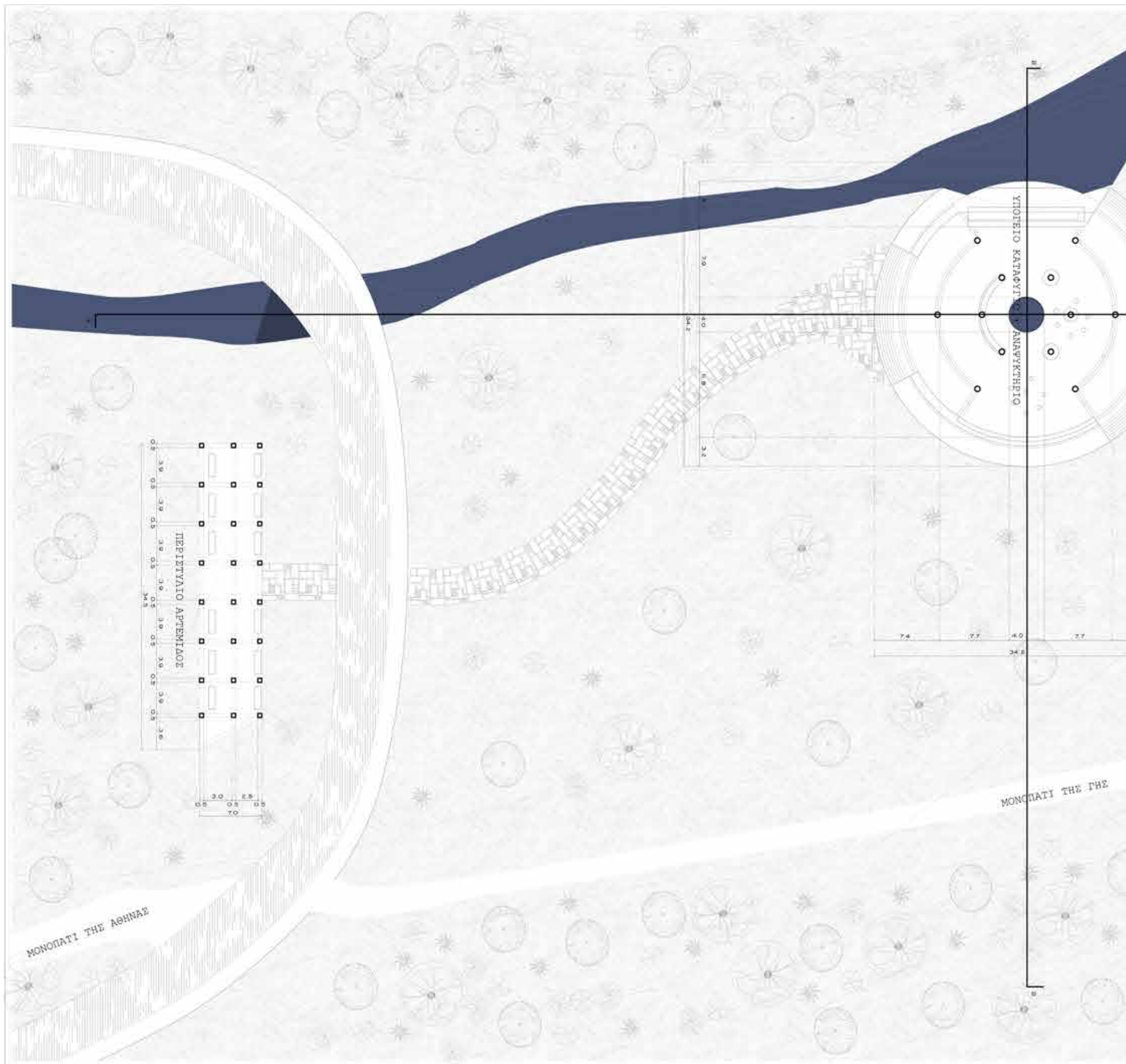
Οδηγός του περιηγητή αποτελεί το βλέμμα στη παρούσα παρέμβαση το οποίο προσφέρει τρεις επιλογές, είτε προς το περιστύλιο για στιγμιαία στάση, είτε προς το παρατηρητήριο για βύθιση υπό των άστρων, είτε προς τη συνέχεια της διαδρομής.

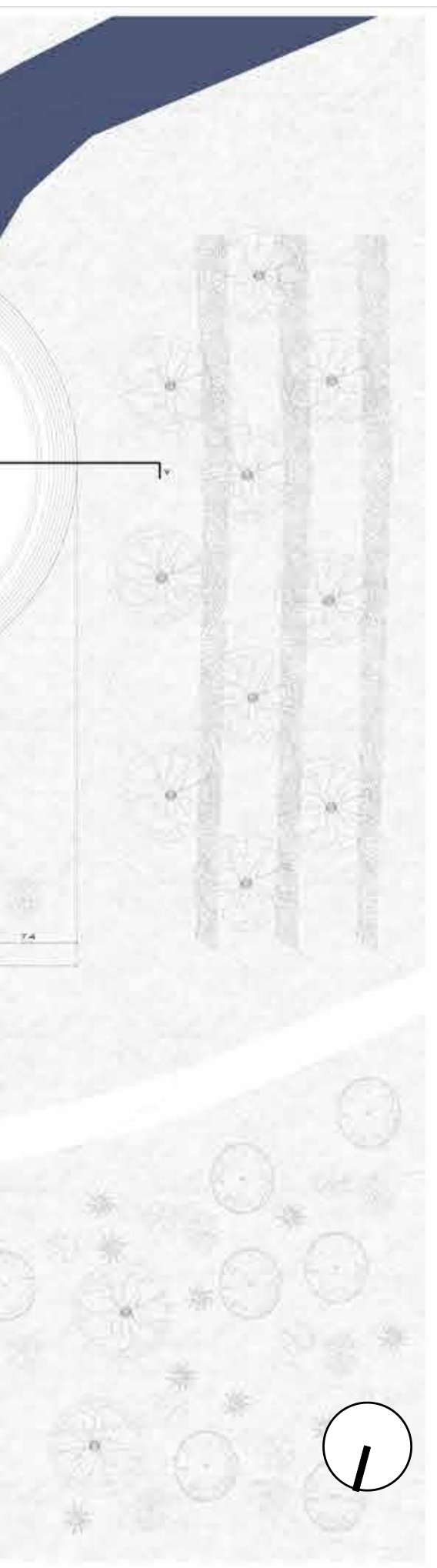
Όταν ο περιηγητής οδηγηθεί προς το αστρικό παρατηρητήριο, αντιλαμβάνεται ότι αυτό είναι «θαμμένο» κατά το ήμισυ προς το έδαφος. Η συγκεκριμένη συνθήκη προσφέρει δύο έντονες καταστάσεις. Πρωτίστως ο περιηγητής καταδύεται σε έναν ημιπαίθριο χώρο, δίπλα στο φυσικό ρέον υγρό στοιχείο και δευτερευόντως, όταν περιφέρεται εκτός αυτού, το τεχνητό υγρό στοιχείο είναι σε κατάλληλο ύψος ώστε να μπορεί να βλέπει την αντανάκλαση του ουρανού σε αυτό.

Η επέμβαση αυτή μπορεί να προσφέρει διαφορετικές αφηγήσεις. Στην πρώτη κατάσταση δημιουργούνται οι πιο κατάλληλες συνθήκες για τη στάση του περιηγητή, βιώνοντας για τελευταία φορά τη χθόνια φύση της αφήγησης, πριν από το στάδιο της κάθαρσης. Με τη δεύτερη, επιτυγχάνεται καθόλη τη διάρκεια της νύχτας η αντανάκλαση του ουρανού και συνεπώς και το αστρικό παρατηρητήριο στην επιφάνεια του εδάφους.

Το συγκεκριμένο τοπίο επίσης, αποτελεί κατοψική αναφορά στον δίσκο της Νέμπρα, ο οποίος είναι το παλαιότερο εύρημα το οποίο αναφέρεται στις Πλειάδες.

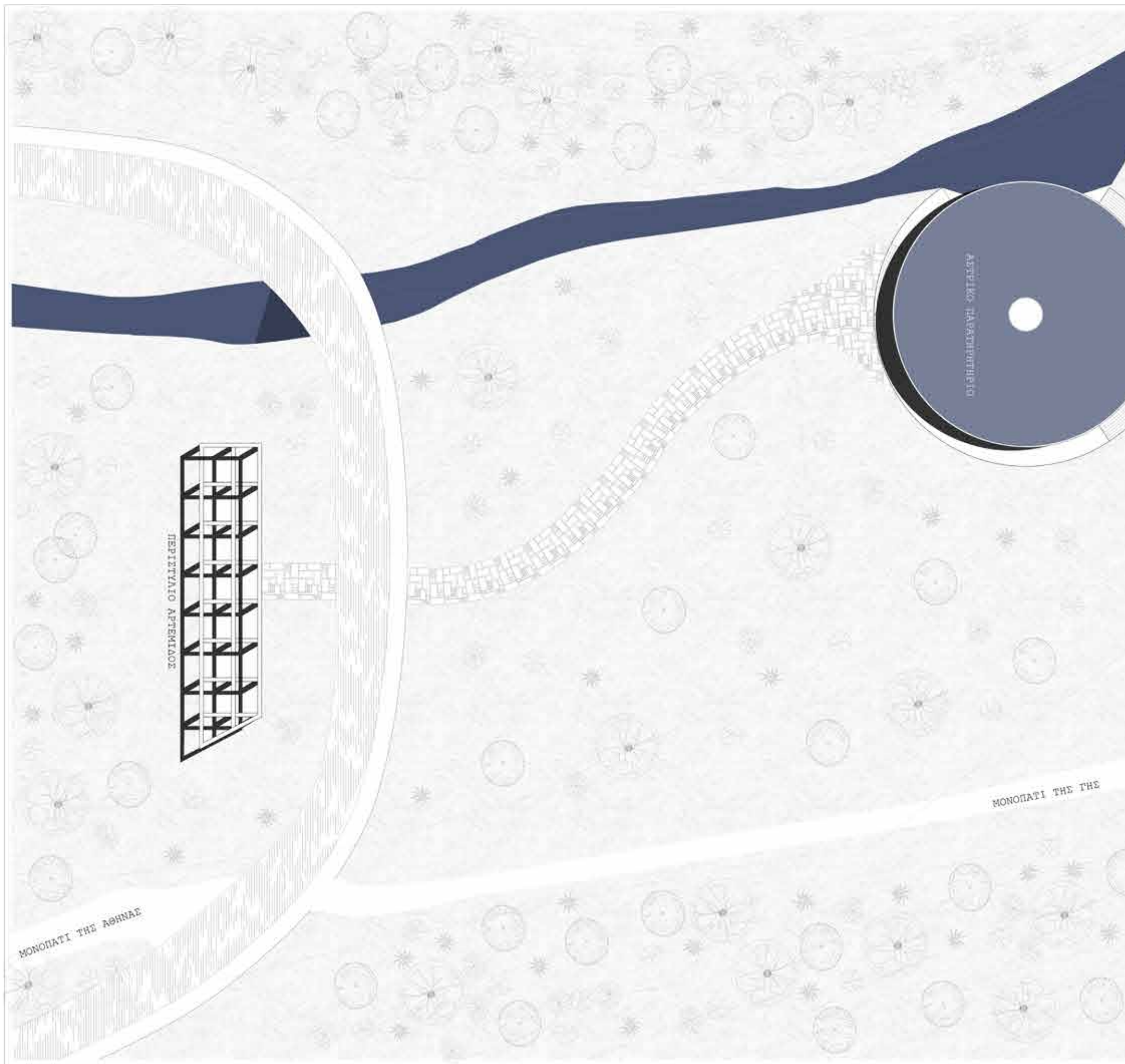

Το τοπίο αυτό αναφέρεται σχεδιαστικά, όπως όλα, στους δύο κύριους άξονες. Συγκεκριμένα, ο άξονας Πλειάδων, χαράζεται μεταξύ κέντρου του αστρικού παρατηρητηρίου και του περιστυλίου, ενώ ο άξονας Ταύγέτου χαράζεται μεταξύ των καταβάσεων και αναβάσεων αντίστοιχα εισόδου και εξόδου του Παρατηρητηρίου. Η σχεδιαστική αυτή επιλογή προσφέρει στην επέμβαση τη δυνατότητα να εντάσσεται αρμονικά με το περιβάλλον γύρω του.

ΚΑΤΟΨΗ PAVILION

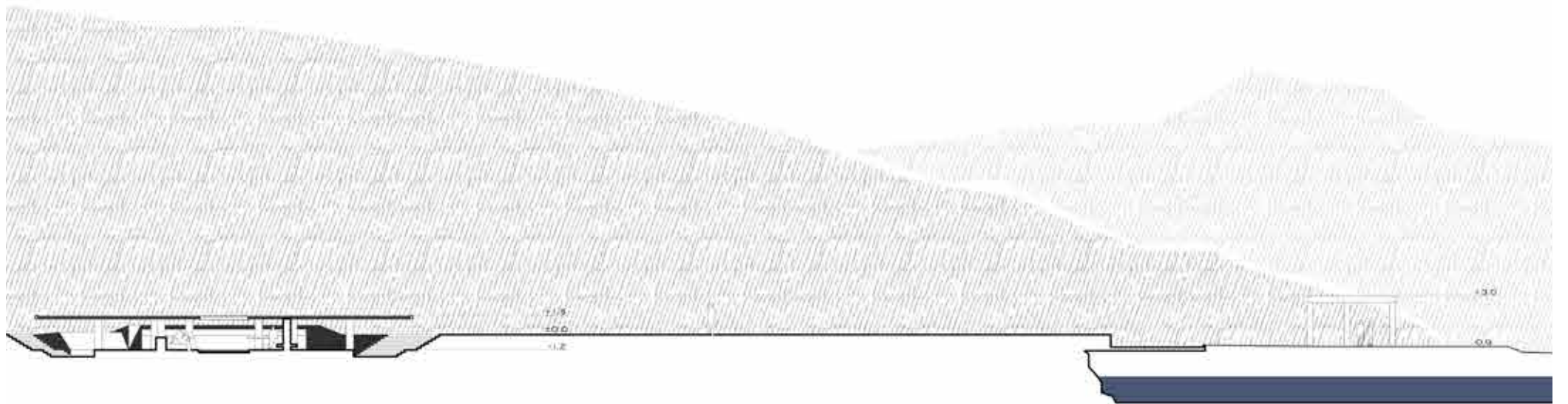

Σε σχέση με τον κύριο άξονα ολοκληρώνεται το πρώτο μέρος της διαδρομής, προετοιμάζοντας τον περιηγητή να ανακαλύψει στη συνέχεια το δεύτερο πολύτιμο. Επιπροσθέτως, είναι η τελευταία φορά που παρουσιάζεται η τυπολογία του περιστυλίου, καθώς υπήρξε καθοδηγητικός άξονας, δεδομένου του ότι στο δεύτερο μέρος της διαδρομής αντικαθιστά τον ρόλο του η φυσική ροή του ποταμού.

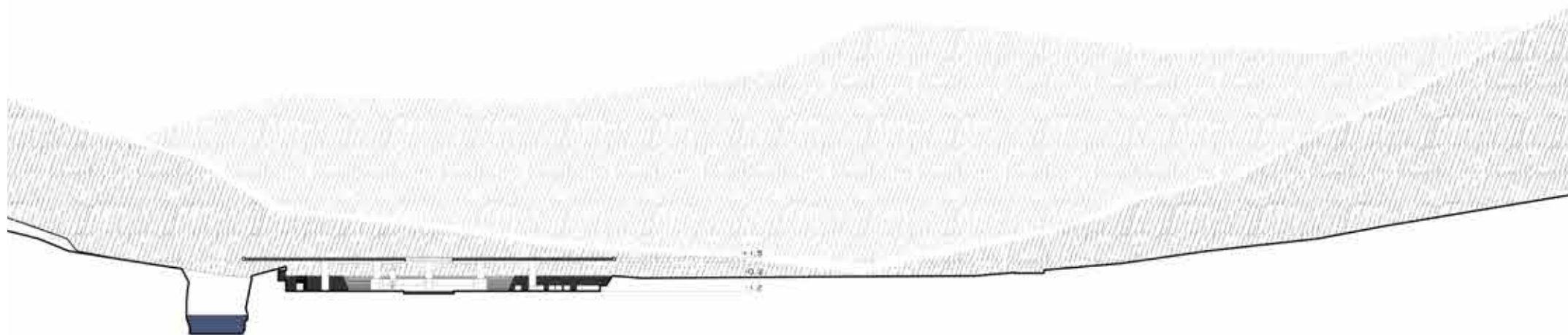
ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

ΤΟΜΗ Α-Α΄

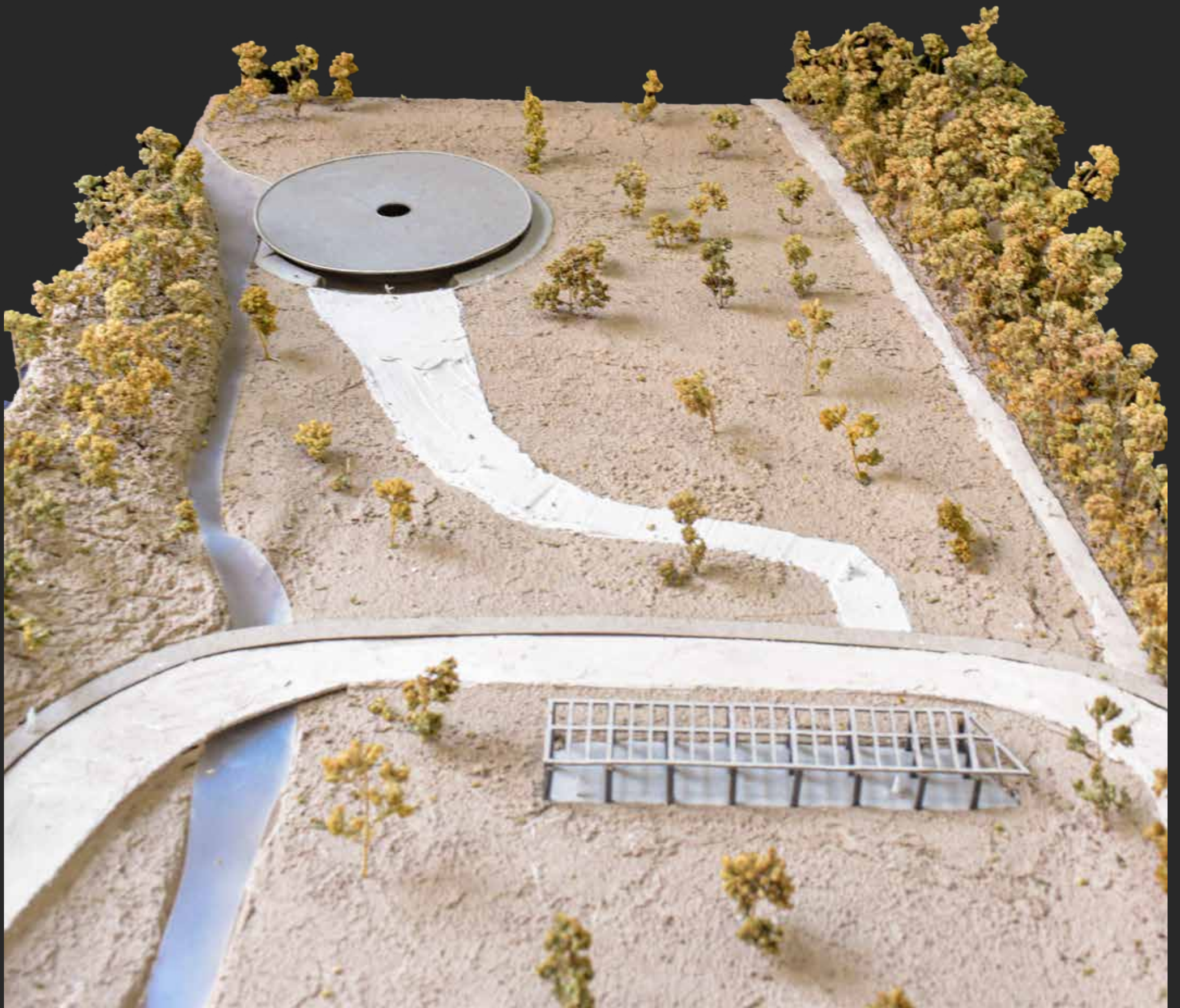

ТОМН В-В'

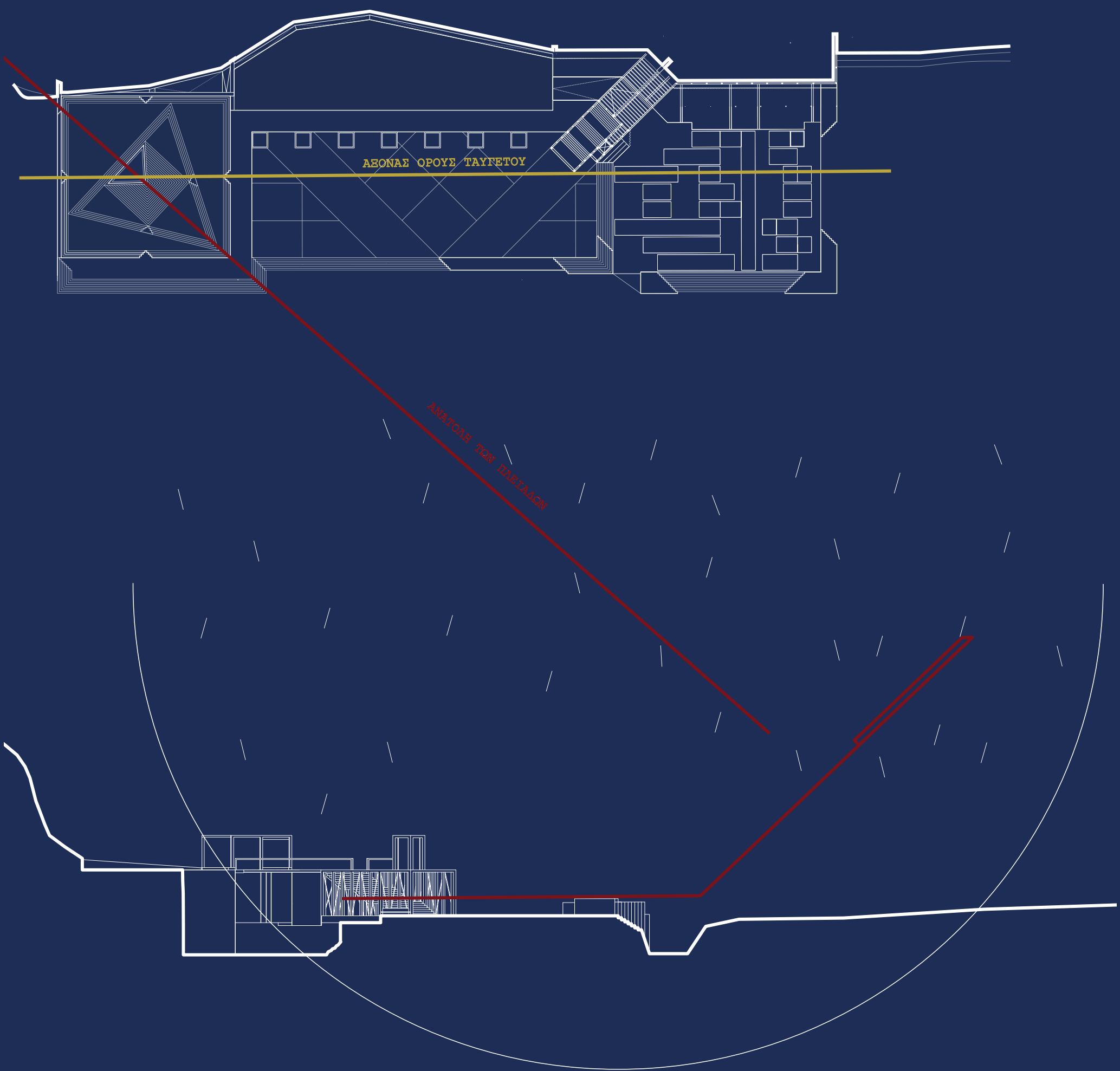

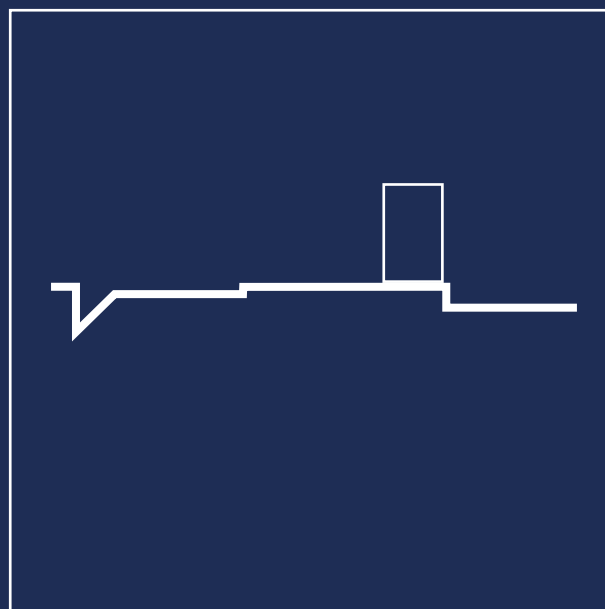

ΚΑΘΑΡΣΙΣ
ΠΟΛΥΤΟΠΟ ΝΥΜΦΩΝ

ΤΕΛΟΣ

ΜΕΣΗ

ΑΡΧΗ

Στο δεύτερο μέρος της αφήγησης, ο περιηγητής συναντά το πολύτοπο Κάθαρσις, το οποίο είναι επέμβαση στο χώρο των Πηγών του Ευρώτα ως προς τον ευπρεπισμό τους για διατήρηση ίδιας χρήσης και λόγω μυθολογικής, ιστορικής και λαογραφικής σημασίας. Επίσης, χρησιμοποιείται ως κόμβος για αλλαγή από το κεντρικό μονοπάτι προς τα μονοπάτια Ύδωρ και Άρτεμις (Α).

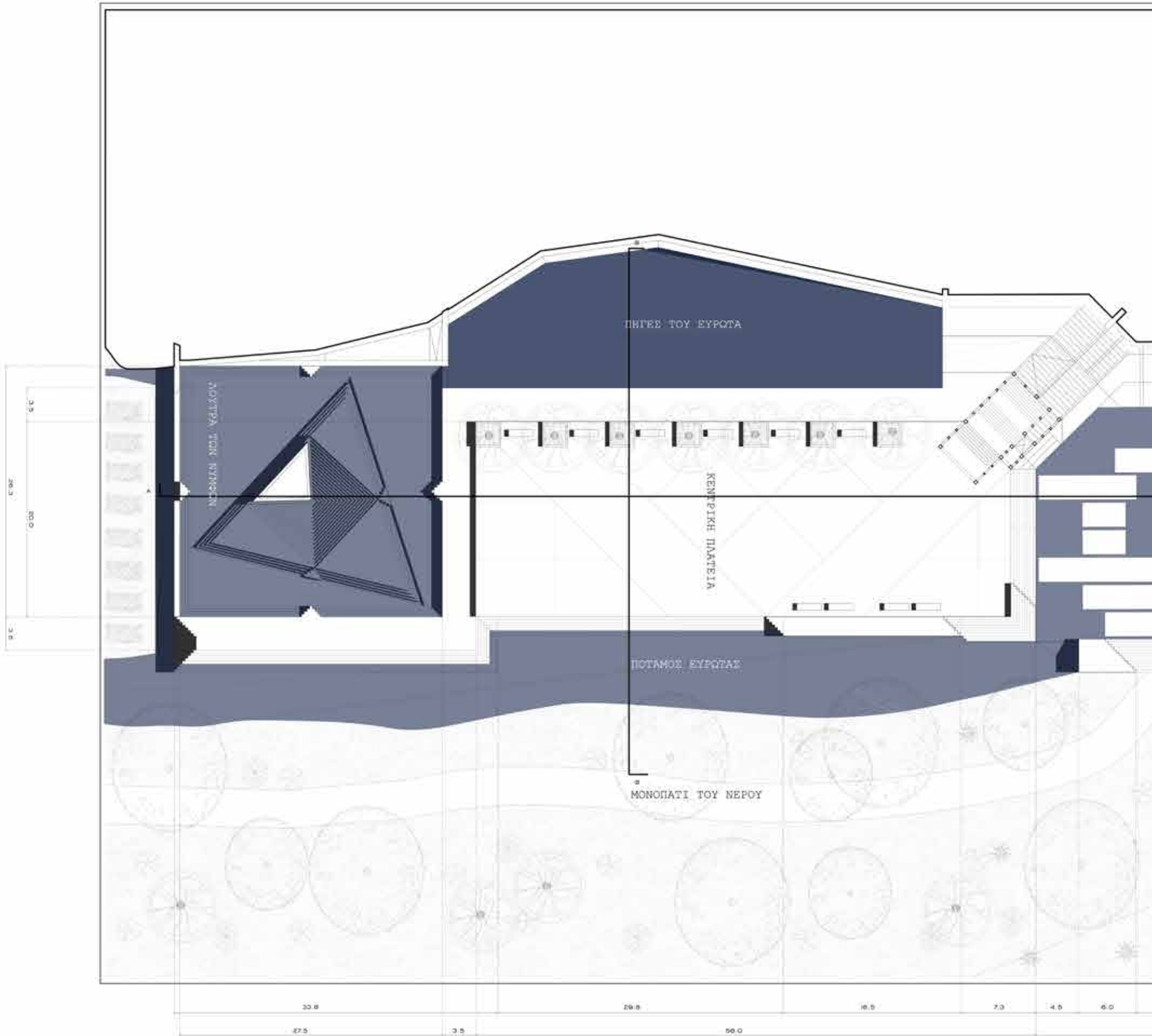
Οδηγός του περιηγητή, αποτελεί η ροή του νερού την οποία και ακολουθεί έως ότου δει την ξύλινη στέγαση της εισόδου του χώρου των λουτρών. Ειδικότερα, κατά την προσέγγιση του προς την επέμβαση, του αποκαλύπτονται σταδιακά τα στοιχεία της.

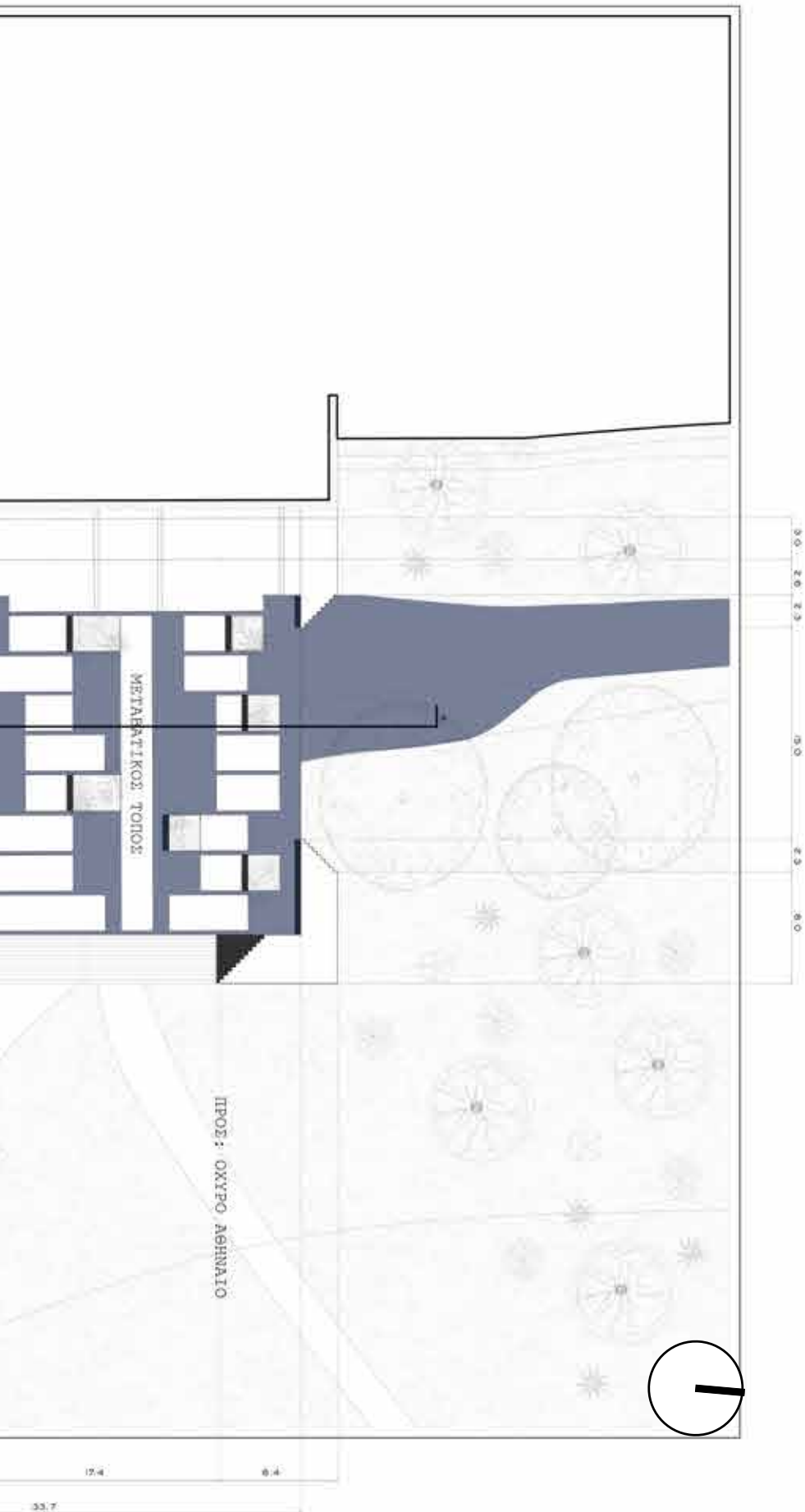
Στη συνέχεια, ο περιηγητής καταδύεται μέσω της ξύλινης κατασκευής και βρίσκεται στον πρώτο και κύριο χώρο, την κεντρική πλατεία, όπου από τη μία πλευρά βρίσκεται η υπόγεια πηγή και από την άλλη κινείται το νερό από τον χείμαρρο που ακολουθεί τη διαδρομή μας.

Έπειτα, μπορεί να κατευθυνθεί βόρεια προς τον υγρό μεταβατικό χώρο, αν θέλει να αλλάξει μονοπάτι, είτε νότια προς τον χώρο Νυμφών, δηλαδή τη χαμηλή πισίνα η οποία αποτελεί και το όριο της επέμβασης.

Σκοπός αυτής της επέμβασης είναι να ευπρεπιστεί και αναδειχθεί αυτό το πολύ σημαντικό τοπόσημο για την περιοχή, το οποίο έχει παραμεληθεί. Ταυτόχρονα, να χρησιμοποιηθεί ως κόμβος μεταξύ των μονοπατιών και συνολικά να επανέλθει στην μυθολογική αίγλη του χωρίς να χάσει την επαφή του με τη φύση και το τοπίο.

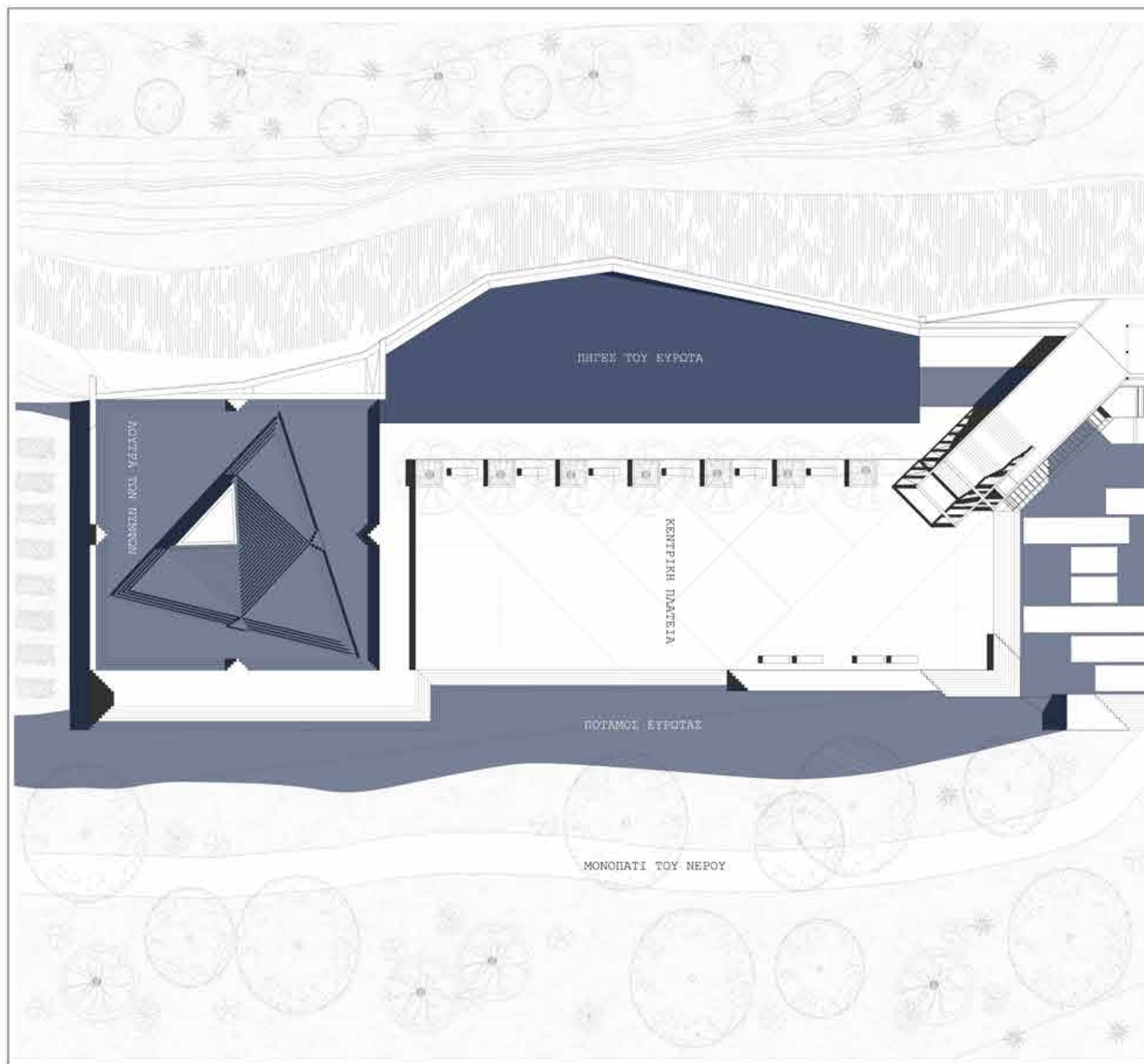

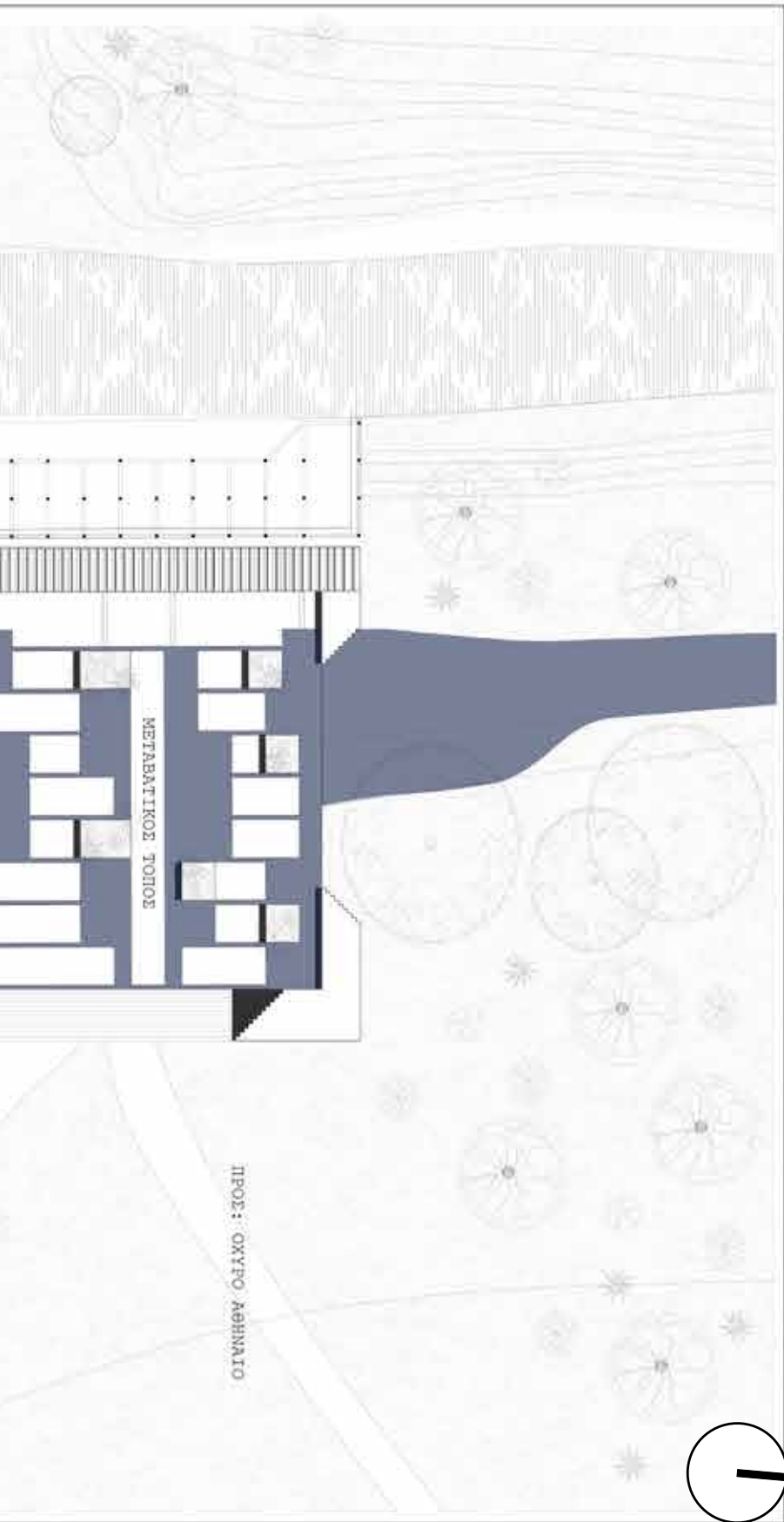

Το πολύτοπο αυτό χωρίζεται σε τρία διακριτά μέρη, τη κεντρική πλατεία, το υγρό μεταβατικό στοιχείο και τον χώρο νυμφών. Η διάκριση τους, εκτός της χρήσης που προαναφέρθηκε, φαίνεται και από τις υψομετρικές στάθμες του εκάστοτε μέρους. Συγκεκριμένα, η στάθμη της κεντρικής πλατείας διατηρείται, όπως και τα γενικά της όρια, ενώ η στάθμη του υγρού στοιχείου βρίσκεται στα μείον δύο μέτρα, και ο χώρος νυμφών στο μείον ένα μέτρο. Επίσης, η κεντρική πλατεία είναι σε στάθμη συν τέσσερα μέτρα από την είσοδο της επέμβασης, δίνοντας μία αρμονία και τα τη τομή και αίσθηση των χώρων

ΚΑΤΟΨΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ

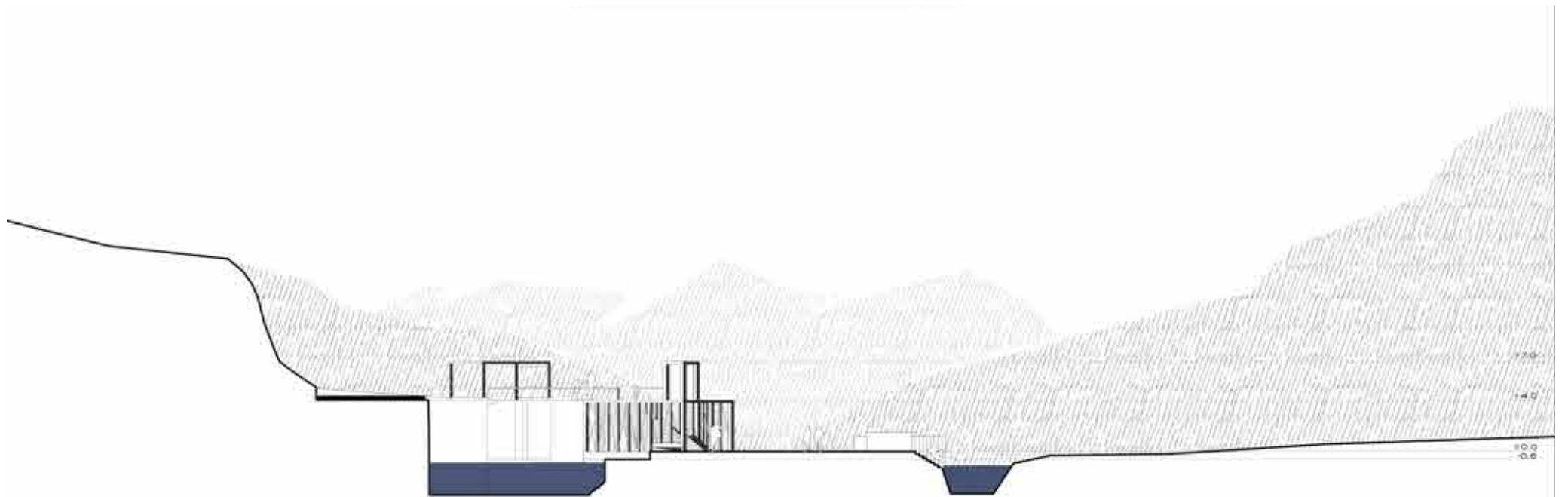

Έπειτα, τα τρία μέρη αυτά, έχουν επανασχεδιαστεί ως τρία διακριτά τετράπλευρα. Ειδικότερα, η κεντρική πλατεία μετατράπηκε σε ορθογώνιο με βάση τα όρια της παλιάς υπάρχουσας πλατείας, ενώ τα άλλα δύο μέρη σχεδιάστηκαν ως δύο τετράγωνα κατοψικά. Η υψομετρικές διαφορές των επιπέδων σε συνδυασμό με τις ροές των υδάτων, καθιστούν την επέμβαση ανθεκτική στις πλυμμήρες. Όσον αφορά τους κύριους άξονες, αναφέρεται σχεδιαστικά ο άξονας του Ταυγέτου, χαράζεται από τη διεύθυνση της συνολικής επέμβασης, ενώ ο άξονας των Πλειάδων χαράζεται από την διεύθυνση του διακόσμου στο χώρο των νυμφών, ο οποίος δεν είναι υπό του υγρού στοιχείου.

ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

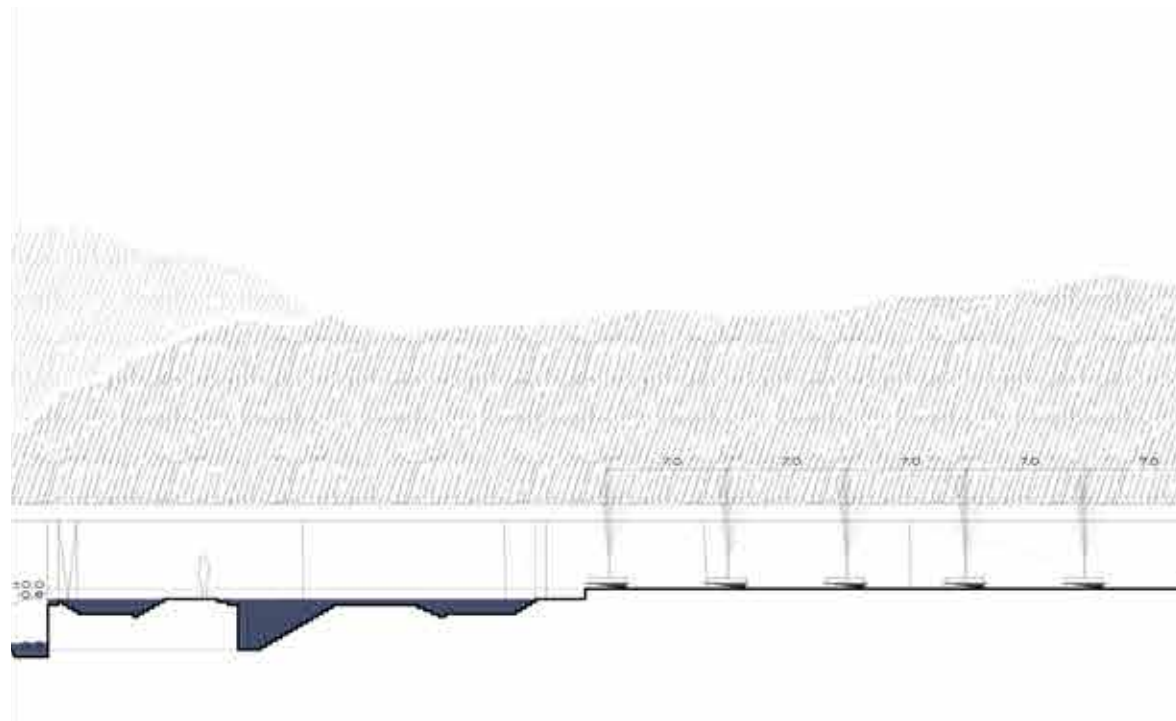

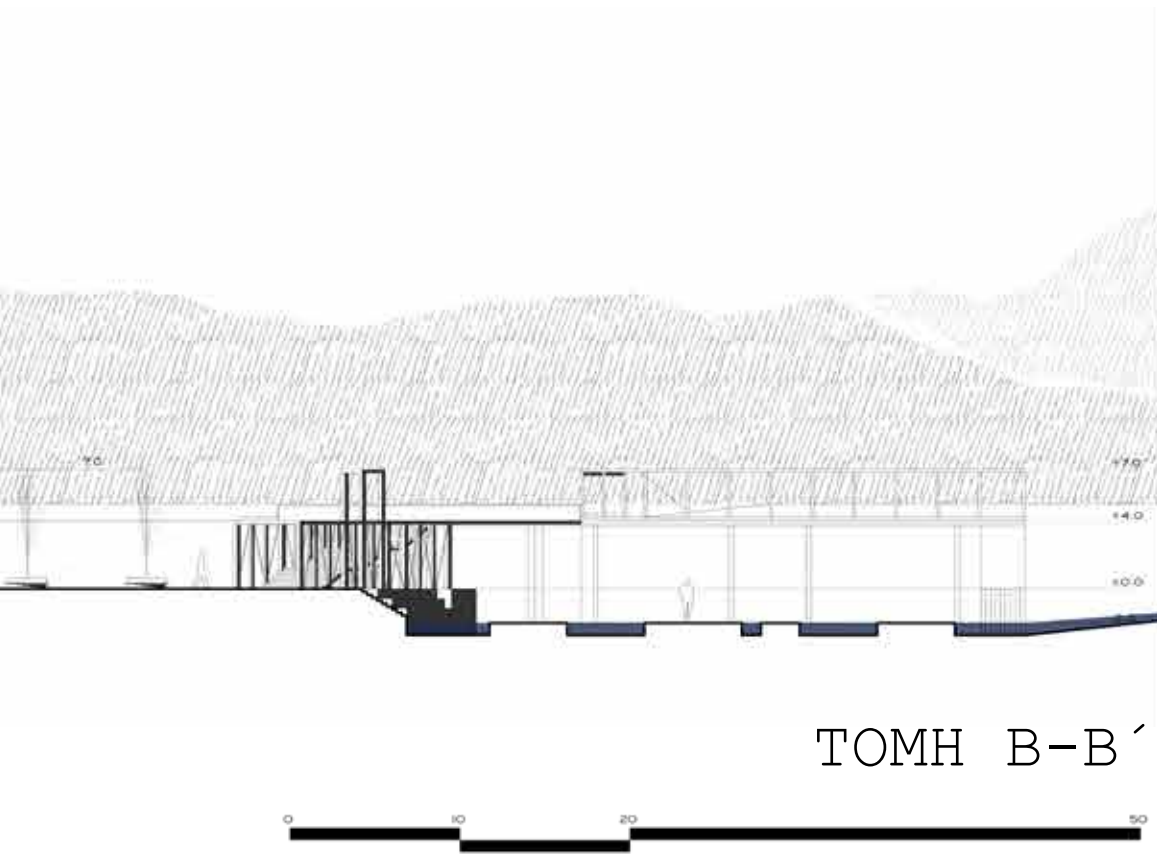

ΤΟΜΗ Α-Α'

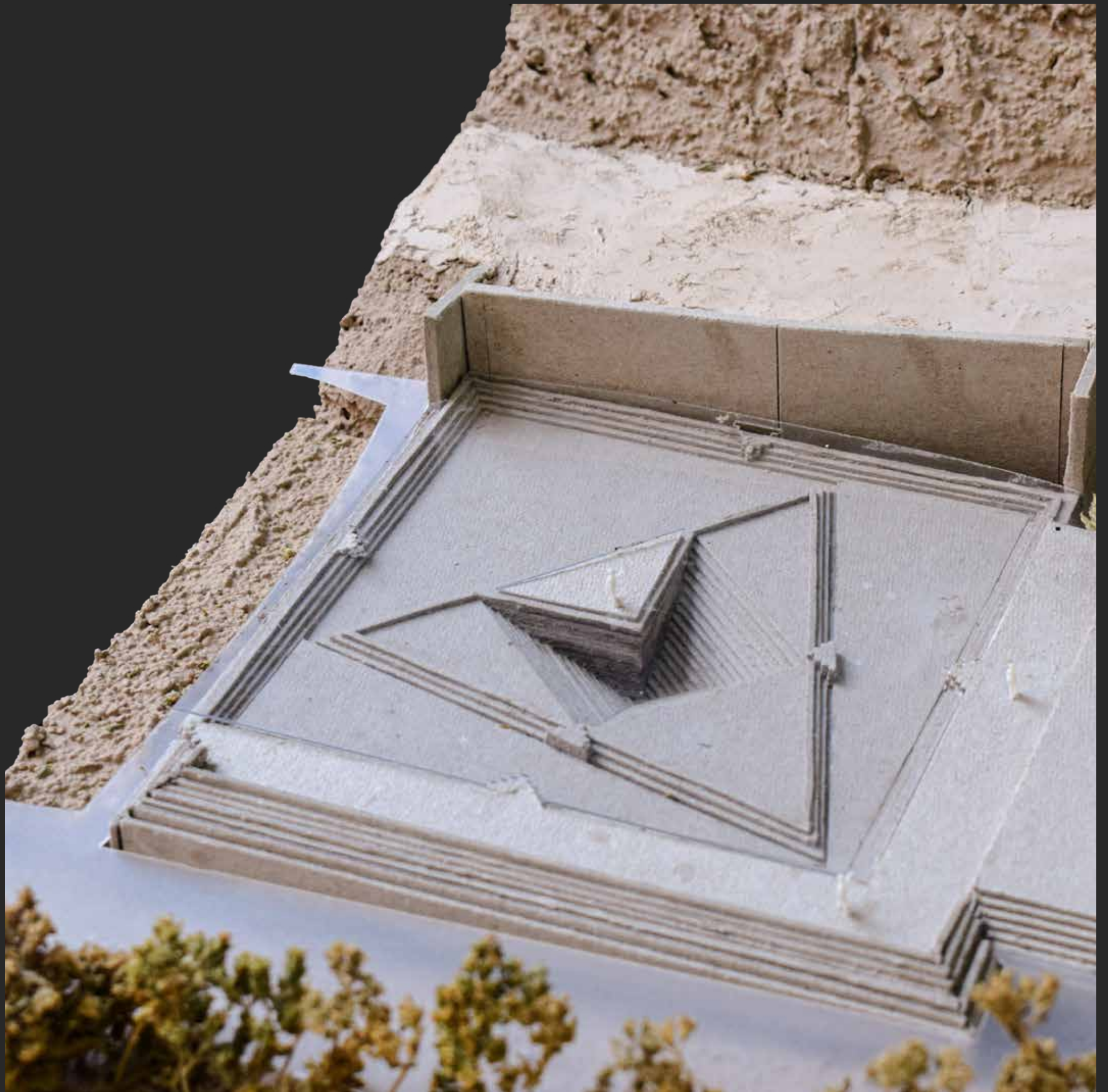

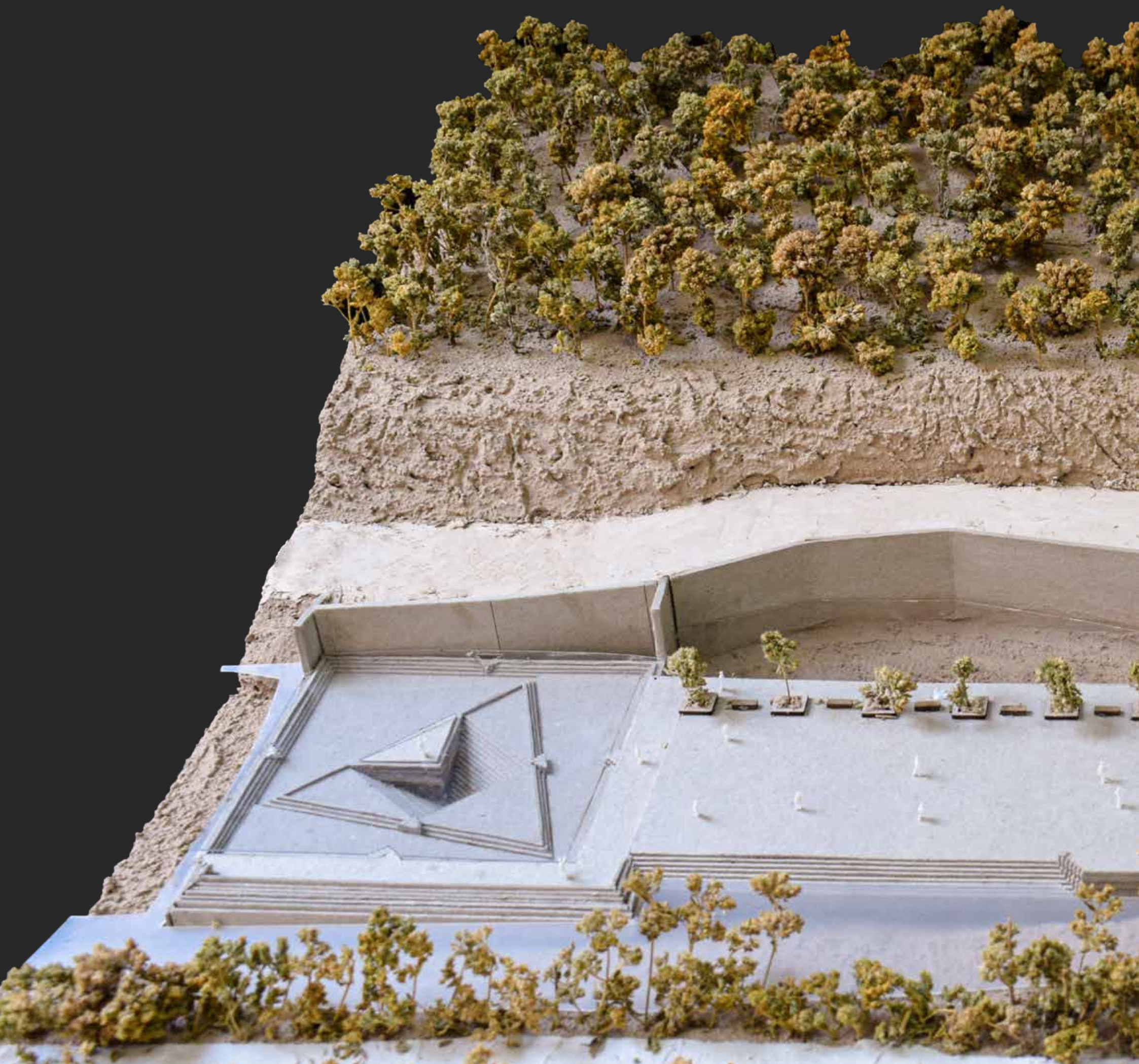

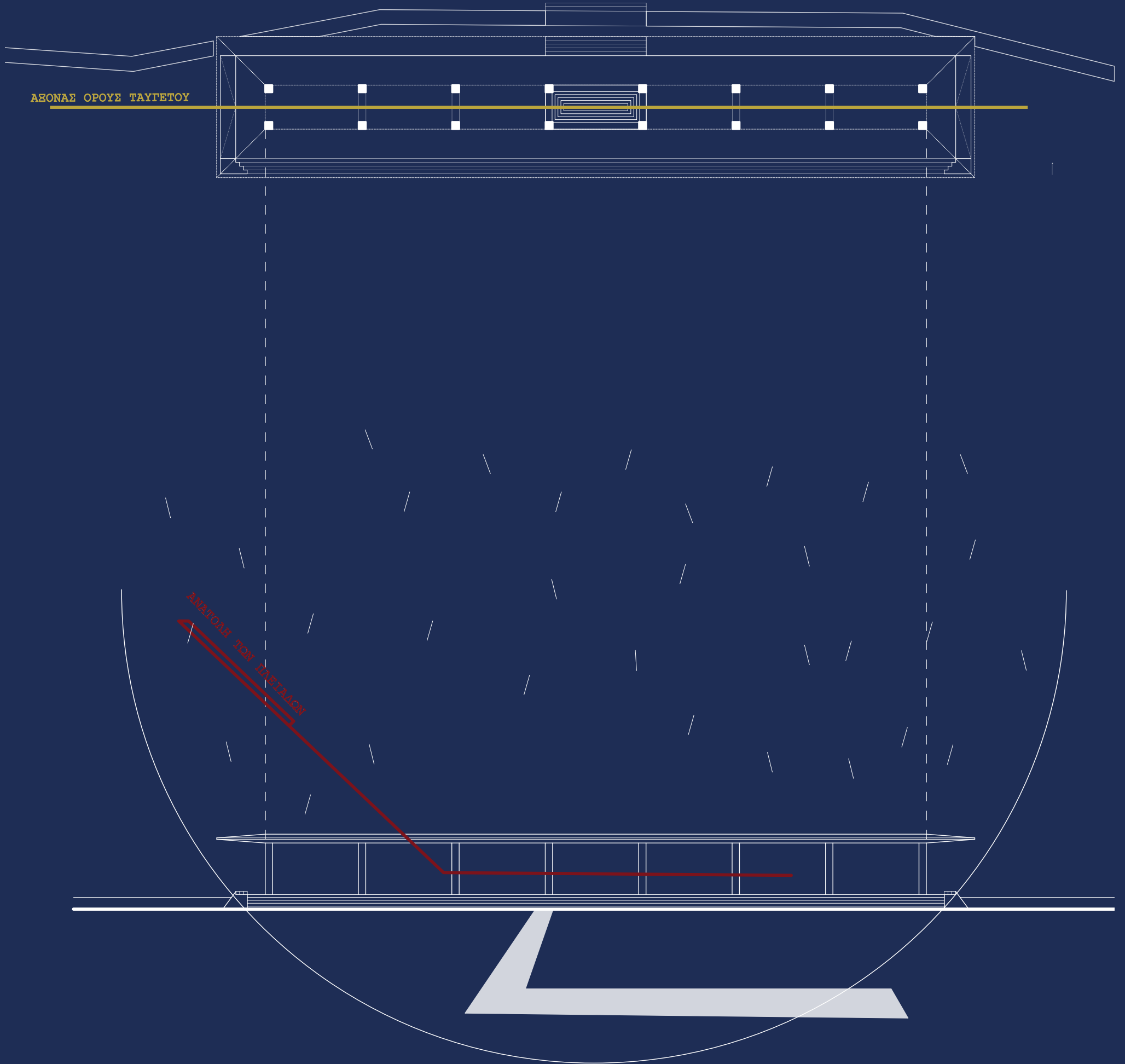

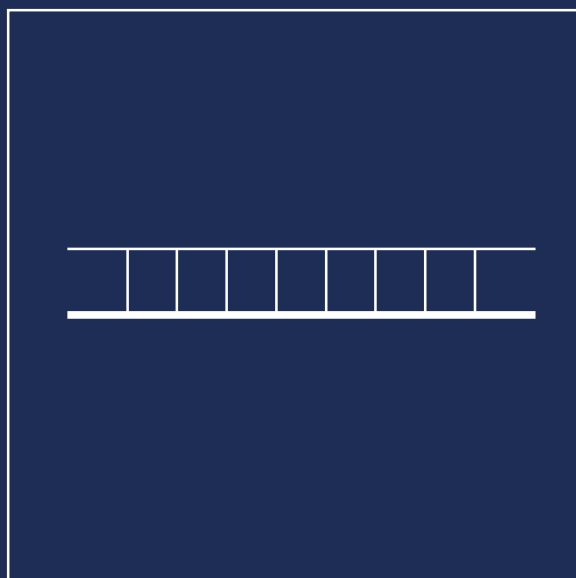

ΑΞΟΝΑΣ ΟΡΟΥΣ ΤΑΥΤΕΤΟΥ

ΜΝΗΜΗ

ΤΟΠΙΟ ΣΥΝΔΕΣΗΣ

ΟΡΓΟΝ

ΘΗΡΑ

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Μετά το στάδιο της Κάθαρσης, ο περιηγητής ακολουθώντας τη ροή του ποταμού βρίσκει τη Μνήμη, η οποία αποτελεί εκθεσιακό χώρο, υποστηρικτικό στο τοπικό λαογραφικό μουσείο.

Πρόκειται για έναν διαδραστικό χώρο εκθέσεων με αναφορά στη λαογραφία της περιοχής διαχρονικά και τι κύριες ασχολίες που μπορούσε να δώσει αυτή η γη στους κατοίκους της. Η Μνήμη είναι το επόμενο στάδιο στη διαδικασία της αφήγησης, αντικατοπτρίζοντας το ιστορικό παρελθόν της καθημερινής ζωής των ανθρώπων κάτω από το όρος Χελμός.

Στη συνέχεια, ο περιηγητής κατευθύνεται μέσω ελαφρών υπαίθριων επεμβάσεων μέσα στον εκθεσιακό χώρο, όπου, αφού ανέβει στην κύρια επιφάνεια, βρίσκεται σε ένα μικρό υγρό διάκοσμο ο οποίος αναφέρεται στη προηγούμενη επέμβαση και τον περιορίζει από το να προσπεράσει τα θέματα που εκτίθενται στον χώρο. Αφού λοιπόν ο περιηγητής περάσει στον εξωτερικό χώρο, καταδύεται περνώντας πάνω από το τεχνητό κανάλι και καταλήγει σε χώρους γεωργίας και κτηνοτροφίας της περιοχής.

Σκοπός αυτής της επέμβασης είναι, όπως προαναφέρθηκε, η υποστήριξη των περιορισμένων χώρων του λαογραφικού μουσείου της περιοχής. Βέβαια, εκτός αυτού, τα κύρια θέματα τα οποία θα εμπεριέχονται στον χώρο αυτό, θα αφορούν τον βουκολικό χαρακτήρα της περιοχής καθώς και τα διαχρονικά επαγγέλματα που υπάρχουν στη περιοχή. Χαρακτηριστικά, ο χώρος αυτός θα αφοσιωθεί στην διαχρονική εξέλιξη επαγγελμάτων όπως η μελισσοκομία, η καλλιέργεια, η κτηνοτροφία και η θήρα, μέσω ανάδειξης εργαλείων αυτών και μεθόδων αλλά και τη διατήρηση εξωτερικών χώρων με φυσικά χωράφια, μελίτσια κλπ.

Το τοπίο αυτό αναφέρεται σχεδιαστικά, σε έναν κεντρικό άξονα, αυτόν του Ταυγέτου, λόγω της διάταξης του στον χώρο. Επίσης, τα λεπτά φέροντα στοιχεία σε συνδυασμό με λεπτή στέγη και τα περιμετρικά κρύσταλλα δίνουν ένταση στην οριζόντια στέγηση, η οποία αν παρατηρηθεί κατά την έξοδο του περιηγητή, λειτουργεί ως «βάση» προς το όρος Χελμό.

Χωράς να κινηθείς
 απ' την μια άκρη στην
 άλλη

Εδώ έχει κίνηση και
 γέννηση και θάνατο

Πλατάγιασμα της
 πέτρας στο μαύρο πανί
 του ποταμού

Κι αν βγούμε βράδυ ως
 το βουνό

-με κλαρίνο και
 λαούτο και φόβο για
 βοηθό-

έρχονται ζώα με στόμα
 κόκκινο που αχνίζει

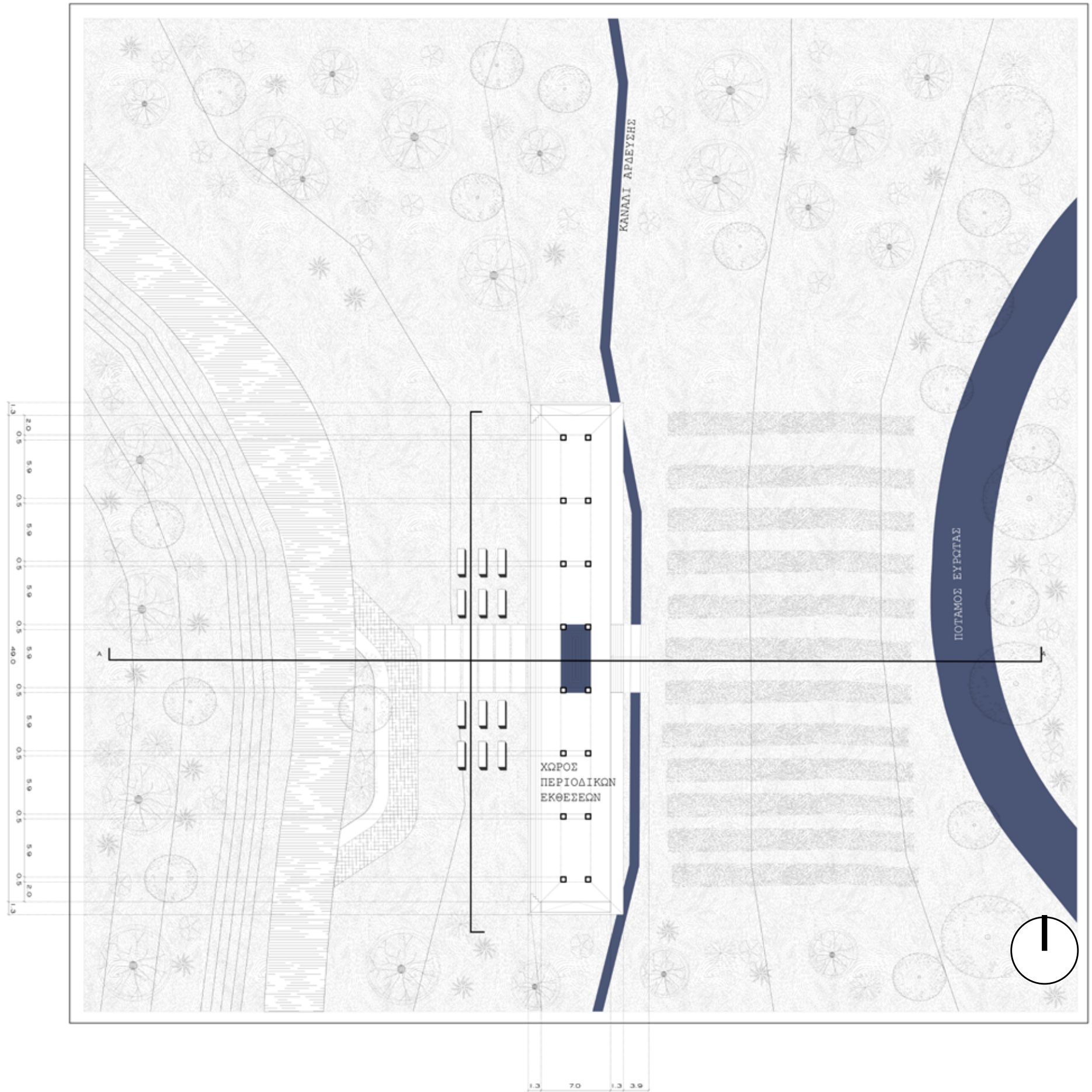
Είναι ένας
 τόπος όμορφος

Τόπος ροής

τόπος κυνηγιού

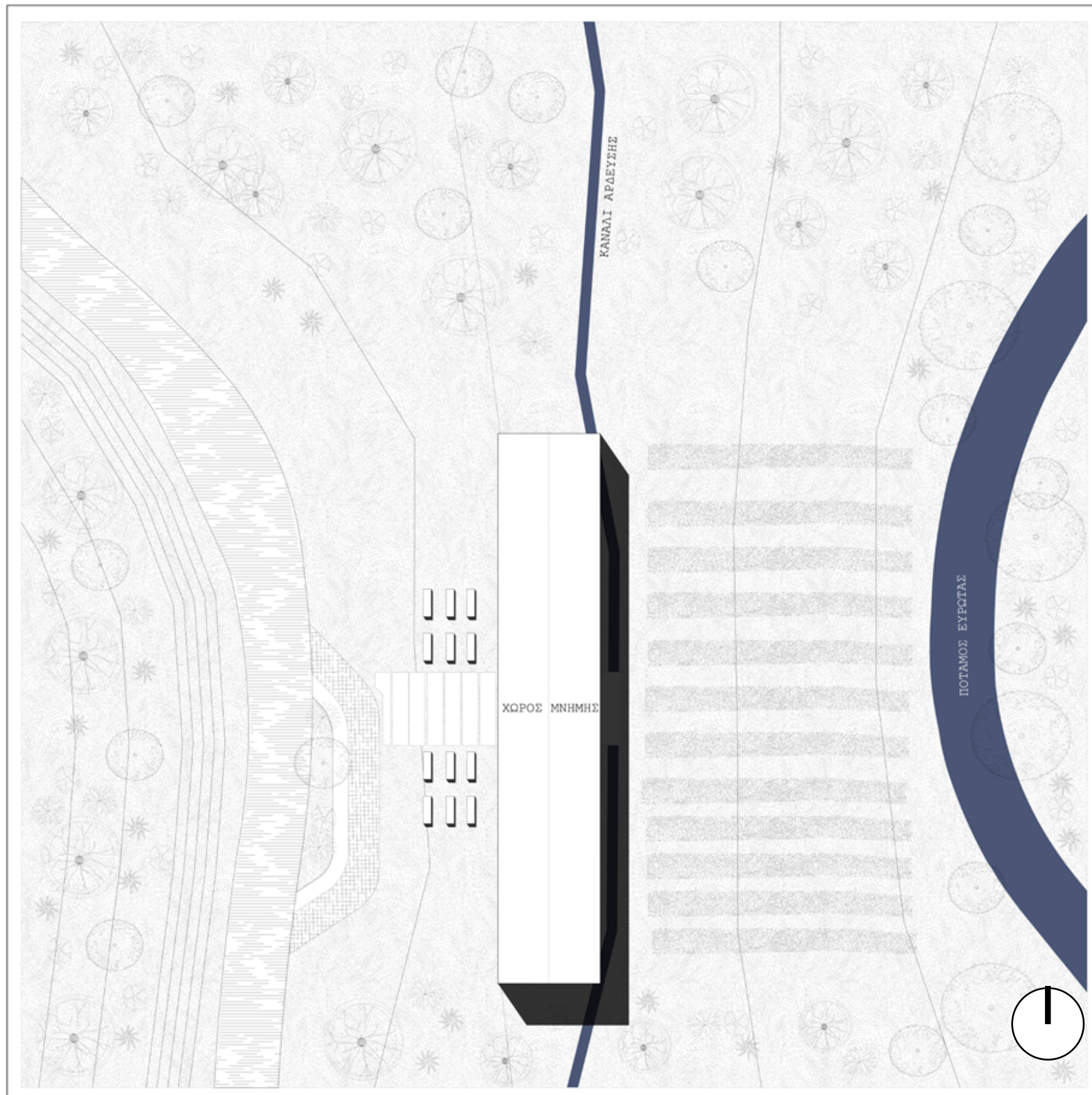
τόπος μελισσοκόμων.

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ, ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ
 ΧΡΗΣΤΟΣ, ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ, 2022

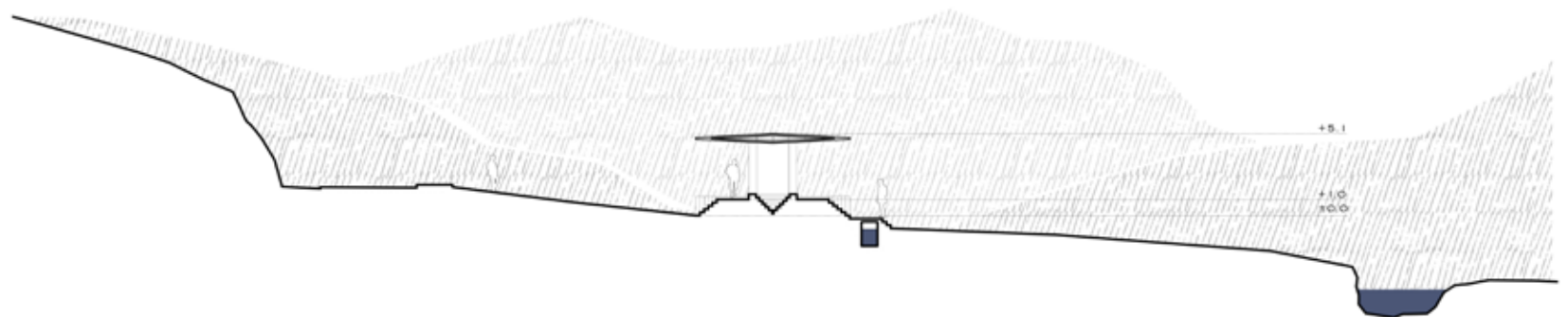
ΚΑΤΟΨΗ PAVILION

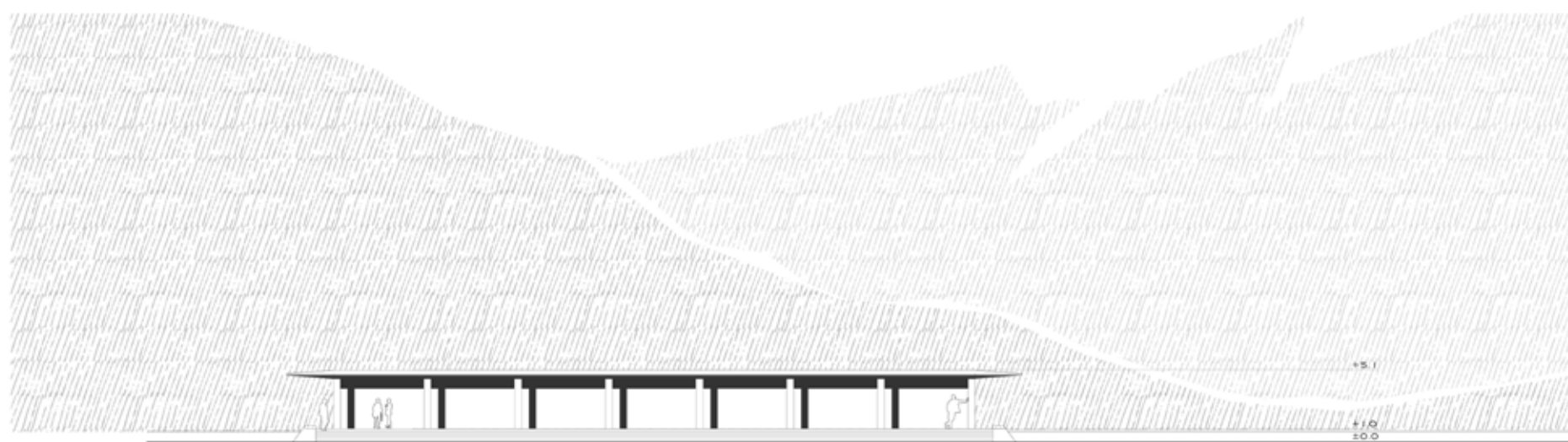
ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

ΤΟΜΗ Α-Α'

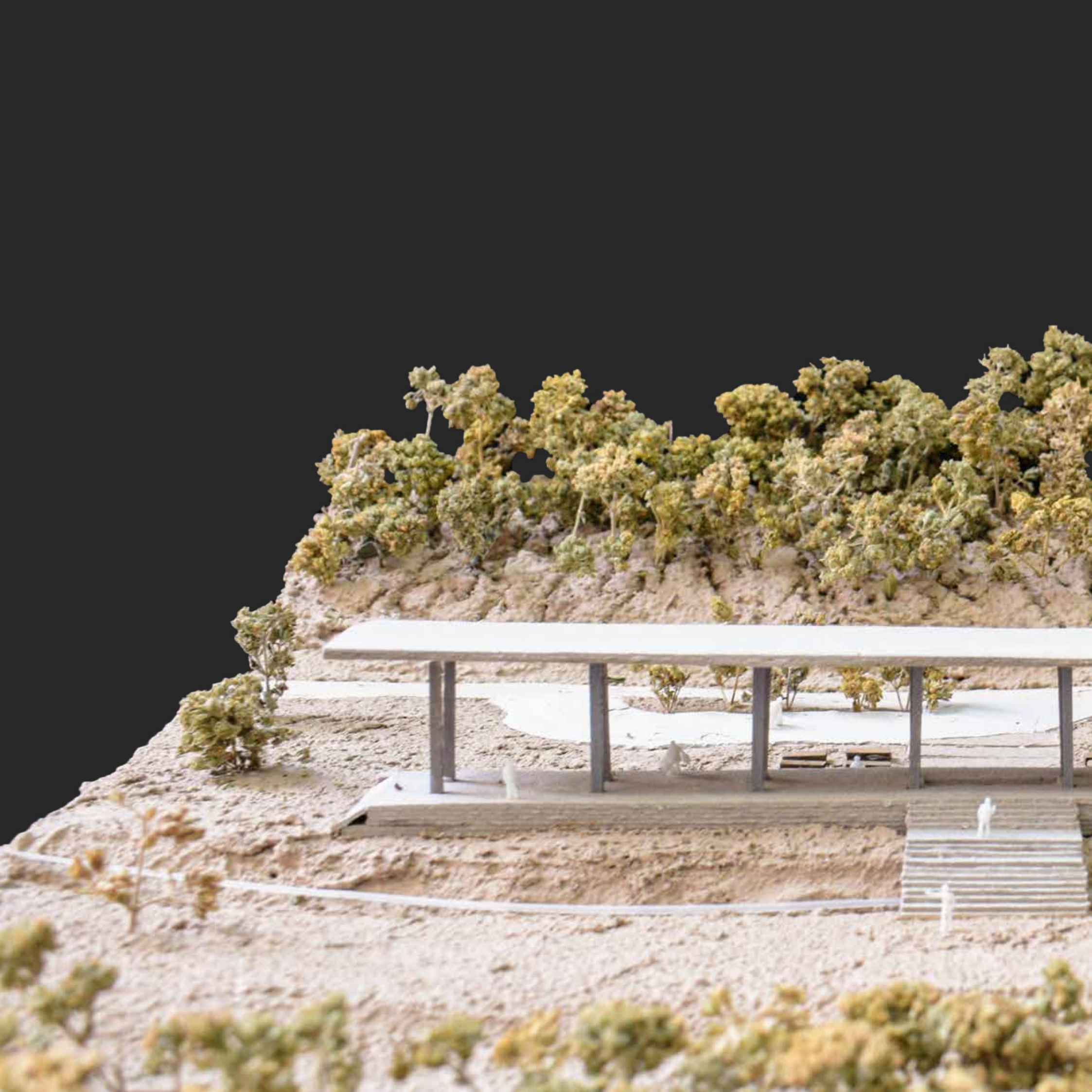

05H

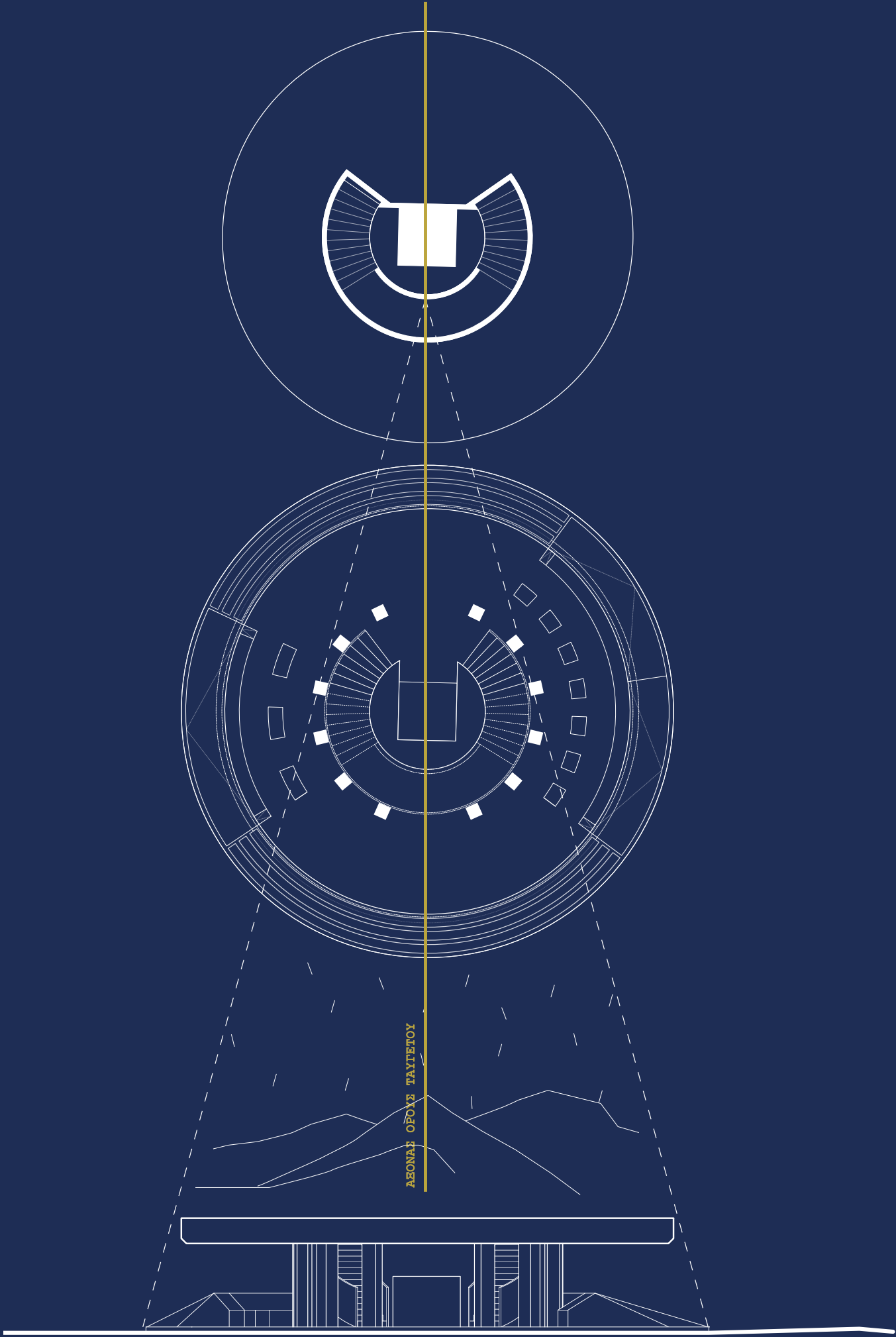

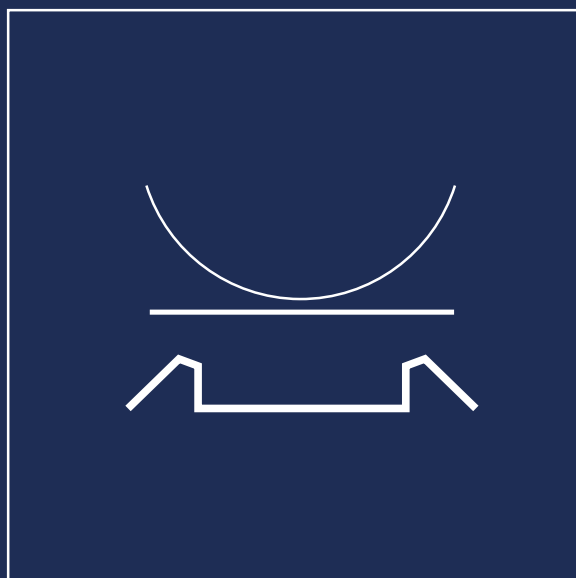

ΥΔΩΡ

ΤΟΠΙΟ ΡΟΗΣ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ

ΡΟΗ

ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Φτάνοντας στο τέλος της αφήγησης βρίσκουμε το Ύδωρ, το οποίο είναι παρατηρητήριο και η τελευταία επέμβαση στη διαδρομή .

Οδηγό του περιηγητή αποτελεί η ροή του νερού την οποία και ακολουθεί από την επέμβαση Μνήμη, αυτή τη φορά μόνο με τη φυσική του ροή.

Στη συνέχεια, ο περιηγητής κατευθύνεται μέσα σε έντονη φύτευση και στενά μονοπάτια, καταλήγοντας στο τέλος του μικρού πλατώματος στην επέμβαση.

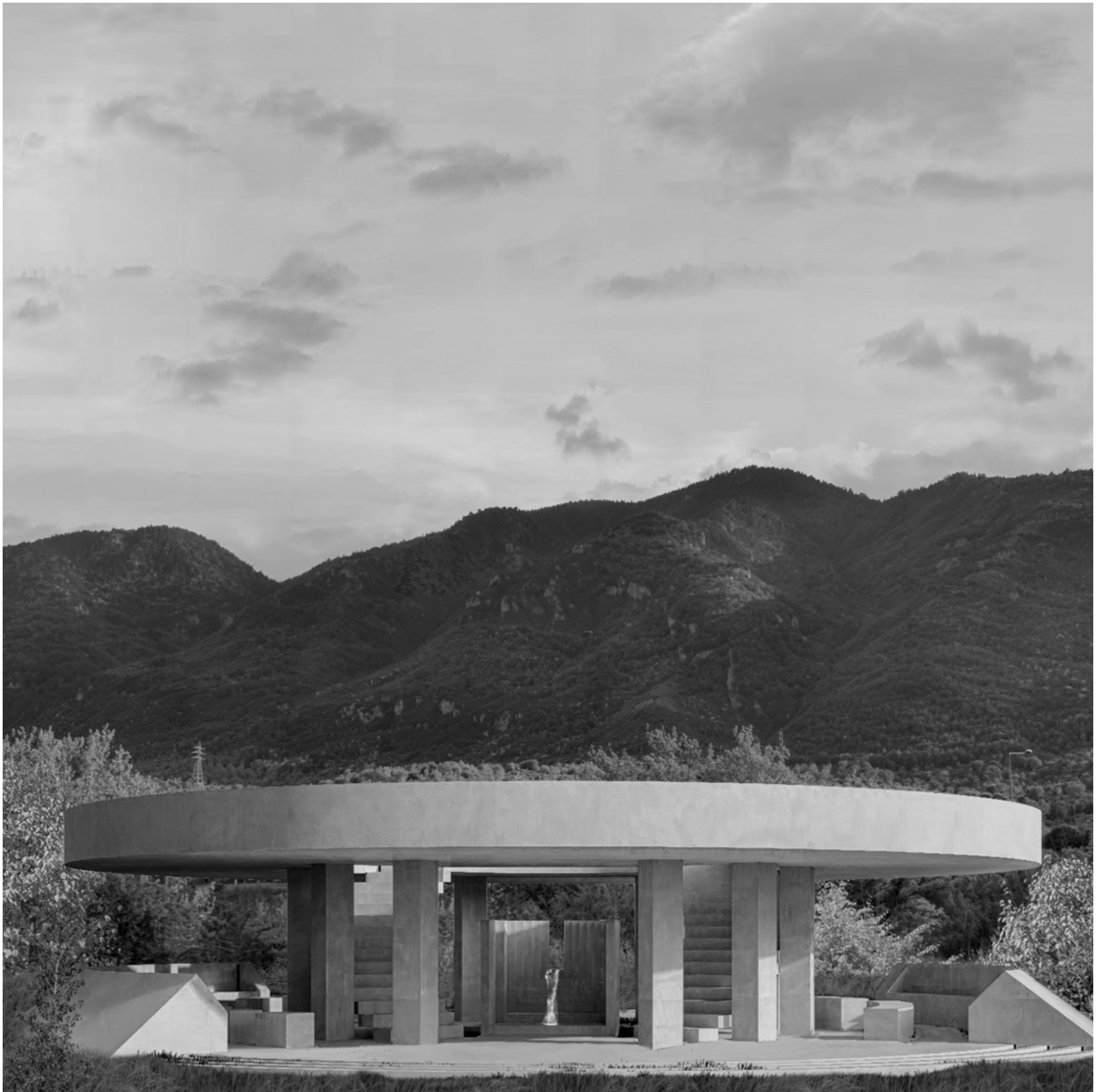
Σκοπός αυτής της επέμβασης είναι να αποτελέσει μία τελική στάση όλης της διαδρομής, αλλά και να λειτουργήσει ως ένα τελικό σημείο θέασης όλου του πεδίου, σαν μεσαιωνικό παρατηρητήριο. Επίσης, σημαντική είναι και η σύνδεση του τόπου και της διαδρομής με το μεγαλείο του τοπίου της Πελοποννήσου, για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε και αυτό το σημείο, το οποίο αποτελεί ένα κενό οριζόντιο brownfield με έντονη θέα και χωρίς καμία χρήση.

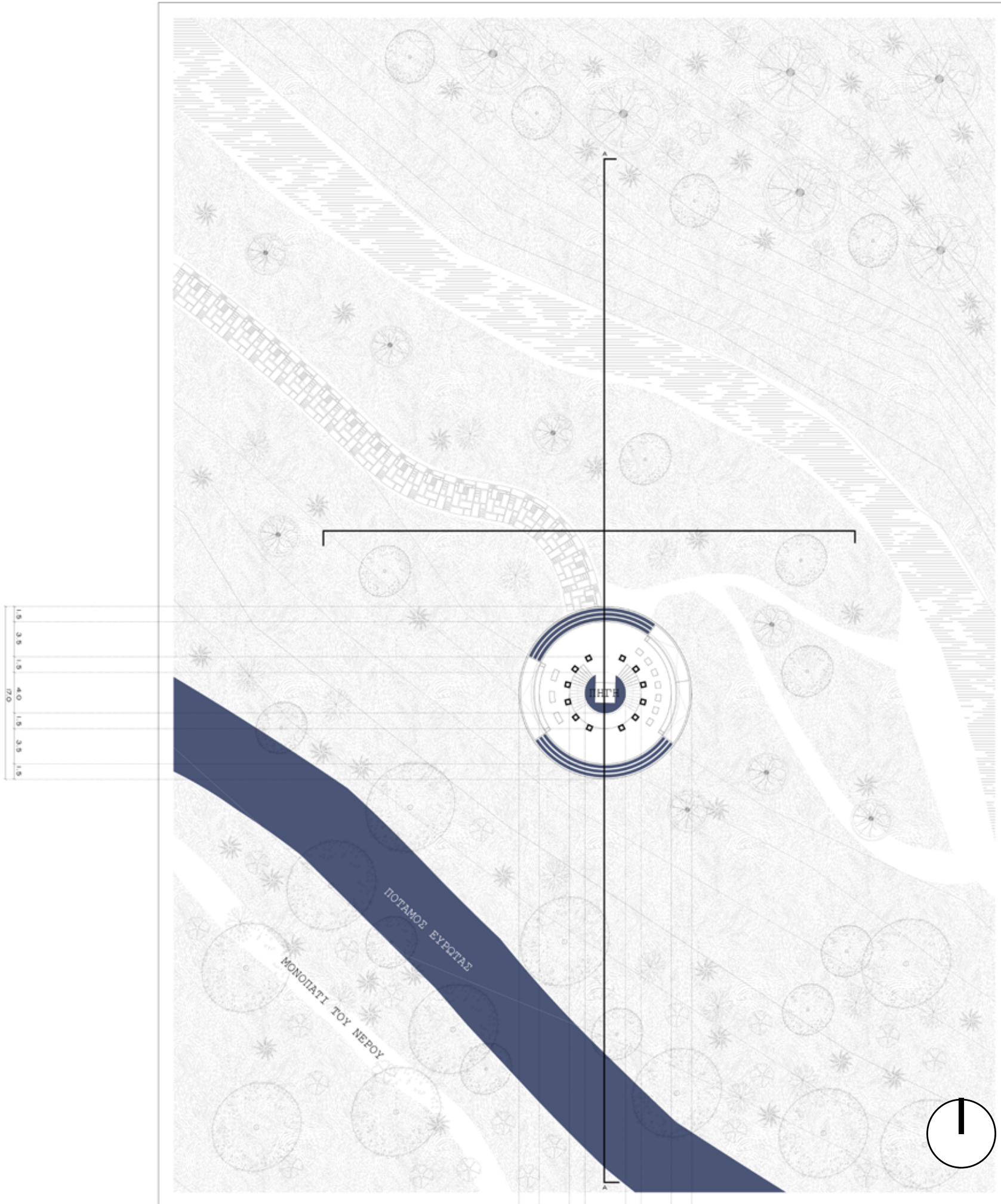
Το τοπίο αυτό αναφέρεται σχεδιαστικά, σε έναν κεντρικό άξονα, αυτόν των Πλειάδων, αφού λόγω της διάταξης του στον χώρο, δημιουργεί μία χάραξη μεταξύ των κλιμάκων εισόδου και εξόδου. Έπειτα, η επέμβαση αυτή, αποτελεί μία αναφορά στην στάση Γη, και πιο συγκεκριμένα στο παρατηρητήριο που βρίσκεται εκεί. Ειδικότερα, το παρατηρητήριο του ύδωρ είναι αρκετά μικρότερο και εξ ολοκλήρου πάνω από το έδαφος, ενώ έχει επιπρόσθετα τη πλατφόρμα ανάβασης για την θέαση του όρους Ταϋγέτου σε μία μνημειώδη οπτική φυγή.

Η ροή εδώ δε σταματάει ποτέ και η σκιά του Ταϋγέτου δεσπόζει, δηλώνοντας μας το θείο, ενώ ταυτόχρονα ολοκληρώνεται και ανοίγεται ο δρόμος των Πλειάδων.

Εδώ δηλώνεται ένα πεδίο ροής το οποίο δεσπόζει εδώ και χιλιάδες χρόνια και θα συνεχίσει εις την αιωνιότητα.

Εδώ οπού οι χρόνοι συναντιούνται και χάνονται.

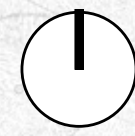

KATOΨΗ PAVILION

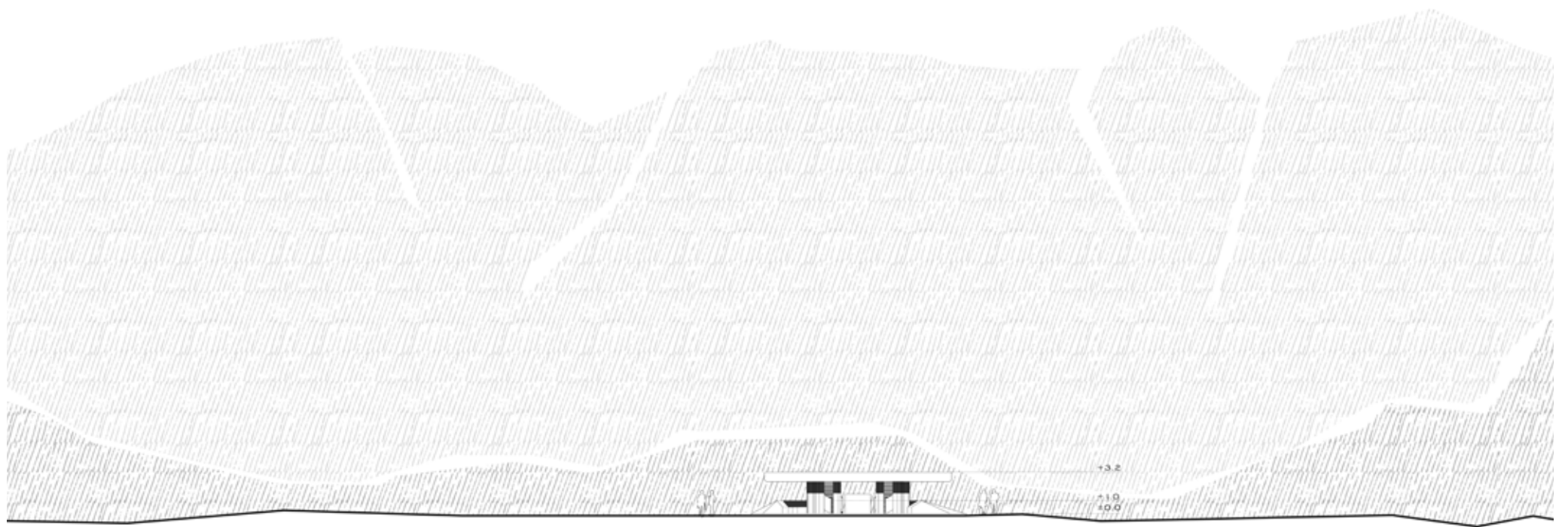

ΠΟΤΑΜΟΣ ΕΥΡΩΤΑΣ
ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

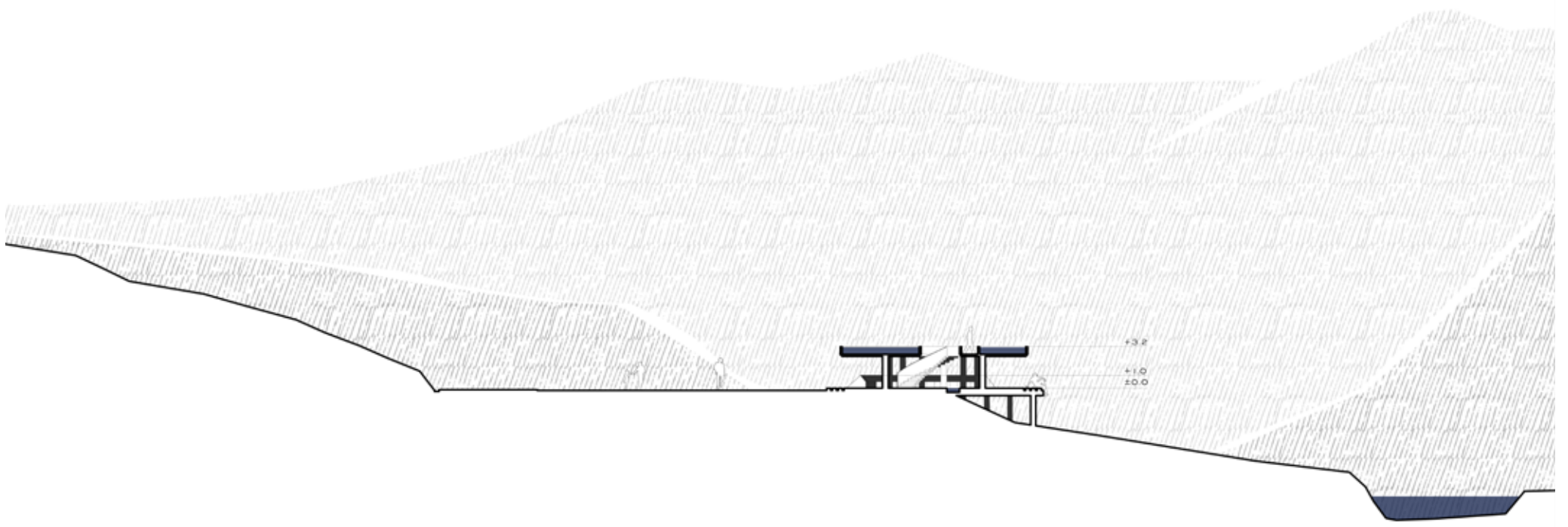
ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

ΟΨΗ

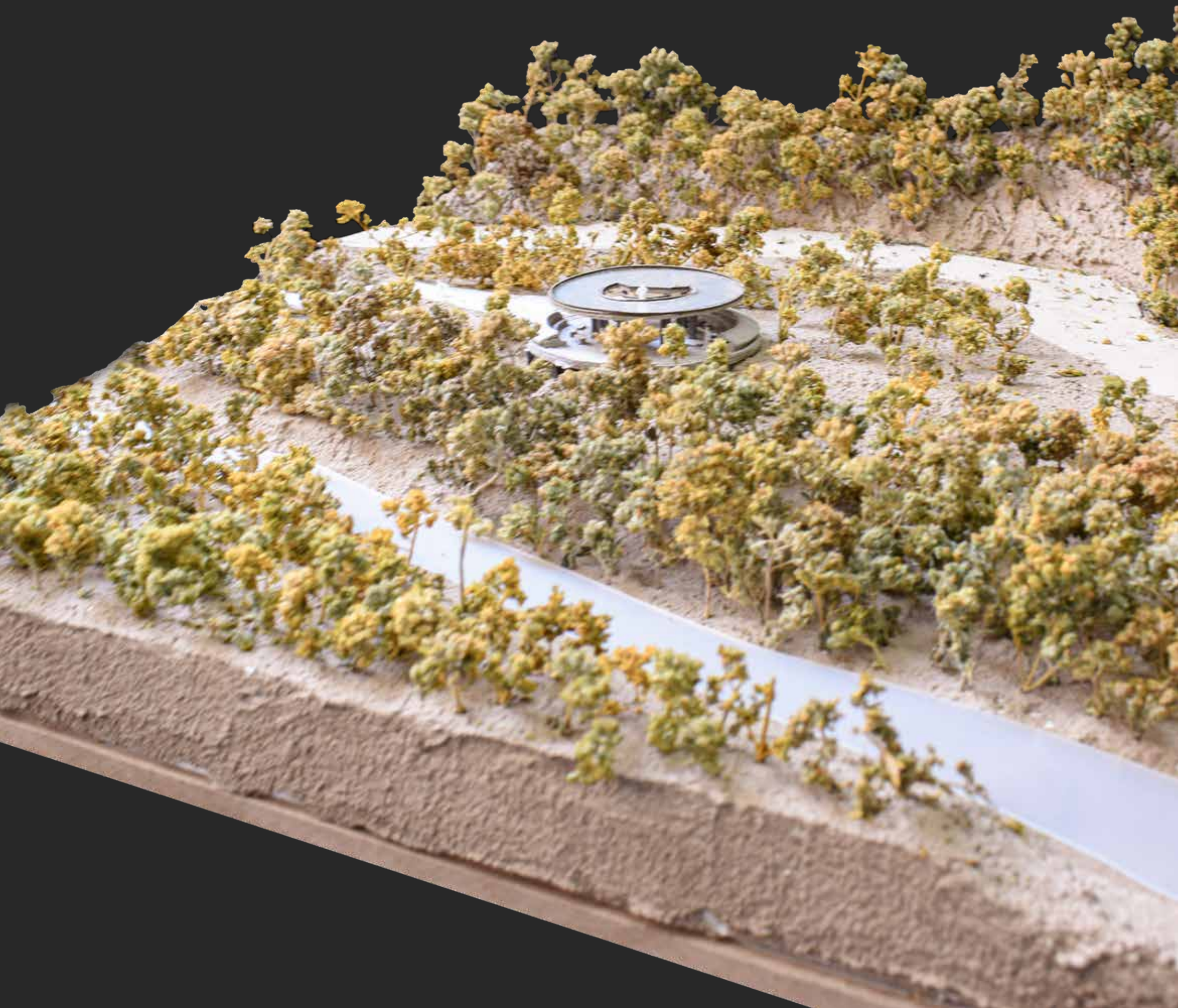

TOMH A-A'

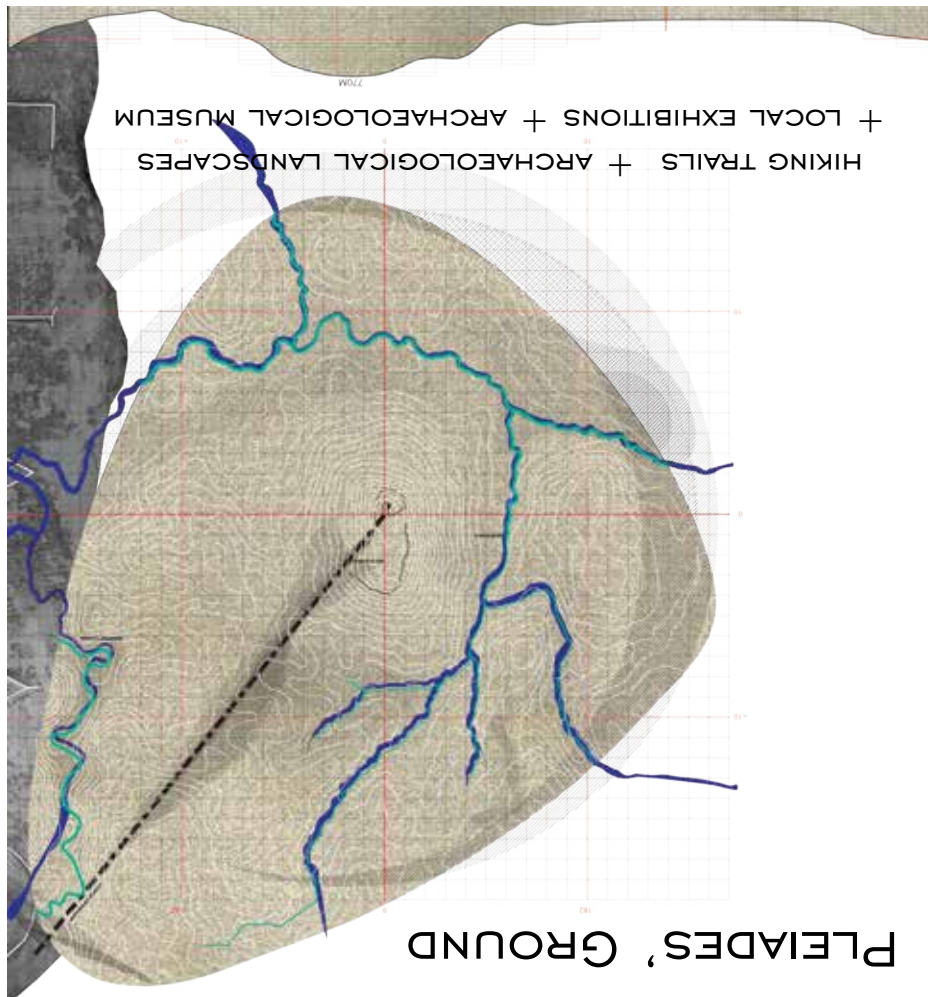

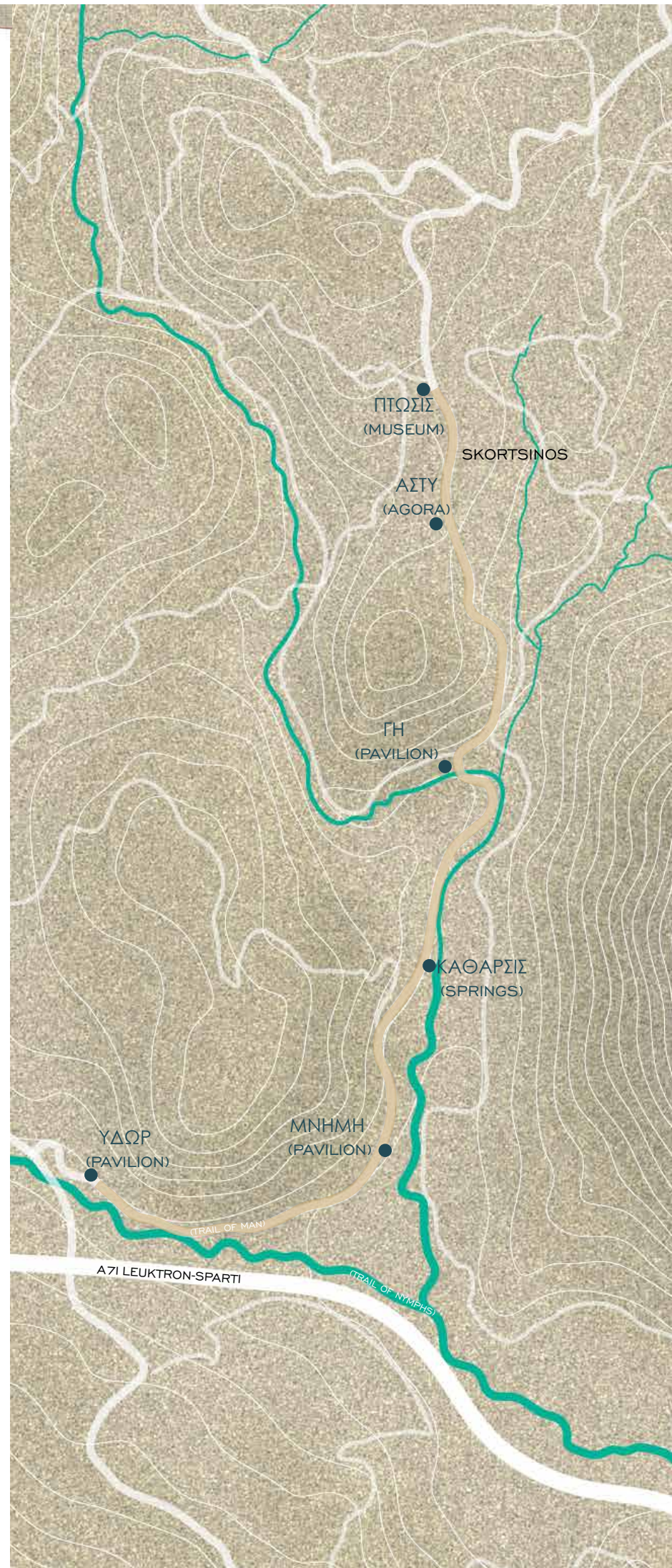
PLEIADES' GROUND
A MAKING MAP OF

A THESIS PROJECT
BY
RETSOS GEORGIOS
TZORTZOS STAVROS

THE PLEIADES' GROUND IS THE PLACE OF NYMPHS. A PLACE OF WATER. THE COLOUR GREEN, IN EVERY SHADE.

A PLACE WHERE THE ANCIENT CO-EXISTS WITH THE PRESENT AND THE WATER WILL ALWAYS FLOW

WELCOME TO THE INVISIBLE CITY OF VELEMINA.

PLEIADES' GROUND

CUTTING THROUGH THE ARCHAEOLOGICAL LANDSCAPE OF VELEMINA

THIS WAS MADE IN HONOR OF THE
LOST CITY OF VELEMINA AND THE
NATURAL GROUNDS OF THE NYMPHS.

THE HILLS AND THE WATER REVEAL
THE PLACE OF DIVINE CREATION.

ARCADIA IS THE PLACE WHERE THE
MORTAL SUBSTANCE EXISTS NEXT TO
DIVINITY.

THIS IS WHERE ALL THE TIMELINES
MEET. WHERE EVERYTHING FLOWS.

USEFULL NOTES

POLICE

100

TOURIST POLICE

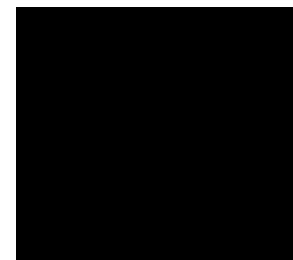
(+30) 27XXXXXXXX

EMERGENCY

166/ 112

HQ

(+30) 27XXXXXXXX

ΕΝΤΥΠΟΣ ΕΝΘΕΤΟΣ
ΟΔΗΓΟΣ
(ΟΨΗ Α)

TRAILS & POINTS OF INTEREST

CA. 3,200 B.C.

SPILEO ELEPHANTA (THE ELEPHANT'S CAVE) 1

CAVE USED DURING THE PALEOLITHIC PERIOD THAT IT IS RUMORED IT HOSTED AN ELEPHANT HEAD THAT WAS STOLEN IN THE 20TH CENTURY. IT PROBABLY WAS AN EARLY FORM OF TEMPLE.

SPILEO TROUPITSES (TROUPITSES CAVERN) 2

CAVERN OCCUPIED DURING THE NEOLITHIC PERIOD THAT MANY ARTIFACTS WERE FOUND. THEY ARE HOSTED IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

SPILEO TSOLOU (TSOLO'S CAVERN) 3

NATURAL CAVERN IN THE AREA OF TROUPITSES

PIGES EVROTA (EUROTA'S SPRINGS) 4

SPRINGS OF THE HISTORICAL RIVER EVROTAS THAT HELEN OF SPARTA SPEND HER YOUTH

SYKAMIA (SYKAMIA UNDERWATER SPRINGS) 5

THE ORIGINAL UNDERWATER SPRING THAT FILLS THE RIVER EVROTAS. ARTIFACT ATTRIBUTED TO ATHENA WAS FOUND THERE. IT IS HOSTED IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

OCHYRO ATHINEO (ATHENA'S FORTRESS) 6

FORT THAT WAS BUILT IN THREE PHASES. IT WAS USED FOR MORE THAN 2,000 YEARS

AYIA IRINI (CHURCH OF SAINT IRENE) 7

BYZANTINE TEMPLE (CA. 1,200 A.D.) THAT WAS BUILT ON TOP OF AN ARTEMIS TEMPLE OR A NYMPHAIO DEDICATED TO THE PLEIADES

ROMAIKO LOUTRO (ROMAN BATHS) 8

ROMAN BATH THAT WAS BUILT ON A RIVER FLOW.

ROMAIKA THRAYSMATATA (ROMAN FRAGMENTS) 9

FRAGMENTS OF ROMAN ARCHITECTURE AROUND THE GIAKOYMAIIKA AREA

AYIOS VASILIOS (CHURCH OF SAINT VASILIOS) 10

SMALL CHURCH THAT, THROUGH TIME, MANY ROMAN CERAMIC AND GOLD FRAGMENTS WERE FOUND. IT IS ALSO RUMORED TO BE NEXT TO A MYCENIAN GRAVE

AYIOS KONSTANTINOS (CHURCH OF SAINT CONSTANTINE) 11

SMALL CHURCH ON TOP OF MT. KHELMOS. IT WAS FIRST BUILT IN THE BYZANTINE ERA TO ATTRIBUTHE THE HILL TO ST. CONSTANTINOS

PALEOCHORA KALTEZON (OLD CITY OF KALTEZAI) 12

BYZANTINE FORTIFIED CITY THROUGH THE LANGADA CANYON

AYIOS TAXIARCHES (HOLY CHURCH OF ARCHANGELS) 13

BYZANTINE CHURCH. THE LAST FRAGMENT OF PALEOCHORA KALTEZON. IT IS STILL IN USE TO THIS DAY

CA. 1,650 A.D.

EASY

THE EARTH TRAIL

A TRAIL THAT BEGINS IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM AND ENDS UP IN THE EVROTAS SPRINGS. IT PASSES THROUGH ALL THE CAVES AND MANY ROCKY TRAILS OF THE AREA AND LETS YOU SEE THE FRAGMENTS OF THE NEOLITHIC ERA.

STOPS TO GO THROUGH: 1,2,3,4

THE WATER TRAIL

A TRAIL THAT BEGINS IN THE EVROTAS SPRINGS AND IT FOLLOWS A CIRCULAR TRAIL BACK TO WHERE IT ORIGINALLY STARTED. IT GOUES THROUGH A MAGICAL ROUTE NEXT TO THE RIVER, THROUGH VEGETATION AND ANCIENT ROMAN FRAGMENTS.

STOPS TO GO THROUGH: 4,5,8,9

THE ATHENA TRAIL

A TRAIL THAT BEGINS IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM AND ENDS UP ON TOP OF MT. KHELMOS WHERE THE OCHYRO ATHINEO IS LOCATED. IT OFFERS ONE OF THE BEST VIEWS IN ARCADIA

STOPS TO GO THROUGH: 6,10,11

THE ARTEMIS TRAIL (A)

A TRAIL THAT BEGINS IN AYIA IRINI AND ENDS UP IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM. THERE IS A MINI BUS THAT LEADS TO THE TEMPLE FROM THE MUSEUM. THE MOST CHALLENGING OF ALL THE TRAILS, BUT IT PROVIDES THE BEST PICTURE OF THE CITY OF VELEMIS AND THE NATURAL WONDERS OF ARCADIA

STOPS TO GO THROUGH: 4,8,9,7

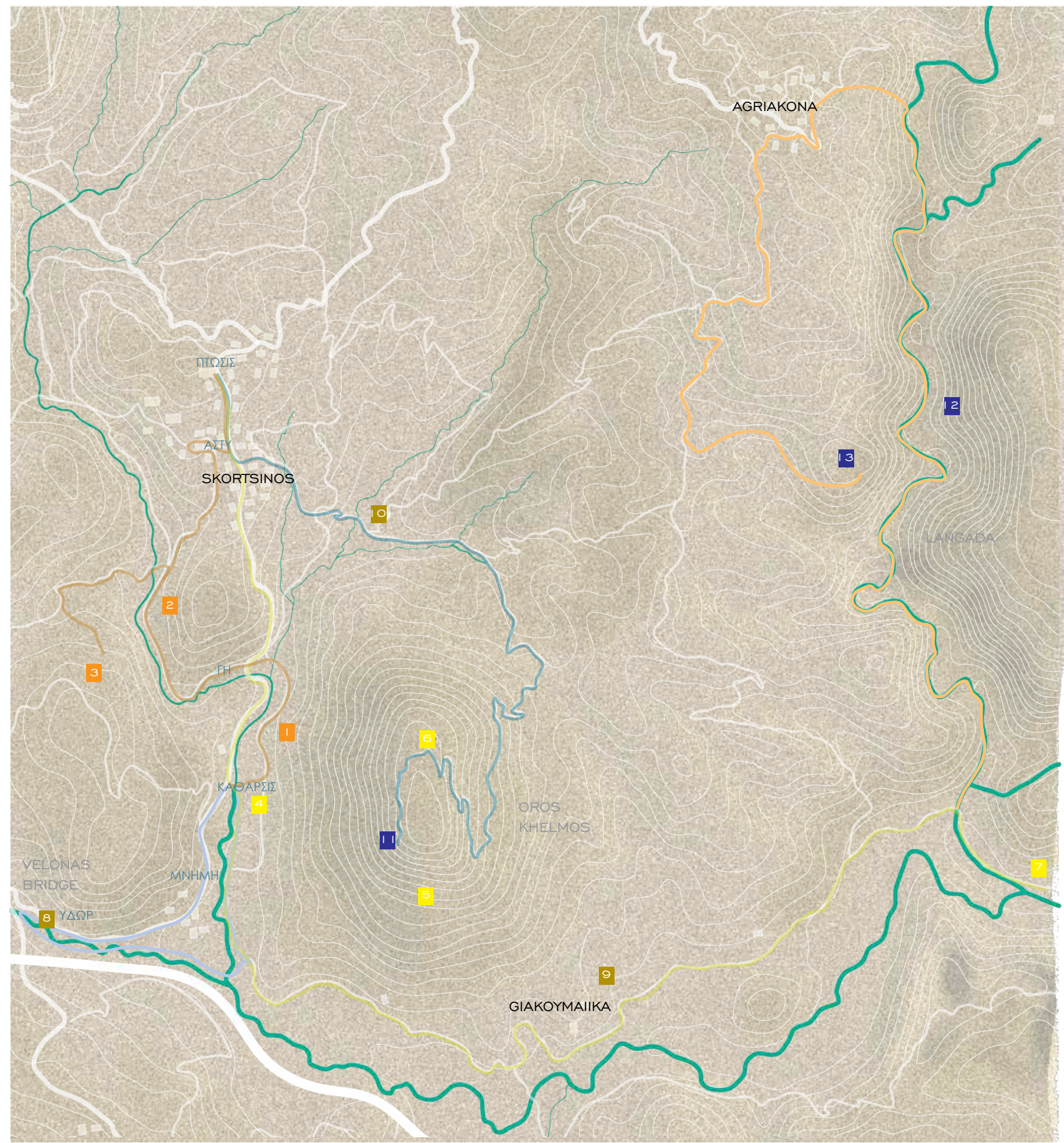
THE ARTEMIS TRAIL (B)

AN ADDITION TO THE ARTEMIS TRAIL, FOR MORE EXPERIENCED HIKERS BUT WITH A BIGGER REWARD. GO THROUGH THE MAGICAL LAGNGADA CANYON AND BE A WITNESS OF THE THE EXTRAORDINARY VIEW OF A RIVER BED. AN EXTRAORDINARY BEAUTIFUL LANDSCAPE AND AN ONE OF A KIND EXPERIENCE.

(THE ADDITION TRAIL IS ONLY OPEN FROM 15/10-15/11 AND 15/02-15/03 DEPENDING ON THE WEATHER)

STOPS TO GO THROUGH: 12,13

HARD

ΕΝΤΥΠΟΣ ΕΝΘΕΤΟΣ
ΟΔΗΓΟΣ
(ΟΨΗ Β)

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Κ Α Ι Ε Υ Χ Α Ρ Η Σ Τ Ι Ε Σ

Η παρούσα διπλωματική εργασία, αποτελεί συνέχεια μίας έρευνας η οποία είχε ξεκινήσει στα πλαίσια της ερευνητικής μας εργασίας με τίτλο: «Ίν | VISIBLE, Ιχνηλατώντας ερείπια κάτω από τις Ρίζες». Σε αυτή προστέθηκε μία νέα ανάγνωση του τόπου και του τοπίου, μέσω μίας δεύτερης ανάλυσης της ιστορίας του και μίας επιπρόσθετης ανάλυσης της μυθολογίας και της φυσιολογίας αυτού.

Στόχος της Διπλωματικής είναι η ανάδειξη του συγκεκριμένου τόπου λόγω της ιστορικής, αρχαιολογικής και μυθολογικής σημασίας του, από την τρέχουσα κατάσταση εγκατάλειψης και παραμερισμού. Επίσης, βάλλεται να αντιμετωπίσει τους πιο αφηρημένους όρους του τοπίου και βασίζεται σε εννοιολογικές αφηγήσεις, με οδηγό μας το υγρό στοιχείο, τεχνητό και φυσικό.

Τα παραπάνω επιτυγχάνονται μέσω ενός συνόλου αρχαιολογικών διαδρομών, μίας κύριας ενοποιητικής διαδρομής και μίας αφήγησης, με αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις δυο πολύτοπων και τεσσάρων σημειακών τοπικών παρεμβάσεων, σχεδιασμένα σαν σύνολο σε μία ενιαία τοπογραφική διάταξη αλλά και σαν επιμέρους αρχιτεκτονικοί σχεδιασμοί της κάθε στάσης, ταυτόχρον, σαν δίκτυο αλλά και μεμονωμένα.

Πρόκειται για μία αφήγηση κατά την οποία, όπως οι Πλειάδες προμηνύουν την αρχή του Θέρους, έτσι αποκαλύπτεται ένας χώρος χαμένος στον χρόνο, μία ιστορία αόρατη, η οποία παρά τη χαμένη της αφήγηση, συνεχίζει να εξελίξετέ εδώ και χιλιάδες χρόνια και θα λήξει όταν οι Πλειάδες δύσουν, προμηνύοντας τον χειμώνα:

Πληιάδες θ' Ὑάδες τε τό τε σθένος Ἠρίωνος
δύνωσιν, τότε ἔπειτ' ἄροτου μεμνημένος εἶναι
ῥαίου· πλειῶν δὲ κατὰ χθονὸς ἄρμενος εἶη.

Εἰ δέ σε ναυτιλίας δυσπεμφέλου ἴμερος αἶρεϊ·
εὔτ' ἂν Πληιάδες σθένος ὄβριμον Ἠρίωνος
620φεύγουσαι πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον,
δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θυίουσιν ἀῆται·
καὶ τότε μηκέτι νῆα ἔχειν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
γῆν δ' ἐργάζεσθαι μεμνημένος, ὧς σε κελεύω·, (Ἡσίοδος)

Το Πλειάδων πεδίο, αναφέρεται στους τόπους της ιστορίας αυτής, φυλαγμένης μέσα στο αρκαδικό τοπίο, δίνοντας μία νέα αφήγηση και ανάγνωση στην ύπαρξη μιας αέναης ροής, υπάρχουσας από την αυγή του τόπου.

Με αυτό το σημείωμα κλείνει η διπλωματική αυτή εργασία, αλλά και οι σπουδές μας στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ. Με αυτή την εργασία μπορέσαμε να παραθέσουμε όσα μάθαμε σε αυτή τη σχολή τα χρόνια της φοίτησης μας σε αυτή, αλλά και να θέσουμε ερωτήματα όπου είμαστε διατεθειμένοι να αναζητήσουμε στη συνέχεια. Ο κύκλος μας αυτός κλείνει βρίσκοντας μας κατάφορτους με αισθήματα επιδοκίμασίας προς το αντικείμενο μας και ανοίγεται μπροστά μας κάτι άγνωστο και νέο, να μας καθοδηγεί όπως οι Πλειάδες τον περιηγητή, στο επόμενο βήμα.

Πρώτα θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους καθηγητές μας, Αριάδνη Βοζάνη και Εμμανουήλ Σταυρακάκη για την καθοδήγηση και τις συμβουλές τους όπου μας βοήθησαν να ορίσουμε τις χαώδεις σκέψεις μας και να δημιουργήσουμε αυτή την αφήγηση. Ήταν εκεί να μας δώσουν λύσεις σε ότι προβληματισμό είχαμε, ώστε να αποδώσουμε το όραμα και τις ιδέες μας σε αυτή την εργασία.

Επίσης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε, τον αρχιτέκτονα και εικαστικό, Κωνσταντίνο Κοσμά για όλη του τη βοήθεια και καθοδήγηση, από την αρχιτεκτονική μορφή και ανάλυση, μέχρι την κατανόηση των μεταφυσικών εννοιών.

Υπάρχει πολύς κόσμος που μας βοήθησε με πολλούς τρόπους και θα θέλαμε να τους ευχαριστήσουμε για όσο μας στάθηκαν σε όλο αυτό. Θα θέλαμε λοιπόν να ευχαριστήσουμε επίσης τους:

ΝΙΚΟ Ρ.
ΣΠΥΡΟ Ρ.
ΙΟΡΔΑΝΗ Β.
ΤΑΣΟ Κ.
ΑΝΔΡΕΑ Δ.
ΓΙΩΡΓΟ Μ.

ΜΑΡΙΑ Π.
ΧΡΥΣΑΝΘΗ Μ.
ΔΗΜΗΤΡΑ Γ.
ΕΛΕΑΝΝΑ Μ.
ΜΙΧΑΛΗ Μ.
ΣΤΕΛΛΑ Φ.
ΒΑΣΙΛΗ Π.

Η Ερευνητική Ομάδα,
Ρέτσος Γεώργιος
Τζώρτζος Σταύρος

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Atene, Scuola Archeologica Di. 2004. Annuario Della Scuola Archeologica Di Atene E Delle Missioni Italiane In Oriente, Volume LXXXII, Serie III, Tomo II. Αθήνα: Scuola Archeologica Di Atene.
2. Doxiadis, Constantinos A. 1977. Architectural Space in Ancient Greece . The MIT Press.
3. Fenster, E. 1979. Nochmals zu den Venezianischen listen der Kastelle auf des Peloponnes. Byzantinische Zeitschrift 72.
4. Frédérique Ait-Touati, Alexandra Arènes and Axelle Grégoire. 2022. Terra Forma, A Book of Speculative Maps. The MIT Press.
5. James Corner, Alex S. MacLean, Denis Cosgrove. 1996. TAKING MEASURES ACROSS THE AMERICAN LANDSCAPE. Yale University Press.
6. Leake, William M. 1830. Travels in the Morea with a map and plans Pt.3. London: John Murray.
7. Loring, W. 1895. «Some Ancient Routes In The Pelloponnese.» Στο The Journal Of Hellenic Studies Vol. XV., του/της The Society for the Promotion of Hellenic Studies. Kraus Reprint.
8. Los, Sergio. 2003. Carlo Scarpa. TASCHEN.
9. Malraux, Andre. 2008. Το φανταστικό μουσείο. Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ|Εικαστικά.
10. Roob, Alexander. 2006. Το Ερμητικό Μουσείο, Αλχημεία & Μυστικισμός. Κολωνία: TASCHEN.
11. Ross, Ludwig. 1841. Reisen Und Reiserouten Durch Griechenland. Μόναχος: Bei G. Reimer.
12. Schiller, Friedrich von. 1873. Gedichte von Friedrich von Schiller. Stuttgart: J.G. Cottaschen Buchhandlung.
13. V. Di Napoli, F. Camia, V. Evangelidis, D. Grigoropoulos, D. Rogers, D. Vlivos. 2015. Μελετήματα 80 - Recent Work on the Greek Mainland and the Islands in the Roman Period. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

14. Βιτρούβιος. 1998. ΒΙΤΡΟΥΒΙΟΥ ΠΕΡΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ (ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ), Βιβλία VI - X. Εκδόσεις Πλέθρον.
15. —. 1998. ΒΙΤΡΟΥΒΙΟΥ ΠΕΡΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ (ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ), Βιβλία I - V. Εκδόσεις Πλέθρον.
16. Βουρνάς, Τάσος. 2006. Ιστορία της νεώτερης και σύγχρονης Ελλάδος, Τόμος Α'. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
17. Δραγούμης, Στέφανος Ν. 1921. Χρονικόν Μορέως Τοπωνυμικά-Τοπογραφικά-Ιστορικά. Αθήνα: Παρασκευάς Λεώνης.
18. Ε.Π.Κ.Α. 2009. Πρακτικά ΛΘ' Συνεδρίου.
19. —. 2010. Πρακτικά ΛΘ' Συνεδρίου.
20. Ελένη Ζαίμη, Άννα-Βασιλική Καραπαναγιώτου & Μαρία Ξανθοπούλου. 2018. Το Αρχαιολογικό Έργο στη Πελοπόννησο. Καλαμάτα: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
21. ΕΠΚΑ. 2009. «ΛΘ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.» Αθήνα. 319-341.
22. —. 2010. «ΛΘ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.» Αθήνα. 632-680.
23. Ζαχαράκης, Χρήστος. 2018. Εκατό ορόσημα της έντυπης χαρτογράφησης του ελληνικού χώρου. Αθήνα: Εκδόσεις Τέχνης Οίστρος.
24. Ησίοδος. χ.χ. Έργα και Ημέρες. Εκδόσεις Ζήτρος.
25. ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ. 1998. ΤΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ. Πειραιάς: ΙΣΕΟΘΑΤΡΟΝ/ΔΙΜΕΛΗ.
26. Ιωάννης, Πίκουλας Α. 1988. Η Νότια Μεγαλοπολίτικη Χώρα από τον 8ο π.Χ ως τον 4ο μ.Χ αιώνα / Συμβολή στη τοπογραφία της. Αθήνα.
27. Καλβίνο, Ιταλό. 2004. Οι Αόρατες Πόλεις. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
28. Κολτσίδας, Χρήστος. χ.χ. Τα Ορεινά. ΜΕΛΑΝΙ.

29. Λιακόπουλος, Γ. Κ. 2011. Η Πελοπόννησος, Χαρτογραφία και Ιστορία 16ος με 18ος αιώνα. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
30. Μάμουκας, Ανδρέας. 1839. Τα κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος, ήτοι συλλογή των περί την αναγεννωμένην Ελλάδα συνταχθέντων πολιτευμάτων, νόμων και άλλων επισήμων πράξεων από του 1821 μέχρι τέλους του 1832, τόμος Α'. Πειραιάς: Ηλίας Χριστοφίδης.
31. Μεγαλόπολης, Δήμος. 2015. ΝΕΟΛΙΘΙΚΟ ΣΠΗΛΑΙΟ «ΤΡΟΥΠΙΤΣΕΣ» ΣΚΟΡΤΣΙΝΟΥ. 17 Ιούνιος. <https://megalopoli.gov.gr/neolithiko-spilaidio-troupitses-skortsinou/>.
32. Νίκος, Καρύδης Γ. 2015. Νότια Μεγαλοπολίτις / Τοπογραφική και Ιστορική θεώρηση Αρχαίας Φαλαισίας - Νότιας Μεγαλοπολίτιδος. Αθήνα.
33. Ορλάνδος, Α. Κ. 1938. Βυζαντινά Μνημεία των κλυτών του Ταυγέτου. Αθήνα: Εταιρία Βυζαντινών Σπουδών.
34. Παυσανίας. χ.χ. Ελλάδος Περιηγήσεις. Τόμ. 7 - Αρκαδικά. Εκδόσεις Κάκτος.
35. Πετρονώτης, Αργύρης Π.Π. 2019. Οι Ροόκρήνες της Αρκαδίας. Αθήνα: Εκδόσεις Θίνες.
36. Ρέτσος Γεώργιος, Τζώρτζος Σταύρος. 2022. In | Visible, Ιχνηλατώντας ερείπια κάτω από τις Ρίζες.
37. Σουχλέρης, Λ. 2014. Ο ποταμός Ευρώτας & η διακίνηση των προϊστορικών λίθινων εργαλείων στην κοιλάδα του Ευρώτα. Αθήνα: Εκδόσεις Ιδιομορφή.
38. Σουχλέρης, Λεωνίδας. 2011. Η Βυζαντινή Οχυρωμένη Κώμη Λογκανίκου στη Βόρεια Λακωνία. Αθήνα: ANATYPON.
39. Σουχλέρης, Λεωνίδας. 2017. «Η Παρουσία των Ελεφάντων στην Νότια Πελοπόννησο και η Χρήση τους στους Πολέμους της Ελληνιστικής εποχής.» Στο Πρακτικά Δ' Τοπικού Συνεδρίου Αρκαδικών Σπουδών, του/της Λεωνίδας Σουχλέρης, 137-160. Αθήνα: ANATYPON.

40. Σουχλέρης, Λεωνίδας. 2010. «Ιστορικά και Αρχαιολογικά στοιχεία από τον Λογκανίκο Λακεδαιμόνος, Νέα Πορίσματα.» Στο Αρχαιολογική και Ιστορική Περιήγηση στη Βόρεια Λακεδαίμονα, του/της Πρακτικά Α' Αρχαιολογικής και Ιστορικής Ημερίδας. Δήμος Πελάνας: Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγόριανης.

41. —. χ.χ. Ο Λόφος του Χελμού. <https://www.loganikos.gr/history/o-lofos-tou-xe-lμου.html>.

42. Σπουδών, Εταιρία Πελοποννησιακών. 1982-1983. Πρακτικά του Α' Τοπικού Συνεδρίου Λακωνικών Σπουδών / Παράρτημα 9. Αθήνα: Περιοδικό της Εταιρίας Πελοποννησιακών Σπουδών.

43. Σπουδών, Εταιρία Πελοποννησιακών. 1992-1993. «ΡΩΜΑΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.» Στο Πρακτικά Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών , του/της Α. Δ. Ριζάκης, 432-450. Αθήνα: ΑΝΑΤΥΠΟΝ.

44. Σπυρόπουλος, Παναγιώτης Ν. 1965. Το Σκορτσινού και η Αρκαδία / Τεύχος Α'. Αθήνα.

45. —. 1967. Το Σκορτσινού και η Αρκαδία / Τεύχος Β'. Αθήνα.

46. χ.χ. Το Χρονικόν του Μορέως. Αθήνα: Εκάτη.

47. Τουρασόγλου, Α.Δ Ριζάκης & Ι.Π. 2013. Μελετήματα 68 - Villae Rusticae - Family and Market - Oriented Farms In Greece Under Roman Rule,. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

